

Nr 3 1986 årg 10 15 kr

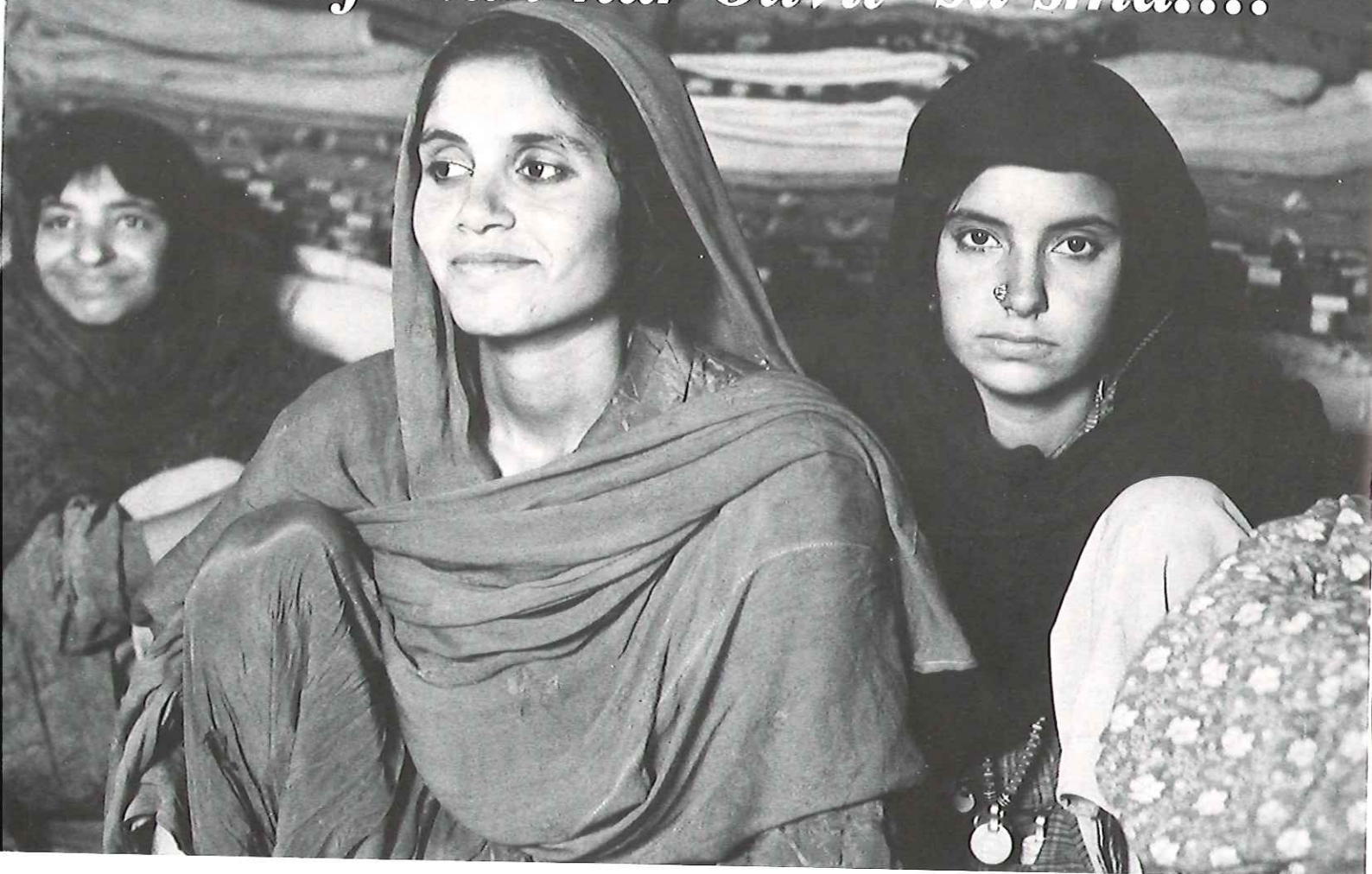
sydastien

politisk och kulturell tidskrift

”Våra hjärtan
har blivit så små....”

”Våra hjärtan har blivit så små....”

Med dessa få, men talande ord sammanfattade en afghansk kvinna sitt liv som flykting i ett läger i Pakistan.

Ett öde som hon delar med miljontals andra afghaner, världens största flyktinggrupp: bara i Pakistan finns det tre miljoner till. Det är kvinnor och barn som befolkar dessa flyktingläger. Dom har kommit undan bomberna i sina byar, men här tvingas dom nu tackla nya problem: Förut okända åkommor och ett mer inskränkt och händelsefattigt liv.

Maria Söderberg har besökt Pakistan två gånger under 1986 och träffat dessa kvinnor och barn i lägren. Nu arbetar hon med en utställning om flyktingkvinnor för Svenska Afghanistankommittén.

— De tvingade oss från himlen till helvetet! Kvinnorna från byn Kazar Khel i provinsen Mazar-i-Sherif blir mycket upprörda när vi pratar om flykten från Afghanistan.

Hettan intill floden Indus står de inte ut med och barnen är ständigt sjuka. Bibi, 25 år, berättar:

— Jag kom till lägret i vintras. Här fanns några av mina släktingar. Flera år har jag bott i bergen och hjälpt *muddjaheddin* med mat, men när vår front inte kunde hålla området längre beordrades vi av kommandanten att ge oss av.

Hennes son, sex år, har varit sjuk sedan de anlände till lägret. Bibi har prövat olika mediciner, men inget har hjälpt.

— Han är min enda son och nu är jag rädd att han blir sjuk länge.

Bibi har varit gift två gånger. Båda männen har stupat i kriget, eller blivit *sheid* — martyr — som de hellre säger.

— Mina två män var bröder. Nu blir det nog inget fler giftermål för mig, säger Bibi och förklarar att en afghansk kvinna sällan gifter om sig utanför familjen.

Text och bild: Maria Söderberg

Vid 25 år har livets nedförsbacke börjat för de afghanska kvinnorna. Medelåldern i Afghanistan — innan kriget — var 40 år, men kvinnorna i åldersgruppen 10—39 år hade dubbelt så hög dödlighet som männen i samma åldersgrupp. De stora barnkullarna är en viktig orsak. I medeltal hade kvinnan sju födselar, men många dog innan de hunnit få så många barn. Spädbarnsdödligheten i Afghanistan har ofta ansetts vara bland de högsta i världen. Av 1 000 barn överlever 200 före ett års ålder. Idag ser situationen ännu sämre ut. Franska läkarteam kunde i vintras rapportera om en dödlighet som uppskattades till 50 procent — hälften av de afghanska barnen avled före ett års ålder.

Barnen i flyktinglägren behöver inte vara rädda för bombövergrepp, men de har fått en ny fiende: Hettan på sommaren. Bibis son har visserligen inga utslag på kroppen, men han är trött och nästan apatisk.

Många andra barn i lägret visar upp små röda prickar på knottig hud eller större utslag med varbildning och sårskorpor. En sårskorpa är ju dessutom så svår att låta bli. Fingrarna söker sig helt omedvetet till såret och det får ny näring genom det smutsiga vattnet eller händer som knappast tvättats efter toalettbesök.

Kvinnorna, som samlats i *maliks* hus, är eniga: Det är för hett här!

— Så här var det aldrig i Afghanistan. Vi hade svalt på somrarna och kyligt på vintern.

”Det är för sent”

En ung mor visar upp sitt barn:

— Barnen är inte friska när de föds här. Min son är fem måna-

der. Han spyr ofta och har diarré. Jag har svårt att ge honom bröstmjölk.

För att stoppa diarréer använder de sig av socker- och saltlösning i hett vatten. Vid kliniken, *Basic Health Unit*, får de gratis påsar med bokstäverna "ORS" på (*Oral Rehydration Salts*).

Men det finns också egna, nedärvda recept. Ibland kokar de mintblad eller pomeransskal som den sjuke får inta under några dagar.

Diarréer kan bli direkt livshotande i stark hetta. Barnen torkar ut mycket snabbare än en vuxen, vilket gör infektionen till en av de främsta dödsorsakerna i flyktinglägren. Delvis beror det på en annan idé: genom att stoppa tillförseln av vätska, slutar barnet med sin diarré.

En förtvivlad mor i lägret Shamshato, söder om Peshawar, berättade om hur hon förlorat sina två barn:

— Jag trodde magen skulle lugna ned sig på barnen. Efter en vecka gick jag till doktorn. "Det är försent" sa han. Jag kunde inget göra. De dog.

I Mianwali har kvinnorna tillgång till kvinnlig läkare, men de är inte helt nöjda.

— Om hon är på dåligt humör tas vi inte emot.

De klagar på att de bara får ut små piller och att det inte görs någon ordentlig undersökning.

— I stället låter vi männen köpa medicinen i bazaren.

Injektioner

Konser Firdaus, pakistansk läkare, vid Central Health Unit i lägret bemöter de afghanska kvinnornas klagomål.

— 40 procent av mina patienter kommer av psykosomatiska skäl, säger hon bakom sin vita *chaddri* som bara blottar händerna och ögonen.

— För värk i kroppen och trötthet ger jag vitaminer och ibland ett sömnpiller.

Men afghanerna vill ha injektioner. Dr Firdaus ler:

— De anser allt annat meningslöst.

Av 500 barn, som hon har översyn över, är det mellan 10 och 15 som är undernärda.

— Bröstmjölsbarnen är det sällan några problem med. De afghanska barnen har ofta bättre värden än de pakistanska. Jag har ingen kontroll över hur många barn som dör i samband med födseln. De föder barnen hemma.

Kvinnorna diskuterar aldrig barnbegräsning med personalen på kliniken.

— Jag har bara träffat en enda som ville ha piller mot fler barn. Istället vill de ha fler och de tror ofta att jag kan ge dem något för att öka fruktsamheten. En dag hade jag fyra hustrur till en man på besök. "Varför blir vi inte med barn" undrade de. Ingen av dem hade blivit gravid under en tvåårsperiod.

Barnen fostras till Jihad

Barnafödandet är kvinnans viktigaste uppgift. Vid frågan om hur många barn som är önskvärt svarar ofta de äldre:

— 12-13 stycken. Vi får alltid räkna med att några dör.

De yngre, som ännu bara fått ett eller två barn, är mera blygsamma.

I lägret Badaber utanför Peshawar förklarade en 25-årig kvinna framtill inför de andra att: "Jag skulle ge vad som helst för att slippa det här!" Hon pekade på sin mage, som inneslöt hennes fjärde barn.

Inget talar för att barnafödandet har minskat hos de kvinnor som fortfarande har sina män i livet. Snarare ses barnen som en garanti för att säkra familjens framtid. Medvetenheten om *Jihad* — det heliga kriget — är hög bland kvinnorna: "Barnen fostras att ta över". De följer rapporter om strider så gott de kan, även om det är männen som får den mesta informationen.

I flyktinglägren får kvinnorna mer tid över. Trädgårdarna, fälten och djuren i Afghanistan ligger nedbrända bakom dem. *Purdah-systemet* har förstärkts och de lämnar bara tälten eller lerhusen när det är absolut nödvändigt.

Bibi Roshan, 40 år, från Pansjir-dalen — och nu flykting i Chitral i norra Pakistan — berättar.

— Vi gör ingenting! Det känns som om jag håller på att bli tokig här. Vi ser bergen, himlen och floden från tältet, det är allt. Våra hjärtan har blivit så små...

Malik stamledare, som är fristående från religiösa institutioner. Deras makt härrör från stammens egna lagar.

Chaddri eller borqa. Dräkt som täcker hela kroppen, med en broderad öppning för ögonen.

Purdah avskildhet för familjens kvinnor från främmande män. I Koranen finns Purdah inte reglerat, men den säger:

Säg Profet, till dina hustrur och döttrar och till de rättrognas hustrur att de skall dra en flik av sin överklädnad djupt ner över ansiktet när de går utomhus. Detta är mest passande på det att man igenkänner dem som ärbara kvinnor och inte antastar dem. Men Allah är dock försonande och barmhärtig.

(övers Åke Ohlmarks)

Turkmenflicka, sex år gammal, lär sig väva. På detta vis hålls de gamla traditioner från norra Afghanistan vid liv i flyktinglägret i Maidan (NWFP).

sydasien

3 /86 politisk och kulturell tidskrift

SYDASIEN
Box 1625
221 01 LUND

Besöksadress: Råbygatan 5 B (Lars Eklund)
Telefon: 046-13 35 68

Ansvarig utgivare: Thomas Bibin
Teknisk redaktör: Lars Eklund

Tryck: Grafiska Huset, Luleå 1986
Fotosättning: Norrdistribution, A Risberg

Register: PROGEK, Göteborg
ISSN 0282 — 0463

Redaktion för detta nummer:
Daniel Asplund, Titti Hadders Lindahl,
Gerard Rikken, Gabi Winai-Ström
(Stockholm)

Nästa nummer görs i Göteborg
och utkommer i december.
Artiklar, debatt-inlägg m m är välkomna.

Manusstopp: 1 november 1986
(Adress: se ovan)

Prenumeration: för privatpersoner kostar
60 kr för fyra nummer (ett år), övriga betalar
75 kr. Vi är tacksamma för stödprenumerationer
å 100 kr. Lösnummerpris 15 kr.

Postgiro: 79 54 96-9 SYDASIEN

Kontaktpersoner för Sydasienkommittéerna:

Stockholm:
Gerard Rikken, Ringvägen 9 A
117 26 Stockholm, 08-68 43 71

Göteborg:
Thomas Bibin, Nasslebacka,
450 84 Bullaren, 0525-520 57

Skåne:
Göran Djurfeldt, Kullavägen 3
232 02 Åkarp, 040-46 08 95

Uppsala:
Anders Forsberg, Ledungsvägen 12,
754 40 Uppsala, 018-32 78 27

Danmark:
Stig Toft-Madsen, Strandgade 96,
DK-1401 Köpenhamn K, 01-54 56 11

Sydasienkommittéernas plattform:

Sydasienkommittéerna i Sverige har som
mål att sprida information om situationen i
Sydasien och att stödja de krafter som
bekämpar imperialismen, det politiska
förtrycket och underutvecklingen i området.

Kommittéerna är fristående från politiska
partier och grupperingar i Sydasien och i
Sverige.

Omslagsfoto:
Maria Söderberg

Maria Söderberg	2	"Våra hjärtan har blivit så små...." Afhanska kvinnor i flyktingläger
	5	Ledare
		Bistandsdebatten: fallet Bangladesh
Daniel Asplund	6	Fattigdomen under lupp
Göran Jonsson	9	En tveksam solskenshistoria
		Det indiska arvet
Gunni Nordström	12	Zigenare söker sitt ursprung
Kalle Kjellman	14	Ding pral korrar lattjo tjej — Om slangord från Indien
		I främmande land
Hans Hadders	18	Efter fyra år i Indien
Börje Tobiasson	20	Mannen med den stora apparaten En gatufotograf i Karachi i bild
		Benazir Bhutto — vad går hon för?
Irfan Malik	22	
Oddvar Lind	24	Punjabproblemet värre igen....
Thomas Bibin & Charlotte Wrangberg	25	Ny flyktingtragedi under uppsegling Tamiler på flykt
Peter Schalk	27	Munkar kämpar för fred Mot singalesisk chauvinism
Kongasdeniye Ananda	29	Krishnadevi (dikt)
Hammett Murphy	30	"Fast anställning åt alla!" Nepals Trekking Workers krav
Thomas Bibin	34	Jakten på presidenten
N Ram	35	"Ni har rätt fast ni har fel!" Jayewardene i intervju
	36	Recensioner
	38	Notiser från Sydasien
Ajit Roy	40	En förlegad Gandhi Indisk krönika

VÅLD föder VÅLD

Hur mycket våld och terror i Sri Lanka, Indien, Pakistan krävs det innan omvärlden på allvar reagerar? Innan FN eller Sverige gör en klar markering i enlighet med FN-stadgan? För den tillåter faktiskt inte våld eller andra brott mot de grundläggande mänskliga rättigheterna. En vanlig reaktion är att hänvisa till andra håll i världen där situationen är än värre. Att situationen i t ex Sri Lanka ännu inte skulle ha nått samma avskräckande nivå som i Chile och Sydafrika, och därför inte motiverar ett officiellt avståndstagande från regimen. En ringa tröst för dem som förlorat sina anhöriga, som förnekas rätten att yttra sig, eller som flyr för sina liv undan säkerhetsstyrkornas framfart.

Inte är FN heller mycket att sätta sitt hopp till. Dess förmåga att ta itu med inomstatliga missförhållanden är om möjligt än mindre än när det gäller de ständiga brotten mot normerna för internationellt umgänge. Sydafrika-frågan är ett skrämmande exempel på hur maktlöst FN blir i stormakternas händer. Då är faktiskt Europa-domstolen ett effektivare instrument.

Andra reaktioner är att ge folket i dessa plågade länder skulden. Hinduer och muslimer har ju alltid bråkat. Kampen mellan tamiler och singaleser har ju pågått i århundraden. Folk är inte mogna för demokratin... Men det tragiska är naturligtvis att de allra flesta människor är offer för en spiral av våld, etnisk hetspropaganda och ingrepp i de demokratiska rättigheterna. De allra flesta sikher vill inte ha en separat stat, lika lite som flertalet tamiler i Sri Lanka. Assameserna, stambefolkningen och bengalerna i Assam vill alla leva i fred. De som driver etniska rörelser till sin spets är ett litet fåtal. Grogrunden för deras rörelser är regimer som inte tillgodoser elementära krav på fördelning av makt och materiella resurser mellan olika folkgrupper — eller mellan olika sociala grupper. Alltför ofta är konflikterna resultat av ett cyniskt politiskt spel — frukten av kolonial eller dagsaktuell politisk kortsynthet. Den centrala maktens benägenhet att ta till brutalt våld och trampa på grundläggande rättigheter i dessa inflammerade situationer gör saken värre. Våld föder våld.

Våra egna möjligheter att påverka skeendet kan tyckas ringa. Men vi kan fortfarande söka påverka Sveriges relationer med dessa länder. Motarbeta vapenförsäljning eller ett bistånd som kan bidra till ytterligare försämring av situationen. Och t ex i fallet Sri Lanka göra en förhandlingslösning och återupprättade medborgerliga rättigheter till förutsättning för fortsatt utvecklingsarbete. Vi kan stödja lokala och internationella organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter eller för politiska förändringar som bättre kan säkerställa dessa rättigheter. Genom upprop, brev och telegram kan vi göra klart att omvärlden vet och känner.

Alltfler flyktingar kommer från Asien till Sverige. Bakgrunden är de väpnade konflikterna på subkontinenten. Många väntar på politisk asyl. Här krävs mycket av svensk hemmaopinion och påtryckningar för att Sveriges alltmer skamfilade rykte som humanitärt och generöst flyktingland ska kunna återupprättas. Behandlingen av t ex tamilflyktingar från Sri Lanka är en skandal.

Kampen för demokrati och mänskliga rättigheter är en fråga om solidaritet och internationellt engagemang. Men det är också en fråga om självbevarelsedrift. Existensen av demokrati idag är ingen garanti mot inskränkningar i yttrandefriheten eller smygande rasism och diskriminering i morgon.

Av Sydasiens finns mycket att lära.

Redaktionen

Fattigdomen under lupp

Med stöd av utländskt bistånd driver den bangladeshiska regeringen en politik som stärker landsbygdens elit och som i bästa fall håller missnöjet nere. Det är en av slutsatserna i en omfattande studie som ett antal biståndsgivare inklusive SIDA nyligen låtit genomföra. Rapporten sammanfattas här av Daniel Asplund.

De s k "likasinnade" biståndsgivarna i Bangladesh (Danmark, Kanada, Nederländerna, Norge och Sverige) beslöt 1984 att genomföra en studie av fattigdom och utveckling i Bangladesh. Studien skulle bli en alternativ till de ekonomiska rapporter som Världsbanken publicerar inför de årliga givarmötena i Paris. Studien utfördes av kanadensiska North-South Institute och blev klar våren 1985. I början av 1986 blev den föremål för ett seminarium i Dhaka med representanter från såväl bangladeshiska myndigheter som i biståndsgivarnationerna.

80 miljoner fattiga

Studien konstaterar att den andel av befolkningen som lever under den s k "absoluta fattigdomsgränsen" (enl FAO:s inkomst/kalori-definition) ökat från 75 procent 1963/64 till 80 procent 1976/77. Färskare siffror saknas tyvärr, men inget tyder på att andelen skulle ha minskat under de senaste åren. I absoluta tal rör det sig om en våldsam ökning av människor som lever i misär: från kanske 40 miljoner till 80 miljoner 1985. Matkonsumtionen har minskat betydligt, framför allt när det gäller proteinkällor som kött, fisk och baljväxter. Den försämrade matstandarden och frånvaron av ett hälsovårdssystem som når de bredare lagren återspeglas i stigande dödstal under senare år. Undernäring, maginfektioner och lunginflammation skördar oräkneliga offer, inte minst bland barnen. Tre fjärdedelar av befolkningen är analfabeter, samma andel som för tio år sedan. Antalet icke läskunniga har därmed

BO KRAMSJÖ

Inlandsfisket har minskat kraftigt under de senaste åren.

ökat med sju miljoner. Skoldeltagandet har sjunkit procentuellt sett.

Skev fördelning

Dessa genomsnittliga siffror blir naturligtvis än mer skrämmande om man granskar förhållandena i olika inomstgrupper. För familjer med mer än 1,2 hektar jord (ca en femtedel av hushållen på landsbygden) har t ex matkonsumtionen ökat mellan 1975 och 1982. För övriga grupper måste matstandarden därför ha försämrats mycket kraftigt. Detsamma gäller flera av de andra "indikatorerna" — hälsovård, bostäder och utbildning. Fördelningen av de totala hushållsinkomsterna är talande. 1976-77 disponerade de rikaste fem procenten av familjerna 17 procent av landsbygdens inkomster, samma andel som de fattigaste 40 procenten fick dela på. Klyftan har ökat sedan 1960-talet.

I grova drag återspeglar inkomstskillnaderna skevheten i jordinnehav. Avgörande är den växande andelen av befolkningen som helt eller i stort sett saknar egen jordbruksmark. Denna ökade från 35 procent 1960 till mellan 45-55 procent i början av 80-talet. Också bland dem som har tillgång till jord har betydande förändringar ägt rum. Andelen fattigbönder (med mindre än 0,4 hektar) ökade från 24 procent 1960 till 40 procent 1984. Sammanlagt disponerar denna grupp bara en tiondel av landets åkerareal. I den andra ändan äger de 10 procenten rikaste familjerna närmare hälften av all jord. Minst 70 procent av alla bönder (med knappt 30 procent av jorden) har idag mindre jord än vad som krävs för familjens uppehälle. Också inom hushållen råder en betydande ojämlikhet. Männen äter inte oväntat bättre och mer än kvinnorna, och har klart företräde när det gäller t ex utbildning.

Fattigdomsprocessen

Och klyftorna fortsätter att växa. Bruttonationalprodukten (BNP) per person har stadigt ökat samtidigt som fattigdomen bredd ut sig och fördjupats. Men rapporten understryker att fattigdomen inte i första hand beror på bristande resurser, på för låg produktion eller svag tillväxt. Det handlar snarare om sociala, ekonomiska och politiska processer som berövar vissa grupper tillgång till de resurser som krävs för att kunna producera eller att på andra sätt skaffa sig arbete och inkomster. Den viktigaste resursen i Bangladesh är förstas jord. Men studien poängterar att flertalet andra resurser också är länkade till jordinnehav, t ex bevattningsutrustning, krediter, rådgivning, hälsovård. Den som saknar jord står utan alternativ och förhandlingsmöjligheter. Familjen blir starkt beroende av de rika.

Med en koncentration av ägandet som i Bangladesh leder en traditionell och allmänt tillväxtorienterad utvecklingspolitik ofelbart till att de redan besuttna befäster sin makt och sina materiella resurser. För de fattiga medför den en fortsatt urholkning av inkomster och inflytande. Följden blir en ekonomisk och politisk polarisering. Rapporten konstaterar också att de fattiga allt effektivare uteslutits från politiskt inflytande och deltagande i utvecklingsprocessen. Den nyligen genomförda förvaltningsreformen, som ger de lokala organen betydligt mera makt och resurser förstärker denna tendens. Två tredjedelar av ordförandena i de lokala (del-kommuns-)församlingarna tillhör landsbygdens rikaste skikt. 80 procent av dem har årsinkomster som är mer än 10 gånger högre än den genomsnittliga familjeinkomsten.

Stagnation i jordbruket

Därmed inte sagt att ekonomiska faktorer är betydelselösa. Studien bekräftar delvis bilden av Bangladesh som en jordbruksökonomi i stagnation. Men slutsatsen beror till en del på vilken period man väljer att analysera. Tar man den senare delen av 1960-talet som utgångspunkt har tillväxten varit avsevärt lägre än befolkningsökningen. Årsproduktionen av ris har minskat från 175 kg/person till 149 kg. Tittar man istället på den senaste tio-årsperioden blir bilden ljusare och tycks återspegla en kraftigt ökad användning av bevattning, konstgödning, nya utsäden och statliga krediter. Liksom i Indien har satsningarna nästan uteslutande gällt spannmål, medan viktiga grödor som balj- och oljeväxter förbisetts. Särskilt allvarig är nedgången i inlandsfisket — en viktig källa för proteinförsörjning och inkomster. Få framsteg har gjorts inom husdjurssektorn. De viktigaste orsakerna till den svaga jordbruksutvecklingen är enligt rapporten:

- de stora jordägarna har kunnat göra större vinster på penningutlåning och handel än på att investera sina överskott i jordbruket

BO KRAMSJÖ

- det utbredda och exploaterande arrendesystemet

• majoriteten av små- och mellanbönder — de mest effektiva brukarna — har inte tillräcklig tillgång till insatsvaror, rådgivning etc, pga den jordägande elitens monopolisering av dessa resurser

- de statliga satsningarna på jordbruksutveckling har varit otillräckliga.

Inom industrisektorn är helhetsbilden än sämre. Satsningarna på storskalig, modern industri har i många fall försämrats förutsättningarna för den traditionella, arbetsintensiva och landsbygdensbaserade småindustrin.

Arbetslöshet

Den låga tillväxten inom såväl jordbruk som småindustri leder tillsammans med den snabba befolkningsstillväxten till en ökande obalans mellan arbetstillfällen och arbetskraft. Undersysselsättning och ren arbetslöshet tilltar, reallönerna pressas. Allt fler får hålla tillgodo med allt mindre produktiva verksamheter. 1980 var lantarbetarlö-

Lågproduktiva arbeten — som här tappning av palmsav: en form av arbetslöshet.

BO KRAMSJÖ

Fattigdomen driver också kvinnorna ut i lönearbete.

nerna t o m lägre än under de första åren efter självständigheten (1972-73). Man beräknar att arbetskraften för närvarande ökar minst tre gånger så snabbt som behovet av arbetskraft inom jordbruket. Allt fler söker sig till stadernas slum. Stadsbefolkningen, som fortfarande är relativt blygsam, ökar genomsnittligt med 7-8 procent om året, mer än tre gånger så snabbt som befolkningen i övrigt. Andra faktorer bakom landsbygdens utarmning är inte oväntat oförmånliga bytesförhållanden i relation till såväl städerna som omvärlden i övrigt.

Biståndet

Det är mot den här bakgrunden som rapportens författare diskuterar biståndets roll. Inom jordbrukssektorn pekar de bl a på de negativa effekterna av dyrbar, importerad bevattningsteknologi, där egenintressen på såväl givarsidan som inom den bangladeshiska mottagarmyndigheten spelat in. Vissa givare, som Världsbanken och USA har vidare tvingat fram en privatisering av bevattningsanläggningar och distribution av insatsvaror. De har också tvingat Bangladesh att drastiskt minska subventionerna av insatsvaror. Båge förändringarna innebär enligt rapporten allvarliga försämringar för de små brukarna.

En betydande del av biståndet utgörs av livsmedel. För Bangladesh regering har målet varit att hålla en högröstad urban medelklass tillfredsställd genom subventionerade livsmedel. Livsmedelsgåvorna har också inneburit betydande statsinkomster. För givarna har det främst handlat om att lätta på överskottslagren. Distributionssystemet har tills nyligen i första hand gynnat relativt välbeställda grupper, bl a polis och militär. Men studien menar att flertalet netto-konsumenter — dvs också jordlösa och småbönder — indirekt har tjänat på systemet genom lägre livsmedelspriser. Några bevis för att livsmedelsbiståndet negativt påverkat producenterna anser man sig inte ha funnit. Allvarligare är att staten tack vare systemet kunnat undvika önskvärda men impopulära beslut som t ex be-

BO KRANSJÖ

Överskottsvete — ett bistånd som i första hand gynnar städernas medel- och överklass.

skattning av större jordägare. Inte heller har man tvingats till större satsningar på landets egen livsmedelsproduktion.

Enskilda organisationer

Det finns mer än 160 utländska och lokala enskilda organisationer i Bangladesh som finansieras med utländskt stöd. De verkar inom ett brett fält, allt från organisering av fattiga till hälsovård, krediter, jordbruksutveckling och vuxenutbildning. De dystra erfarenheterna av statligt biståndssamarbete har fått många bistandsorgan att höja de enskilda organisationerna till skyarna. I rapporten håller man med om att de ofta är bättre än de statliga organen både när det gäller att driva en verksamhet och att nå fram till de fattiga. Men studien har också en rad kritiska frågetecken. Organisationerna är sällan kostnadseffektiva och är ofta starkt knutna till en dynamisk ledargestalt. Verksamheten är för det mesta geografiskt begränsad och kan sällan ges en vidare omfattning. Alltför ofta söker de ta över uppgifter som rapporten menar bör förbehållas statliga myndigheter.

Slutsatserna

Det är inga direkt nya eller oväntade fakta rapporten presenterar. Fattigdomens kvantitativa aspekter känns igen från otaliga rapporter under det senaste decenniet. Den grupp som genomfört studien hade inte heller i uppgift att lägga fram några egentliga rekommendationer för ett framtida bistånd till Bangladesh. Detta är något av en besvikelse. Men de slutsatser och sammanfattande synpunkter som avslutar studien kan na-

turligtvis ges en sådan innebörd. De viktigaste är:

- Den hittillsvarande utvecklingspolitiken och bistandsinsatserna har inte bidragit till att minska fattigdomen, snarast tvärtom. Fattigdomen beror framför allt på den ojämlika fördelningen av resurser för inkomster, produktion, sysselsättning och inflytande. Den sociala och ekonomiska strukturen präglas av den jordägande elitens dominans å den ena sidan och de fattigas beroende och maktlöshet å den andra. Den nuvarande utvecklingspolitiken och dess institutioner, inklusive biståndet, tenderar att befästa denna situation.

- Den sociala och ekonomiska strukturen hindrar inte bara utvecklingsresurserna från att nå de fattiga utan är också i sig ett hinder för ekonomisk tillväxt. Utjämning och tillväxt bör inte ses som motsatspar utan snarast tvärtom.

- Alternativ sysselsättning och inkomster för landsbygdens fattiga utanför det egentliga jordbruket måste ha hög prioritet. Målet bör vara att ge de fattiga tillgång till produktiva resurser och att bidra till höjd produktivitet.

- Biståndet bör i högre grad än hittills gå till jordbruket och då riktas till majoriteten av mycket små brukare.

- Livsmedelsbiståndet förblir nödvändigt för att täcka det nuvarande gapet mellan lokal produktion och total konsumtion. Det bör läggas om så att det i första hand tillfredsställer de fattigas behov.

- Småindustriutveckling på landsbygden bör stödjas.

- Grundläggande skolutbildning bör ges högre prioritet.

- Biståndsgivarna måste ge avkall på sina preferenser för importerad teknologi. De bör också vara villiga att satsa mera på underhåll och kvalitetsaspekter snarare än på nyinvesteringar och utbetalningstakt.

Avslutningsvis understryker författarna att biståndsgivarna naturligtvis inte kan ta på sig huvudansvaret för en samhällsomvandling i mottagarlandet. Inte heller bör de på egen hand och vid sidan av statliga institutioner söka utforma projekt som når de fattiga. De kan bara uttrycka sin otillfredsställelse över landets oförmåga att utforma en politik som syftar till att förbättra de fattigas lott.

Författarna använder genomgående ett inlindat språk. Det är dock uppenbart att de menar att givarna har anledning att ge uttryck för sin "otillfredsställelse" med Bangladesh nuvarande politik. I vilka former denna otillfredsställelse bör uttryckas framgår tyvärr inte. Det återstår att se hur SIDA och dess "likasinnade" biståndskolleger tänker omsätta denna förtäckta rekommendation i handling.

Rapporten "Rural Poverty in Bangladesh. A Report to the Like-minded Group" kommer att publiceras i bokform av North-South Institute of Canada.

LÄSTIPS

Forskningsrapporter

Center for Udviklingsforskning (CDR) i Köpenhamn utger en serie samhällsvetenskapliga forskningsrapporter. Ett par av de redan publicerade skrifterna berör Sydasiens:

— *Noakhali Villages* — A Description of the Socio-Economic Conditions in Four Villages in Noakhali District, Bangladesh av *Ann-Lisbet Arn*. CDR Research Report No. 6.

— *People's Participation, Local Government and Rural Development. The Case of West Bengal, India* av *Kirsten Westgård*. CDR Research Report No. 8.

Enstaka exemplar kan beställas till en kostnad av Dkr 20:— från:

CDR, Ny Kongens Gade,
1472 København K.

Textilindustrin i Bangladesh

I SYDASIEN 4/84 presenterades i sammandrag en studie av textilindustrin i Bangladesh. Studien, "Made in Bangladesh? Women, garments and the Multi-fibre arrangement" av *Brian Phelan* har nu publicerats i *Bangladesh International Action Groups (BIAG)* rapport-serie. Den kan beställas från:

BIAG, P.O. Box 94, London N5 1 UN,
Storbritannien
Pris: 1.95 Pund.

Bergskriget fortsätter

En tidig morgon i april 1986 slog den stamfolksbaserade guerillan *Shanti Bahini* till mot bangladeshiska arméposter och nybyggarsamhällen i Chittagong Hill Tracts. På sedvanligt sätt slog dessa tillbaka mot minoritetsfolkens byar. Resultat: sammanlagt ett hundratal döda och mellan 5 000 och 10 000 nya flyktingar till Indien. Sammandrabbningarna fortsatte under de följande månaderna. Striderna var den slutliga bekräftelsen på att Dhakaregeringens försök att pacificera minoritetsfolken hade misslyckats.

Händelserna i Chittagong Hill Tracts och bakgrunden till kampen finns på ett utmärkt sätt dokumenterat i

The Chittagong Hill Tracts, Militarization, oppression and the hill tribes.

Antislavery Society Indigenous Peoples and Development Series.
Report No. 2 — 1984.

SYDASIEN har också tidigare (nr 3/77 och 2/81) beskrivit situationen.

En tveksam solskenshistoria

Bangladesh anförs inte sällan som exempel på ett verkligt ineffektivt bistånd. Det når inte de fattiga utan motarbetar snarast de jordlösas intressen. Som alternativ till det hårt kritiserade statliga biståndet har frivilligorganisationernas arbete ofta höjts till skyarna. Men **Göran Jonsson** har läst en färsk studie som allvarligt ifrågasätter de sedvanliga solskenshistorierna.

Bangladesh anförs inte sällan som lysande exempel på bistånd, som är verkligt ineffektivt, för att inte säga skadligt, i den meningen att det inte når eller t o m motarbetar den fattiga målgruppen, de jordlösa. Kritiken gäller främst det statliga biståndet.

Som på beställning av den önsketänkande biståndsbyråkraten infinner sig då en fullkomligt motsatt biståndsmodell — det helt igenom lyckade icke-statliga biståndet genom ett antal inhemska frivilligorganisationer. Under de senaste tio åren har detta bistånd gradvis utvecklats och standardiserats till den verkningfulla formeln: organisering av landsbygdens jordlösa i intressegrupper.

Framgången har varit enorm, så totalt man gott kan tala om ett "paradigmskifte". Frivilligorganisationer beräknas ha initierat grupper av jordlösa i 10 % av landets 68 000 byar. Gruppernas verksamhet är mycket omfattande: alfabetisering, socialt medvetandegörande, ledarskapsutveckling, kollektivt sparande, inkomstskapande projekt, krediter, rättshjälp, primärhålsvård och aktioner inriktade på ekonomisk och social rättvisa.

Ett nytt egenvärde

Det förekommer massvis av anekdotiska solskenshistorier om detta bistånd. Några exempel ur högen:

□ En grupp jordlösa hade i sin alfabetiseringskurs hunnit fram till lektionen "Jag arbetar mycket men tjänar litet". Insikten om den lokala situationen var omedelbar. Ett antal grupper i kommunen lyckades på kort tid framtvinga fördubblade löner för jordbruksarbete.

□ En oärlig distributör av biståndsvete minskade självväldigt ransonerna. 500 jordlösa sammankallades genom högtalare i protest, och tvingade distributören att på knä be om ursäkt, samtidigt som de jordlösa garanterades majoritet i kommunens biståndskommitté.

□ Flera grupper av jordlösa har satsat sitt sparkapital på att få sina egna representanter invalda i union parishad ("kommunalfullmäktige"), vilket också lyckats.

□ Kvinnor som i årtal dagligen lagt undan en näve ris ur det redan snålt tilltagna middagsmålet, har till sist lyckats spara till-

räckligt mycket för att bilda egna kooperativ.

□ Korrumperade banktjänstemän har efter massprotester utanför banken tvingats återbetala privata andelar i lånebeloppet, be om ursäkt och utlova generösare lån i fortsättningen.

En ny värdighet.

Vuxenundervisning ingår i många frivilligorganisationers program.

BO KRANSJÖ

Att öka sin lön

Diaburi Gorib Bhumihin Samity (Förening för Fattiga och Jordlösa) i Harirampur Upazila i Manikganj-distriktet med 33 medlemmar bildades för två och ett halvt år sedan.

Inledningsvis arrangerade *Proshika* en fem-dagars-kurs i social analys och organisationsarbete, något som avvek från den vanliga mallen. Två deltagare i den kursen organiserade sedan de jordlösa i sin hemby. De diskuterade sina svårigheter och fann att den låga dagslönen var det viktigaste problemet. Så grundades föreningen.

För två år sedan var dagslönen 10 taka plus två mål om dagen. Först lyckades gruppen höja den till 12 taka, sedan 15 och under det senaste året till 20 taka (ca 5 kronor) plus två mål mat.

Vid det första försöket bojkottades de av de större jordägarna i två veckor. De använde sina gruppbesparingar för att köpa mat när de inte längre fick arbete. Bojkotten ägde rum under brädaste skördesäsong, när det är gott om arbetstillfällen och lönen är som högst. Men de höll samman och utvecklade genom detta en djup tillit och solidaritet sinsemellan.

Motmakt

Gruppmedlemmarna utformade en allmän policy och villkor för arbete inom jordbruket. Ordförande, *Khaleq*, blev snart den som jordägarna fick gå till för att få arbetskraft. Han samlar ihop deras önskemål och varje kväll sitter gruppen ner och fördelar nästa dags arbete mellan sig. Vid varje kvällsmöte fördelas också dagens löner lika mellan medlemmarna.

Gruppen har blivit ledande också för dem som ännu inte organiserat sig i området. Organiserade eller inte tar de alla del i kollektiva uppgörelser...

De organiserade grupperna täcker nu sex byar. De har bildat en samordningskommitté bestående av tre grupper från dessa byar..."

Berättelsen är hämtad ur en kommande bok av *Bo Kransjö*: "Breaking the Chain? Collective Actions for Social Justice among the Rural Poor". Den bygger på den bangladeshiska organisationen *Proshikas* arbete på landsbygden.

Den bangladeshiske samhällsvetaren, Dr FRM Hasan, själv initiativtagare till en av dessa folkliga organisationer, sammanfattar vad som inträffat i en studie, som nyligen publicerats av Bangladesh Institute of Development Studies:

"För första gången har man närmat sig de fattiga som likvärdiga, inte som föremål för välgörenhet eller forskning. För första gången har de fattiga fått känna att de har rätt att leva lika värdigt som alla andra. För första gången har de fattiga ifrågasatt sina traditionsbundna lojaliteter, konfronterat de besuttna och kämpat för rättigheter och

ra områden genomgått en omvandling från ett statiskt till ett dynamiskt tillstånd."

Förödande kritik

Det kommer därför möjligen som ett slag i ansiktet att Dr. Hasans studie nästan rakt igenom är en exposé över misslyckanden, stagnation, oklara ambitioner och förfuskade möjligheter. Hans kritik är närmast förödande. Arbetet tycks mestadels ha bedrivits efter fasonen "så länge Allah vill och *lungin* (höftskynket) håller".

Dr. Hasan har under ett antal år granskat bl a de stora och erkända organisationerna BRAC, *Proshika*, *Nijera Kori* och *Gonoshasthaya Kendra*. Men de svagheter han uppvisar är knappast specifika för dessa organisationer, utan torde vara allmängiltiga för nästan all liknande verksamhet i Bangladesh. Detta verifieras av flera oberoende utvärderingar.

Vad är det då som gått snett? Nästan allt, tycks det. Låt oss börja med det grundläggande, själva målsättningen.

Möjligen är det ett medvetet val från organisationernas sida att den långsiktiga målsättningen lämnats odefinierad. De strävar inte efter den fullkomliga mobilisering av massorna, som leder till samhällsförändring. Målet är snarare bildandet av intressegrupper för gruppernas egen skull, i en enbart kvantitativ expansion. Harmoni mellan fattiga och rika inom existerande

samhällsformer tycks i praktiken vara vad de flesta strävar efter.

Socio-politiskt medvetandegörande, ett honnorsord för organisationerna, har blivit ett mål i stället för medel. Men även medvetandegörandet är ofullständigt, och därmed verkningslöst. Tonvikten läggs på lokalsamhällets mekanismer, medan statens maktfunktion helt utesluts ur analysen.

I stället för att etablera en politisk kraft och sammanhållande band mellan grupperna har diverse inkomstskapande projekt gjorts till den stomme, som håller grupperna samman. Därmed har gruppernas syfte reducerats till en rent ekonomisk angelägenhet.

Oprecis målgrupp

Målgruppen ses slentrianmässigt som "de jordlösa". Men, med bortåt 60 % av befolkningen, utgör de jordlösa ingalunda någon enhetlig samhällsklass. En jordlös lantarbetare, en arrendator, en jordlös hantverkare och sonen till en jordägare, som blivit jordlös vid arvsskifte, har inte sammanfallande intressen, och kan svårigen samarbeta i en och samma grupp.

Kriteriet jordlöshet är ett kvantitativt och oprecist mått, som bör ersättas med ett kvalitativt. Organisationernas outtalade målsättning är ju inte att nå de jordlösa i allmänhet, utan de jordlösa lantarbetarna, landsbygdens proletariat. Ett logiskt och tillräckligt målgruppskriterium skulle då vara "de som säljer sin arbetskraft för att klara sitt uppehälle".

Därmed skulle man också kunna utesluta de medlemmar, som numera i viss utsträckning upptas helt utanför de jordlösas led. Dessa rika "beskyddare" kommer ofta att dominera grupperna, vilket ytterligare accentueras genom bristen på ledarskapsutveckling och gruppdemokrati. Inte helt oväntat har dessa infiltrerande klassfiender föga intresse av samhällsförändring, utan styr in grupperna på rent affärsmässig verksamhet.

Vuxenutbildning utgör i allmänhet utgångspunkten för gruppbildning. Därvid kombineras nästan alltid alfabetisering och sociopolitiskt medvetandegörande i en och samma kurs (Paulo Freire eller likvärdig pedagogik). Det kan dock ifrågasättas om dessa båda element låter sig förenas. Läskunnighet kan med pedagogisk effektivitet förvärfvas inom en relativt kort tidsrymd, medan medvetenhet måste mogna fram, utan att forceras av en kursplan.

Det är dessutom inte klarlagt om läskunnighet verkligen spelar någon roll för att bryta förtrycket, annat än indirekt genom att skapa självrespekt och självförtroende. Men vissa fallstudier visar att läskunnighet också leder till ökade trakasserier. Alfabetiseringens främsta värde kan vara att den tjänar som en täckmantel för socio-politiskt medvetandegörande.

Oreflekterat sparande

Även kollektivt sparande är en obligatorisk ingrediens vid gruppbildning. Därigenom

har dock sparandet nästan alltid gjorts automatiskt, oreflekterat och utan målinriktning. Att åstadkomma ett så högt sparkapital som möjligt ses snarast som ett mål i sig. Det finns sällan någon uttalad målsättning för hur sparkapitalet kan användas för att bryta förtrycket.

Helt i linje med överbetoningen av ekonomiska mål används sparmedlen för de mest lukrativa och minst arbetskrävande investeringarna: penningutlåning till hög ränta, som blott obetydligt understiger de traditionella penningutlånarnas, samt till livsmedelspekulation och annan kommers. Grupperna riskerar därmed att utvecklas till en ny samhällsgrupp av exploatörer, enbart aningen bättre än de tidigare. Grupperna anpassar sig till det orättvisa ekonomiska systemet i stället för att utmana det. Dessa penningplaceringar skapar heller inga arbetstillfällen och bidrar inte till ökad produktion.

Sparandet är trots allt propagerande relativt blygsamt och räcker inte på långa vägar för tex inkomstskapande projekt. Många organisationer tillhandahåller lån för sådan verksamhet, genom egna kreditinstitut eller i samarbete med banker. Andra organisationer motsätter sig bestämt kreditgivning. Där går en tydlig ideologisk demarkationslinje mellan organisationerna.

Grupper, som utnyttjar krediter, är mycket mindre benägna att ta sociala konflikter. Bevakningen av ekonomiska investe-

ringar har blivit viktigare än sociala kampfrågor. I de fall individuella krediter förekommer minskar dessutom gruppernas inbördes solidaritet och sammanhållning.

En av organisationernas ambitioner med att tillföra institutionella krediter till normal ränta och på mjuka villkor är att bekämpa de lokala penningutlånarnas ocker. Dr. Hasans forskning visar dock att det inte alls är säkert att organisationernas krediter lyckas konkurrera ut penningutlånarna. Tvärtom har deras låneverksamhet i de flesta fall ökat. Olika kreditformer tycks komplettera och ömsesidigt förstärka varandra. När de jordlösa väl vågat sig ut på kreditmarknaden öppnar sig nya möjligheter också för penningutlånarna.

Otaktisk kamp

Organisationerna har inte lyckats utarbeta någon mall för framgångsrik kamp i sociala rättvisefrågor. Grupperna står helt utan mönster för hur sådan kamp skall utformas. Många grupper och hela organisationer har också bränt sina fingrar genom att ta konflikter för tidigt eller för fel frågor.

Centralt tycks organisationerna heller inte vara beredda att ge de lokala grupperna stöd under svåra konflikter. Grupperna ser detta som ett svek.

Även framgångsrikt slutförd kamp har sina definitiva begränsningar. Lyckade aktioner föder ett allt intensivare motstånd. Det

finns en gräns för hur långt grupperna tillåts gå.

Social rättvisekamp måste få ta sin tid och invänta att medvetenhet och grupp-sammanhållning mognar. Detta leder till långsamma förändringar. Tyvärr medför långsamheten också att byeliten hinner utarbeta strategier för att anpassa sig till förändringarna, utan att behöva göra avkall på kontroll och makt.

En ofta förekommande kampfråga har varit lantarbetarnas löner. Dr. Hasan kan dock inte konstatera något samband mellan gruppaktioner och lönenivån i ett visst område. Löneutvecklingen avgörs främst av rent ekonomiska faktorer som produktivitet, närheten till större städer, tillgång till åkerjord och migrationsarbetare. Lyckade löneaktioner har varit isolerade företeelser, som dessutom gradvis förlorats genom öka-de livsmedelspriser.

Inte heller sysselsättningsstrukturen har förändrats genom gruppernas arbete. Dag-lönearbetarna har förblivit vid sin gamla sysselsättning, trots alla inkomstskapande projekt. De har visserligen fått ett välbehövligt inkomsttillskott, men inte kunnat påverka sina anställningsförhållanden.

Imperiebyggande

Organisationerna har tagit som sin främsta uppgift att organisera de jordlösa. Men de kan aldrig representera dem, eftersom organisationernas företrädare själva inte tillhör de jordlösa. Det är därför beklagligt att nästan alla organisationer saknar utfasningsplaner för sin verksamhet. De tycks beslutna att etablera sig permanent.

Detta har skapat ett nytt beroendeförhållande för de jordlösa, en lojalitet mot "deras" organisation. Beroendet förstärks om organisationen tillför resurser och krediter. I många fall kommer de flesta initiativ från organisationerna, och inte från grupperna. Organisationerna har inte alltid förstått faren i detta, eller satt sitt eget imperiebyggande före gruppernas självständiga utveckling.

Därtill kommer att det ofta råder ett konkurrensförhållande mellan olika organisationer, vilket på ett olyckligt sätt splittar målgruppen i skilda lojaliteter. Den politiska vänstern anklagar organisationerna för att ha spolerat klasskampen genom att splittra de fattiga ideologiskt och genom att använda alltför skiftande verksamhetsmodeller.

DR. Hasans slutsatser bör komma som en kalldusch både för organisationerna själva och för de många biståndsarbetare som i sitt önsketänkande satt sin tillit till denna utvecklingsmodell. Förhoppningsvis kommer hans rapport att stimulera till en välbehövlig debatt om frivilligorganisationernas mål och medel.

Göran Jonsson

Redaktionen välkomnar synpunkter på ovanstående artikel och inlägg i övrigt kring frivilligorganisationernas arbete i Sydasiens. Vi räknar med att Göran Jonsson, verksam vid Diakonia återkommer i en fortsatt debatt.

BO KRANSJÖ

Zigenare söker sitt ursprung

Gunni Nordström

Att zigenarna kommer från Indien har varit klarlagt sen ett par hundra år, men det är först på senare tid som detta blivit allmänt känt också bland zigenarna.

Naturligt nog har de därmed fått ett intresse för Indien.

— De har kommit hem till sitt *Baro Than*, till moder Indien.

Så skrev indiska massmedia 1976 om en grupp zigenare som kom till Indien för att söka sina rötter och vara med om en stor zigenisk världskonferens. Indira Gandhi tog emot dem i sitt residens i New Delhi och i delstaten Punjab där konferensen hölls ställde allt vad som fanns av prominenser upp när Indiens "förlorade söner och döttrar" återvände.

Det blev en ny världskonferens 1982. Den gången kom Indira Gandhi till zigenarna i konferensstaden Chandigarh och tillbringade en hel dag tillsammans med dem. Hennes son Rajiv och familj var med. Indira Gandhis far Pandit Nehru hade hyst ett starkt intresse för zigenarnas öde i Europa. Dottern Indira fick nu tillfälle att bekanta sig med ättlingarna till de nordindier som utvandrade under århundradena mellan 700-talet och slutet av 1100-talet. Det var en glad och okonventionell stämning mellan Indira Gandhi och de långväga gästerna, de flesta från Finland. Indiens premiärminister poserade i stora tunga finskzigeniska guldörhängen som hon fick som gåva och den rysknorska sångerskan Raya gav henne sin schal som ett spontant tack för hennes tal till konferensdeltagarna.

Indira Gandhi hade trotsat de politiska oroligheterna i Punjab och rest hit upp för att vara med om konferensen. Av säkerhetsanordningar märktes ingenting vid detta historiska tillfälle som indiska massmedia rapporterade mycket om men som knappast blev omnämnt i väst.

Indiern i förskingringen

Europas parias hade kommit hem till sina fäders land och de togs emot som kungar. Det var inte bara ett sätt för indierna att ge européerna en läxa för deras sätt att behandla dessa indier i förskingringen; de indier som känner till zigenarnas rötter hyser ett stort intresse för dem och betraktar dem också med en respekt som de aldrig mött under sina vandringar i väst.

Att konferensen hölls just i Chandigarh i Punjab var ingen tillfällighet. Här finns ett institut för zigeniska studier grundat av

språkforskaren W R Rishi som under en vistelse i Europa häpnade över att de zigenare han mötte talade ett språk starkt besläktat med de nordindiska språken punjabi, rajasthani och hindi. Nu var han naturligtvis inte den första som upptäckte att zigenarnas språk har rötter i sanskrit. Det visste språkforskarna redan på 1700-talet och kunde med ledning av detta dra slutsatsen att zigenarna utvandrat från norra Indien.

Men det speciella med W R Rishi är att han också uppmärksammade att zigenarna ännu i dag har kvar traditioner som direkt går att härleda till det gamla Indien. Och Rishi ilsknade till ordentligt då han läste vad västerländska forskare och författare har skrivit om zigenarnas ursprung och historia. Rena smörjan är hans omdöme.

Han for hem till Indien och grundade ett institut för zigeniska studier. I dag finns det t o m ett zigeniskt museum i Chandigarh och härifrån sänds det med jämna mellanrum ut en liten tidskrift med de senaste rönen om zigenarnas historia och med rapporter om hur zigenarna har det i olika länder i världen.

Vänder upp och ner

Det som skrivits av Rishi och andra indier i det här ämnet vänder upp och ner på alla tidigare föreställningar om vad zigenare är och varför de utvandrade. För de zigenare som kom till Indien 1976 blev alltihop en stor överraskning. Deras första fråga var naturligtvis: var finns zigenarna, var finns våra släktingar.

Sanningen, som är svår att fatta för många, är att det egentligen inte finns några zigenare i Indien. Det finns många folkgrupper som kallas *gypsies* men de flesta har inte ett dugg att göra med dem vi kallar zigenare i väst eller som själva kallar sig *rom*. När de indiska utvandrarerna kom till England på 1300-talet uppgav de sig vara egyptier och så började engelsmännen kalla dem *gypsies*. När sedan engelsmännen kom till Indien förde de med sig benämningen *gypsies* för alla som nomadiserade.

Det finns massor av *gypsies* i Indien men bara i norra Indien kan man tänka sig att

finna några sådana grupper som skulle kunna ha en anknytning till rom i väst — språkligt och kulturellt.

På samma sätt är ju inte alla *gypsies* i t ex England av indiskt ursprung. Även de irländska *tinkers* eller andra vagabonderande grupper kallas *gypsies* och ibland när det görs TV-program om zigenare kan man se också dessa grupper intervjuade. De har det lika svårt som rom, som indienättlingarna, kanske svårare eftersom de inte har samma stränga och stolta traditioner att falla tillbaka på. Som de svenska tattarna en gång i världen, i huvudsak ättlingar till socialt utstötta inhemska grupper med föraktade yrken, vill de gärna identifiera sig med zigenarna.

Vad Rishi och de forskare som är engagerade i hans institut säger, är att rom, dem vi kallar zigenare, helt enkelt är nordindier — från Punjab, Rajasthan, Gujarat, Delhiområdet — och förmodligen ättlingar till högkastiga grupper som *rajputer* (krigaradel) och *brahminer*. Det här är raka motsatsen till vad man kan läsa i de flesta böcker om zigenare som utgår från att zigenar-

De europeiska zigenare som 1976 deltog i den zigeniska världskonferensen i Chandigarh fick också träffa Indira Gandhi. "Roma-folket har kommit tillbaka till sina fäders land", skrev de indiska tidningarna.

na var gycklare av något slag, i varje fall människor av låg kast, lika illa sedda i sitt hemland som i väst. Det har gång på gång av olika författare antagits att de helt enkelt fördrivits från Indien. Ingalunda, säger Rishi. Orsaken till utvandringarna mellan 700-talet och slutet av 1100-talet var helt enkelt religionskrigen mellan hinduer och muslimer. Bortåt en halv miljon människor gav sig iväg under de här århundradena och det var — får man anta — främst de grupper som bjöd muslimerna motstånd och förlorade mot övermakten.

Nya kunskaper

Sista ordet är väl ingalunda sagt i den här frågan. Men zigenarna har från Indien hämtat nya kunskaper och nya teorier medan zigenarexperterna i Sverige och på andra håll fortsätter att citera västerländska skribenter — en del grovt rasistiska på ett sätt som jämnade vägen för Hitler när han tog livet av en halv miljon zigenare i sina läger.

Ett exempel på vad man kan hitta i allde-

les färskas avhandlingar: Den finländske socialantropologen **Martti Grönfors** tar som tet i Indien det faktum att zigenarna fört med sig dansen till Europa. Dans var något som bara föraktade lågkastiga kvinnor kunde ägna sig åt, skriver han. Men det var på 1400-talet dansen föll i vanrykte i Indien, eller rättare sagt danserskorna. Då var zigenarna sedan länge i Europa. Tidigare var det bara de förnämsta familjernas döttrar som fick dansa i templen.

De experter av olika slag som skriver om zigenarna har oftast försummat den indiska biten. I Finland har dock en psykolog gjort jämförande studier mellan indisk barnuppföstran och motsvarande bland finska zigenare. Hon fann stora likheter.

I de indiska konferenserna har det främst varit finska zigenare som deltagit från Norden, liksom också i senare konferenser bl a i Genève. I någon mån har också utomnordiska zigenare bosatta i Sverige deltagit medan de svenska zigenarna ännu så länge förhåller sig avvaktande. Det är kanske ingen tillfällighet att det är de finska zigenarna som söker sig ut; de har genom sin tidiga

föreningsverksamhet från slutet av 60-talet och början av 70-talet en bas för kontakter av det här slaget.

Men den kulturella institution de skulle behöva för att främja forskning kring den egna kulturen, den har samhället hittills inte ställt upp med stöd till. Det finns inte ens ett ynka litet zigeniskt museum i Sverige. Men många svenskar får sin utkomst som zigenarexperter och handledare av olika slag. Det säger något om samhällets värdering av den zigeniska kulturen.

Nyfikenhet

De zigenare som varit i Indien har kommit hem med en ny syn på sig själva och med en stor nyfikenhet att få veta mera. Indira Gandhi lovade att indiska staten ska betala vistelsen i Indien för zigeniska ungdomar från Europa som vill komma för att studera indisk historia men det måste finnas ett intresse också hos myndigheterna i Norden för att detta ska kunna bli verklighet för zigenare härifrån.

De som var i Indien har berättat om sina erfarenheter och i dag finns det i varje fall

Ding pral korrar lattjo tjej

— Om slangord från Indien

Via handelsmän och kolonialister har vi till det svenska språket fått ett femtiotal låneord från Indien. Om de orden har vi berättat i SYDASIEN 4/85.

Men i svenska finns ytterligare låneord från Indien. Det är ord som har förts hit av zigenarna och som därmed har en alldeles egen historia. Bland de orden, som alla är av slangkaraktär, är tjej paradexemplet men där finns också bassning, kurras, lattjo, kirra och många till.

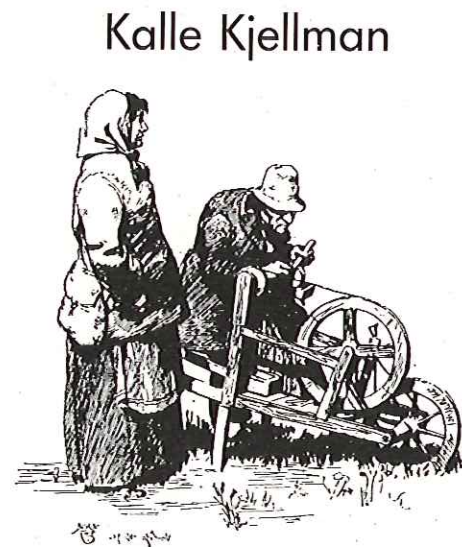
ETT TIPS: Om du inte förstod rubriken ovan, titta då i tabellen längre fram i artikeln.

Hur många indiska låneord vi har fått från zigenarna går inte att säga. Det beror på hur slängd i slang man är och var i Sverige man bor. Kanske är de mest använda i Stockholms-trakten. Man kan ändå förvånas över att de zigeniska låneorden är så pass många. Det förefaller som om det svenska språket lånat fler ord från zigenarna än från finskan, och det är möjligen så att det inte i något jämförbart språk finns

så många zigeniska låneord som just i svenska.

Zigenarnas ursprung och vandringsvägar

Zigenarnas ursprung och vandringsvägar var länge höljda i dunkel. Zigenarna själva sa sig komma från Egypten eller från "Lilla Egypten" som kanske låg i Grekland. (Där-

av den engelska benämningen *gipsy*.) Det var språkforskningen som lyckades skapa en viss klarhet om zigenarnas ursprung. Vem som var först är svårt att säga. Kanske

ingen bland de 10 000 finska zigenarna som inte är medveten om de indiska rötterna. Men långt in på 70-talet fanns det många bland dem som trodde att de härstammade från Ungern.

— Det var en omvälvande upplevelse att komma till Indien 1976, säger Armas Lind, tidigare ordförande i Stockholms Finska Zigenarförening.

— Det var som att vara med om något tidigare upplevt, att vandra i redan upptrampade fotspår. Och indierna i sin tur närma- de sig oss med stor värme och med en nyfikenhet som om de hos oss väntade sig att finna något från sin egen forntid.

Renlighet viktig

Armas Lind har läst Mulk Raj Anands bok "Kastlös" som kom i svensk översättning för några år sedan. Han har funderat mycket över den kastlöse pojken Bakha i boken, latrintömmaren som måste skrika ut en varning om sin ankomst när han gick på gatan för att inte de högkastiga skulle riskera att stöta ihop med honom och besudlas. Den här boken berättar indirekt lika mycket om de högkastigas beteendemönster och betraktelsesätt som om Bakhas tillvaro och Armas Lind känner igen mycket från sin egen finskzigeniska kultur där den rituel- la renheten är det mest centrala.

Ingenting i det dagliga livet är så viktigt som att iaktta renlighet och renhet i en mer abstrakt mening, man får inte själv komma i beröring med något orent, maten, kärlen, kläderna skyddas på ett sätt som för en vanlig svensk ter sig småaktigt pedantiskt. Skulle nu en sked som fallit på golvet bli förorenad så till den grad att man måste kasta bort den? Den går väl att diska. Så icke för en rättrogen zigenare. Man gör skillnad på folk och folk med ledning av hur rena de är. En icke-zigenare känner sig lätt som latrintömmaren Bakha i zigenarnas sällskap.

Bhangi eller brahmin?

Bakha i Mulk Raj Anands bok är en *bhangi*, en oren. Ordet lever kvar bland de finska zigenarna. Det betyder en dålig människa, en människa som är bedräglig, av fel sort helt enkelt.

Var det bhangis som en gång utvandrade, eller var det folk från de högre kasterna som försvarat Indien mot muslimerna och tvangs fly? När Armas Lind ställt frågan har han mött icke-zigenarnas irritation: Vaddå, vad spelar det för roll? Tror ni att ni blir bättre om ni härstammar från högkastiga?

— Ingalunda, det är inte så jag menar, säger Armas Lind. Jag har en socialistisk

livsåskådning som gör att jag inte skulle drömma om att försvara kastsystemet. Det är inte det saken gäller. Men historia är historia och jag är förvånad över att vissa racistiska forskare tas på stort allvar när man samtidigt är så obenägen att lyssna på andra uppfattningar.

— Våra renhetsbegrepp vill man förklara med att vi varit så rädda för sjukdomar när vi nomadiserat. Men det är fråga om mer invecklade regler än så. Skulle vi som bhangis ha känt till och fört med oss detta invecklade och stränga system som var fullt utvecklat vid tiden för utvandringarna? Det är det jag vill veta.

— Varför är det så viktigt att hålla fast vid att vi var gycklare och skojare, påståenden som man hittar i snart sagt varenda bok om zigenare?

Hur mycket var det som kändes hemvant i Indien? Kunde en zigenare göra sig förstådd på romanés?

— Naturligtvis inte helt, men grundorden var lika i många fall.

Armas Lind minns en kväll hos en juristfamilj i Chandigarh. Han sjöng en sång på sin finskzigeniska variant av romanés. Indierna lystrade till vissa ord, började viska och titta på varandra, nicka igenkännande.

Det var mycket så. En finsk zigenare i Indien kände historiens vingslag.

— Jag tror att vi för indierna var som svenskbyborna i Ukraina för svenskarna.

var det Stefan Valyi, en ungersk teologistudent som 1763 påvisade den stora likheten mellan zigenarnas språk och ett nordindiskt språk. Vem som än var först så dröjde det innan man insåg betydelsen av upptäckten, men numer är det allmänt accepterat att zigenarna en gång kom från Indien. Deras språk heter *romanes* och är nära besläktat med några nordindiska språk.

Enligt en del forskare levde zigenarna från början på Gangesslätten för att därifrån flytta till nordvästra Indien där de antas ha levt i flera hundra år. De sägs ha tillhört en låg kast av musiker och underhållare. I dagens Indien finns en sådan kast som heter "dom". Man har antagit att "dom" är detsamma som "rom", zigenarnas beteckning på sig själva, men allt är mycket osäkert.

Det finns inga säkra uppgifter om när och varför zigenarna lämnade Indien. Tidpunkten brukar ungefärligt anges till 1 000 efter Kristus och en gissning är att de tvingades iväg av krig eller naturkatastrofer. Med sig bar zigenarna sin indiska kultur och sitt indiska språk och de har genom århundradena visat en stor förmåga att i främmande länder bevara sin särart. Samtidigt har zigenarna tagit starka intryck av omgivningen och när det gäller språket har de lånat en mängd ord från många olika språk. Genom att studera de av zigenarna "på vägen" inlånade orden, av vilka några återfinns i svensk slang, har språkforskarna kunnat fastställa att zigenarna har vandrat genom och levt i det persiska, det armeniska och det grekiska språkområdet. Låneorden i *romanes* (zigenarspråket) visar inte bara den väg zigenarna har vandrat utan också grovt var de stannade länge, eftersom man kan anta att ju längre de stannade inom ett visst språkområde, ju fler ord lånade de.

Från Turkiet till Grekland beräknas zigenarna ha nått omkring år 1300. Ett århundrade senare spred de sig över stora delar av Europa. Sin tyngdpunkt har de alltid haft i Rumänien-Ungern. Förföljda har de varit överallt.

Zigenarna i Sverige

I Sverige och Nordeuropa kom zigenarna att kallas för tattare eftersom man inte kände till deras indiska ursprung utan satte dem i samband med de mongoliska stammar, tatarer, som härjat i Europa ett par århundraden tidigare.

Den första uppgiften om zigenare i Sverige är från Stockholms stads tänkeböcker den 29 september 1512. Där berättas att ett zigenarfölje kommit till Stockholm, inkvarterats hos Lasse Matsson och fått 20 mark av staden. Denna gästfrihet från myndigheternas sida varade inte länge. Redan tre år senare hade Stockholms stad gjort en helomvändning och gav uttryck för den inställning till zigenarna som skulle råda bland svenska myndigheter i flera hundra år.

Zigenare från Sydslavien. NORDISKA MUSEETS ARKIV

— Item samma tiid samtyktes, att thee taator (*zigenare*) ingelunde (*fick*) wara her paa stadzins (*stadens*) marcher (*marker*) her effter ffor theris skalkhets (*skurkaktighets*) skull och tyweri skuld.

Stockholms stads tänkebok oktober 1515

Under de följande århundradena stiftades en rad lagar och förordningar mot zigenarna. De beskylldes för att vara på alla upptänkliga sätt usla människor som t ex avgudadyrkare, oxsmugglare och turkiska spioner. Vid olika tillfällen förbjöds de att ägna sig åt handel, att besöka marknader och att färdas med häst och vagn. De sattes

i tvångsarbete i Sala silvergruva och de tvångsinkallades till armén. Om svenska myndigheters politik mot zigenarna under denna tid finns knappast något gott att säga. Det skulle i så fall vara att politiken var ineffektiv och inte lika djävulsk som på många andra håll i Europa.

Också kyrkan deltog i hetsen mot zigenarna. Prästerna manades att inte döpa eller begrava zigenare och när en präst i Sig-

tuna ändå gjorde det förmanades han år 1573 i ett brev från ärkebiskopen *Laurentius Petri*:

— I ären kyrkioherdar för christet folk i Sigtuna och icke för tattare (*zigenare*) eller slika ochristna landzstrykare och huffudliugare, ja witterlige tiufar och skalkar...

Ärkebiskopen nämner med tydligt gillande att i Tyskland hängs zigenare så fort man får dem fast och till stöd för sin uppfattning att prästerna inte ska befatta sig med zigenare anger han Johannes 2:a kapitlet.

Under de första hundra åren efter zigenarnas ankomst till Sverige kallades de tattare. Benämningen zigenare, som har ett dunkelt ursprung, användes första gången i en lagtext från 1637. Lagen utvisade med hot om dödsstraff alla zigenare och tattare (sikeiner eller tartore) ur Sverige. Den tycks dock inte ha efterlevts.

Allmänhetens inställning till zigenarna präglades av samma misstänksamhet och fördomsfullhet. Zigenarna kom att bilda en föraktad paria-grupp, som i en fientlig omgivning var tvungen att utnyttja de möjligheter att överleva som ändå fanns och som ofta föresatte ett liv på resande fot. Zigenarna arbetade som kringvandrande handlare i glas, tråd och lump. De var kopparslagare, smeder, förtennare och skrot-handlare. De köpte och sålde hästar, spelade och dansade. Zigenarkvinnorna spådde. Dessa yrken hade lågt anseende i det dåtida svenska bondesamhället, men zigenarna skötte dessutom några yrken som betraktades med en alldeles särskild avsky. Till dessa direkta paria-yrken, som var mycket viktiga, räknades hästslaktare, kastrerare och huddragare.

Ytterligare zigeniska näringsfång som brukar nämnas är tiggeri, stöld, hokus-pokus, kvacksalveri och bedrägeri. I vilken utsträckning zigenarna livnärde sig på sådant är svårt att avgöra mot bakgrund av den enorma fördomsfullhet som präglade det mesta som skrivits om dem.

Zigenare och tattare

Vad som blev av dessa tidiga zigeniska invandrare och vilket förhållande de hade till tattarna är omstridda frågor. De historiska källorna talar om zigenare och tattare, utan att det går att avgöra om man såg dem som åtskilda eller tillhörande samma grupp. Forskarna är oense om saken. Några hävdar att zigenarna var en etnisk paria-grupp och att tattarna var en social paria-grupp. Enligt denna skola förekom giftemål mellan de två grupperna bara i liten utsträckning och tattarna sägs ha blivit tattare inte pga deras "zigenarblod" utan pga deras paria-yrken. Den främsta företrädaren för denna skola är **Adam Heymowski** med sin avhandling "*Swedish Travellers and their ancestry*" från 1969. Slutsatsen i avhandlingen har haft stor genomslagskraft.

Den andra skolan hävdar att tattarna härstammar från zigenarna, att de tidiga zigeniska invandrarna försvenskades och att deras "barnbarn" blev tattare. En välkänd förespråkare för denna linje är **Allan Etzler** med avhandlingen "*Zigenarna och deras avkomlingar i Sverige*". Avhandlingen, som kom ut 1944, är full av intressanta uppgifter, men avspeglar sin "onda" tids vedervärdiga människosyn. (Under denna tid räknades tattarna och på sina håll tala-

Slangord med indiskt ursprung

SLANGORD	Betydelse	BESLÄKTAT ORD	Betydelse
		(s) = sanskrit, (h) = hindi	
bass	orkester	(s) <i>vās</i>	vrål
bassa	spela, ge ovett	"	"
bassning	utskällning	"	"
bast/basta	år/avtjäna år	(h) <i>baras</i>	år
beckna	sälja	(h) <i>becknā</i>	sälja
beng	djävul, polis; dum	(h) <i>beṅg</i>	groda
dela	ge	(h) <i>denā</i>	ge
ding	dum	(s) <i>dīna</i>	sorgsen
jack	öga	(s) <i>akṣi</i>	öga
jala	gå, springa	(h) <i>jānā</i>	gå, resa
jidder/jiddra	krångel/krångla	(h) <i>jīnā</i>	leva
kamma (hem)	få, ha, ta	(h) <i>kām</i>	önskan, åtrå
kirra	ordna, göra	(h) <i>karnā</i>	göra
kurr/kurras	slagsmål/slås	(h) <i>kūṭnā</i>	krossa, slå
lattjo (jfr lattja)	kul	(s) <i>accha/lakṣmaka</i>	klar/lyckosam
(lång)schal	tusenlapp	(h) <i>sau?, sai?</i>	hundra
lock	krona	(s) <i>laghu</i>	lätt
lover	pengar, kronor	(s) <i>loha?</i>	järn
mandrom	jag, mig	(h) <i>mai</i>	jag
manga	tigga	(h) <i>māgnā</i>	begära, be om
maron	bröd, skor	(h) <i>māḍ</i>	risvatten, pasta
moj	språk, sak?	(h) <i>mūh</i>	mun, ansikte
muck/mucka	uttryckning/rycka ut	(h) <i>muknā</i>	släppas lös
mula	mörda, dö	(h) <i>mārnā/marnā</i>	döda/dö
pirra	ha samlag	(s) <i>prī</i>	njuta
pirra	fot, ben, krokben?	(h) <i>pīd</i>	rulle, vält
pral, praling	bror	(s) <i>bhrāṭṛ</i>	bror
sjucker	vacker, fin	(s) <i>śukra</i>	ljus, fin
skör	hår	(h) <i>sir</i>	huvud
släng	100 kronor	(h) <i>sau?, sai?</i>	hundra
stilla/stillo	häkta/fängelse	(jfr s) <i>saṁsthita</i>	gripen
tjej/tjabo	flicka/pojke	(h) <i>chāvā</i>	djurunge
tjuring	kniv	(h) <i>churī</i>	kniv
tjåla, tjåra	stjåla	(h) <i>cornā</i>	stjåla
trasta, trascha	bli/vara rädd	(s) <i>tras</i>	bli/vara rädd
töj	cigaretter	(h) <i>dhūā</i>	rök, ånga

I listan är medtagna de förhållandevis vanliga slangord som har lånats från *romanes* (zigenarspråket) och som har ett indiskt ursprung. Men "på vägen" till Sverige lånade zigenarna massor av ord från andra språk och en del av de orden har också kommit in i svensk slang.

Några exempel är: Från *persiska* — *tji* (inget), *vischan*

(landet). Från *armeniska* — *grej* (häst, sak?). Från *grekiska* — *kalsing* (kalsong), *varing* (föenster, polisstation). Från *italienska* — *volta* (gång, straff). Från *slaviska språk* — *hispa* (mentalsjukhus), *gulis* (pengar), *pröjsa* (betala), *gänga sig?* (gifta sig). Från *tyska* — *buro* (bonde, icke tattare-zigenare), *plit* (vakt). Från *finska* — *musta* (kaffe, dricka kaffe).

De zigeniska orden med annat ursprung än Indien stakar ut den väg zigenarna har vandrat innan de kom till Sverige. För det finska ordet *musta* gäller dock att det har förts hit av zigenare som från Finland återvänt till Sverige.

Två vanliga låneord från *romanes* är *haja* (förstå) och *jycke* (hund). Om orden har indiskt ursprung eller inte är oklart.

des det om steriliseringar och läger.) Dessutom kan man säga att Etzler knappast ansträngde sig för att bevisa tattarnas zigen-ska ursprung. Han tog det för givet, men likafullt kan han ha rätt.

Benämningen tattare är sen länge ett rent skällsord och bör inte användas. I denna artikel kommer tattare i fortsättningen kallas för *resande*. Det är den beteckning de resande (tattarna) använder om sig själva. För det vore fel att tro att det inte längre finns resande. Det fanns många som trodde att i det moderna samhället skulle de resande som grupp försvinna, att de skulle glömma och förtränga sitt ursprung. Delvis har också utvecklingen varit sådan, men också den motsatta tendensen gör sig gällande. Även om ämnet är mycket känsligt finns bland många resande ett starkt intresse för sitt ursprung och resande gifter sig än idag ofta med andra resande.

Lars Lindgren är en ung forskare av resandesläkt. Han kritiserar Heymowski's avhandling och menar att många av de anfäder som Heymowski spårade från dagens resande mycket väl kan vara zigenare, tvärt emot vad Heymowski kom fram till. Lars Lindgren menar också att Heymowski och andra har blundat för det klara släktskapet mellan finländska zigenare och svenska resande.

Om zigenare och resande var två från varandra relativt väl skilda grupper så hade de ändå mycket gemensamt. De var bägge förföljda paria-grupper, hänvisade till de lågstatus-yrken som redan nämnts. De reste runt i ett samhälle som betraktade dem med samma blandning av misstänksamhet och skräck och myndigheterna behandlade dem på samma grymma sätt. Forskningen hittills får sägas stödja synen på zigenare och resande som åtskilda, men framtida forskning kommer möjligen att visa motsatsen.

”Tattarspråket”

De resande hade ett eget språk som brukar kallas ”tattarspråket” (svensk romani) och som var fyllt av zigen-ska ord. Det var just ”tattarspråket” som var de zigen-ska ordens första anhalt på vägen till dagens svenska slang, vare sig de resande ärvde eller lånade orden från zigenarna.

”Tattarspråket” hade karaktär av vad man brukar kalla ett hemligt språk, av vilket det finns många exempel i Sverige och i andra länder. Poängen med ett hemligt språk är att utomstående inte förstår det, vilket kan vara en fördel t ex inför kunder och myndighetspersoner. Kanske är fördelen större för förtryckta paria-grupper som tvingas leva i lagens utkanter och till bilden brukar höra någon form av straff för den som avslöjar språkhemligheter för utomstående.

De många romanes-orden i ”tattarspråket” fungerade som hemliga ord i ett hemligt språk. Vanliga svenskar förstod dem inte. I ”tattarspråket” fanns också från andra håll lånade ord, som fungerade på samma sätt. De resande lånade ord från norska ”sko-jare”, från danska ”kältringar” och

från månsing, västgöta-knallarnas hemliga språk. De lånade också från svenska men förvrängde då orden för att göra dem obegripliga för de oinvigda. Bo blev t ex bodd-ra.

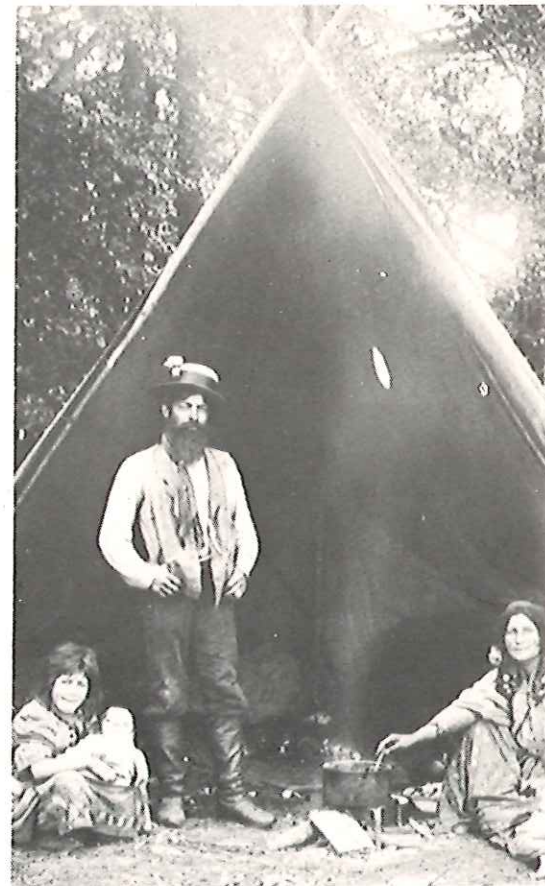
Från ”tattarspråk” till modern slang

Från ”tattarspråket” lånades en del av de zigen-ska orden vidare för att återfinnas i dagens slang. Vägen dit var krokig och gick i många fall via andra hemliga språk och yrkesspråk. Kanske knopar-moj, sotarnas hemliga språk, förmedlade ordet *moj* (språk, sak?) och kanske kom *kalsing* (kalsong) via västgöta-knallarnas månsing. Men den viktigaste förmedlaren av zigen-ska ord var förbrytarspråket. Via det har vi t ex fått orden *mucka* (rycka ut), *stillo* (fängelse), och *tjåla* (stjåla). För ordet *jiddler* (krångel) kan vi beskriva vägen så här: Romanes — ”tattarspråk” — förbrytarspråk — narkomanspråk — slang.

Zigenarna har inte bara bidragit med indiska ord till svensk slang utan också med ord som de har lånat ”på vägen”. Två sådana exempel är *vischan* (landet) från persiska och *pröjsa* (betala) från något slaviskt språk. (Se ruta)

När det gäller att fastställa vilka av dagens slangord som har ett zigen-skt ursprung får man studera de uppteckningar över romanes-ord som finns i Sverige. Den äldsta är från 1730 och redan här skymtar en del av de ord som är vanliga i dagens slang. Ibland kan det kännas frestande att hoppa över sådana ordlistor och t ex påstå att macka (smörgås) är besläktat med hindi *makkhan* (smör) eller att palla (knycka äpplen) har med hindi *phal* (frukt) att göra. Men att ge sig in på sådana gissningar leder bara till tokigheter och motförklaringar som t ex att macka kommer från finska *makaravoilepä* som betyder korvsmörgås.

De zigenare som lever i Sverige idag är relativt sena invandrare. De har kommit efter

Zigenare i Danmark. Foto Borgesen 1899.

1850. Det är inte från dem, utan från de tidigare zigen-ska invandrarna som det svenska slangspråket fått så många ord. Om dessa tidiga zigen-ska invandrare vet vi inte mycket. Ord är ett av de få spår de har lämnat efter sig, men genom att studera just dessa ord vore det kanske möjligt att få reda på mer om dem som förde hit dem.

För bland zigenarforskarna är det främst språkforskarna som har kunnat visa resultat. Utan dem hade vi knappt ens vetat att zigenarna en gång kom från Indien.

Rackare, tattare och flåbusar

Enligt dagens språkbruk är en rackare en kanalje eller en lymmel. Ordet rackare har en halvt skämtsam underton, men så var det inte förr.

En rackare var från början en hästslaktare. Att slakta och att flå hästar ansågs som yrken av allra värsta sort. Orsaken var troligen att hästslakt var en syssla för bödlar.

Rackaren var ofta en ”tattare” och i delar av Sverige är de två benämningarna synonymmer. (En buse eller en flåbuse är andra namn på rackaren som levt kvar till dagens slang. Fläng, som betyder dum, går tillbaka på flå.)

Med en rackare ville ingen hederlig människa ha att göra. De behandlades som oberörbara.

En rackare fick inte äta i lag med folk och de matkörl han använde kastades bort, grävdes ned, slogs sönder eller fick stå för rackarens räkning. Han fick inte gå längre in i stugan än till en viss angiven plats, eller

också inte alls komma innanför dörren. Stolen han suttit på skurodes eller spottades tre gånger på. En rackare tog man inte i hand, och det var ej heller tänkbart att han skulle kunna ta snus ur en hederlig människas do-sa. Dörrhandtaget lindade man om med en trasa då han skulle komma eller också tvät-tades det omsorgsfullt då han gått.

I kyrkan fick han sitta nederst och nattvarden fick han mottaga siset eller på en vardag om han alls fick gå till nattvarden. Vinet mottog han ur kalkens fot.

Som soldat kunde han inte tolereras och han godkändes inte som vittne. Den kvinna som gav sig i lag med en rackare var värre hållen än någon annan. Barnen skrämdes för rackaren och man spottade och kastade glö-dande kol efter honom då han gick. När en rackare dog fick han sin gravplats bland självmördare och missdådare.

Ur ”Hästslakt och rackarstam”
av Brita Egardt

I främmande land

Under fyra år har han lärt sig spela sitar och tabla vid Visva-Bharati Universitetet i Santiniketan, Västbengalen, Indien. (Se SYDASIEN 1/86) För två månader sedan återvände han till Sverige.

— Det är ett nytt Sverige som möter mig i många avseenden, säger Hans Hadders. Mina referensramar är relaterade till min indiska vardag. Med några "bilder" beskriver Hans här några episoder som i sig visar något av den omvälvning han känner.

Runt omkring mig, främmande ansikten, sällsamt klingande språk, människor tillhörande ett homogent och starkt samhälle. Som sittandes utanför betraktar jag. Jetflygplanets gummi hjul river sig på landningsbanans asfaltshud. Vi har åter kontakt med jorden. Allt slår emot mig med oerhörd styrka, omedelbart. Mina ögon är vidöppna, mitt sinne utan något filter. En sårbar position. I detta ligger en unik möjlighet att för en kort tid se vad andra ej kan förnimma.

Planets passagerare slussas snabbt in emot flygplatsens hjärta. Vi flyter in genom flyghallar och långa kala korridorer likt blodkroppar i en ven.

Det omedelbara som slår emot mig, sticker i mina ögon, är alla klara färger. Den rena förtätade luften. Oerhört exotiska ter sig alla dessa renklädda, prydliga, "skärhudade", blåögda figurer. Glänsande krom — förförisk sammet. En extra dimension. I den stunden känner jag mig fullständigt förlägen och bortkommen.

I min plånbok ligger endast rupies och några skamfilade dollarsedlar (vilka en gång inköpts för futtiga 4:90 st). En lantligt munderad medelålders herre ser oförstående på mig då jag undrar om han möjligtvis kan växla en dollar till svenska kronor då jag ämnar ringa mina anhöriga. Milsvidder mellan oss. Flyktvägen ligger till vänster; herrtoaletten, där jag sitter uppflugen likt en skräm d fågelunge.

Så närmar jag mig sakta mitt eget hemland. Bit efter bit. Sakta blir min kropp tyngre, mina lemmar synliga. Åter skall jag bli en svensk yngling verklig och konkret — på väg någonstans och med fullgoda förklaringar på allt jag företar mig.

Fyra långa år i Indien har vänt upp och ner på mina begrepp om borta och hemma. Kanske var mina första dagboksanteckningar om ankomsten till New Delhi flygplats -81 ej så annorlunda. Våra referensramar är ett relativt begrepp.

Tänk Er en tidig morgon — en mycket varm svensk sommardag. Solen hänger över horisonten, i öster flödande vitt ljus... Nej, svenska mått räcker sällan till när man ska fånga eller beskriva Indien.

Värmen tilltar snabbt och solens strålar blir outhärdliga. Med stängda fönsterluckor emot öster sitter jag i mitt lilla hus i Santiniketan, Västbengalen. De stamfolkskvinnor som skyndar förbi i denna tidiga timma möts av milt klingande toner — dagens första dygd är att öva skalor på min sitar...

Den styrka jag känner idag ligger i det Indien jag bär inom mig. Indien i morgonstundens lugn mellan fem och sex. Indien i musiken som mina lärare inplanterade hos mig. Indien i min aftons återuppväckta längtan att återvända "hem" — till Indien. Indien i Jönköpings saluhall. Indien på tunnelbanan i Stockholm. Knagglig hindi som tar mig nära dessa mörkhyade emigranter. Indien i min bokhylla, mitt rum, mina kläder. Indien i mitt blod, som bor djupt in i mig. Indien.

Endast några veckor efter att jag återvänt till Sverige befann jag mig på cykeltur i det småländska sommarlandskapet. Under blå himmel flyter tanken fritt och jag bearbetar alla mina intryck...

Då jag närmade mig ett mindre samhälle skymtade något i ögonvrån som ej stämde överens med resten av dagens intryck. På en mindre fotbollsplan invid vägen hade man ställt upp cricketpinnar och intill satt vitklädda män som tycktes mig lite mörkare i hyn än den vanligtvis bleke svensken. Vid närmare undersökning visade det sig att de lystrade till min brutna hindi. En samling på ca 35 personer hade samlats för att roa sig med spelet och äta den utsökta indiska mat kvinnorna hade tillrett. Detta var Jönköpings indiska koloni. Ibland dem fanns även en och annan ingift svensk.

Två män från Pakistan talade med mig om sina tio år i Sverige, om svenska folket, välfärden och sina känslor och tankar kring dessa ting. Den ene (Mustafa) accepterade några bidis jag bjöd honom på.

— Jag skall röka en ikväll, till ett glas whisky, sa han med en särskild glimt i ögat. Han fortsatte:

— Jag är trött på det här livet. Visst har vi det fantastiskt. Bilar, vi är utklädda i svenska kläder, har jobb och svensk fru. Men ändå. Om Du bor i Indien visar folket mycket mer respekt för dig, eller hur? Vi känner en fientlighet här...

Jag blev bjuden att sitta ner i gröngräset och ta del av deras medhavda matsäck, och accepterade förståss mer än gärna. Efteråt erhöll kvinnorna mina välönskningar och lovord för maten. Då log de och kikade på min kavaj, tillverkad i Calcutta, och mina påsiga byxor skraddarsydda i Nepal. Var fanns då Indien i dem och Sverige i mig?

Häromdagen spelade jag sitar för en hygglig lastbilschaufför som var vänlig nog att ta upp en liftare på väg till storstaden norrut. Vi satt i förarhytten. Hade parkerat utmed vägen vid elva-snåret på kvällen. Utanför blåste snål nordanvind — inom oss växte bilder om Indien. Värme, färger och ljus.

— Tack skall Du ha, sa mannen efteråt. Det var en ovanlig upplevelse. Just i den stunden minns jag hur sitaren i mitt liv varit en symbol för en brinnande längtan, ett exotiskt föremål. Något som jag drömt om att få höra, se och röra vid.

Jag hade glömt allt det där. Sitaren, dess form, ljud och ton är nu för mig det allra vanligaste vardagligaste. Min dröm tog mig långt bort till något jag aldrig hade anat.

En dag i början på maj besökte jag och några vänner två kvinnor i södra Calcuttas slum. Området vi besökte låg i anslutning till järnvägstationen i Dhakuria. (Kanske finns det inte kvar idag — polisen kör med jämna mellanrum bort uteliggare och "kartongbostäder".)

— En vän till mig har under några år, i mycket liten skala och med privata medel, arbetat för att något underlätta de svåra förhållanden under vilka människorna på gatan lever. Hon har då blivit bekant med Loki och Parvati som emigrerat från sin by för att överleva på vad metropolerna har att erbjuda.

Kvinnorna skämtade och log med varandra. Kommande från slummen såg de alltid så rena och fräscha ut — med tanke på vilka svårigheter som kan vara förknippade med vatten och deras bostad. Det förundrade mig ofta.

En eftermiddag fick vi alltså följa med hem utmed järnvägsrälsen, till vad som knappt kan kallas kåkstad. När vi kom in på den lilla gården innanför skröpliga hyddor av bambumattor, kartong, plåt och plastskynken var det första som fängade min uppmärksamhet en gudastaty av halm och lera — föreställande gudinnan Shitla ma'Devi. Gudinnan som tros skydda folket emot smittkoppor och farsoter. Lokis enda rum där hon bor utan sin man (som försvunnit) och med de tre små barnen var mörkt och fuktigt. Där fanns de få tillhörigheter hon ägde.

Stämningen blev lite tryckt varpå vi föreslog att få träffa hennes barn och sitta lite ute på gården. Allt fler barn samlades i en stor klunga runtomkring oss. Det var ett ovanligt besök. En viss avvaktande och lite frågande stämning rådde. Isen började smälta då jag tog upp en av de mindre nakna småpojken i mitt knä. Hans mage var som ofta är fallet uppsväld av undernäring eller magmask. Pojken fann sig snabbt i att sitta hos mig — medan alla de andra barnen flinade och fnissade.

Då upptäckte vi en mycket ren och välvårdad ung man som satt lite i bakgrunden utanför en av boningarna. Han satt tyst och försjunken i en bok tryckt på bengali.

— Vad läser han, undrade jag.

— Homeros: Illiaden.

Vi blev slagna av svaret och stumma. Vilken var då den kraft som motiverade denne unge man i slummen till sådan bildning? Denna kraft bodde inte i någon av oss — vi är svaga i vår välfärd.

Hans Hadders

annons

*the radical voice on Asian affairs
published bi-monthly*

Issue 8 out now, includes:

Walden Bello on where the Philippines goes from here • a decade of women's struggles in India • the growth of a democratic movement in Hongkong • an examination of Mongolia's urban and rural development • the Bakun dam controversy in Sarawak • and a special focus on China, examining recent political changes, student unrest, and the effects of the new economic policies, particularly on agriculture • and more ...

Previous issues have included: Pratul Bidwai on Bhopal • Noam Chomsky, Ben Kiernan and Michael Vickery on Kampuchea • Aidan Foster-Carter on development theory • Jon Halliday on the north east Asia triangle • Sumanta Banerjee on the dilemmas of the Indian Left • Japanese trade unions • repression in Taiwan • FRETILIN's struggle in East Timor • nuclear dumping in Malaysia • Laos' ten years of socialism • coup attempts in Thailand • Burma ethnic minorities and civil wars • Islamic fundamentalism in Indonesia • and special features on aid and Bangladesh, Malaysia's workers.

Regular sections on politics and international affairs, human rights, environment, militarization, travel, culture and society, and Asians in Britain & Europe.

Subscription (for six issues)

£15 (individuals) and £20 (institutions) in Japan, USA, Canada, Australia and New Zealand;

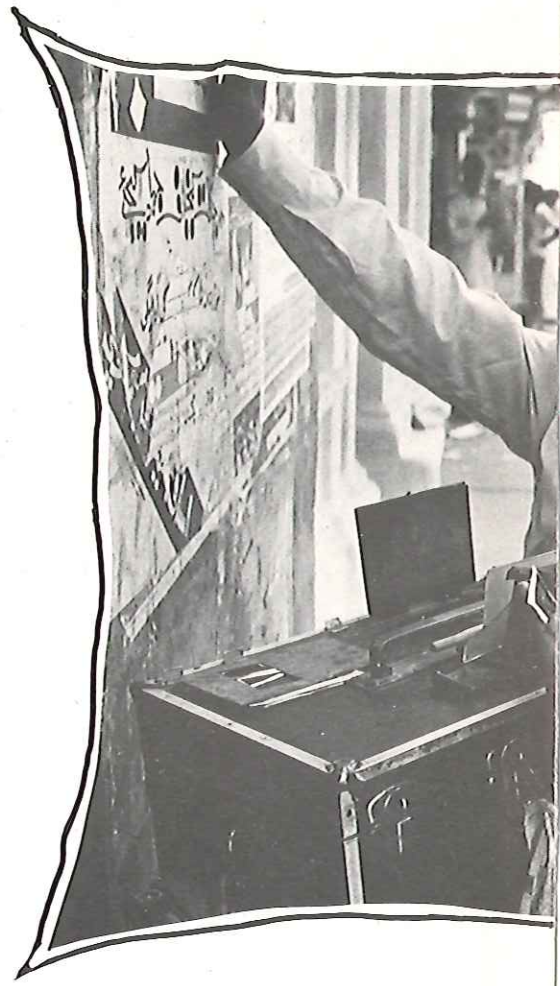
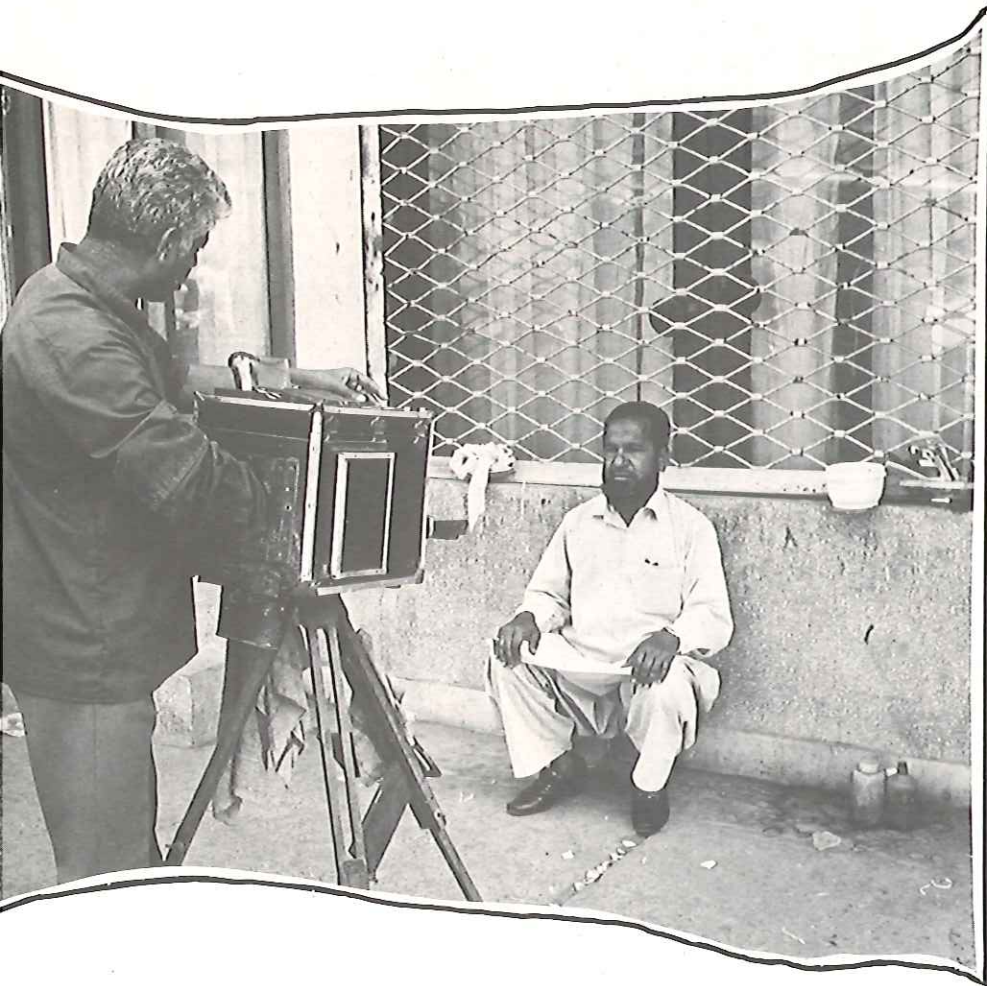
£10 (individuals) and £18 (institutions) in Asia (except Japan), Europe, UK, Ireland and Third World.

Inside Asia Magazine, 242-244 Pentonville Road, London N1 9UP

Bild och text:
Börje Tobiasson

Mannen

I alla större städer i Sydasien ser man dem — männen med sina stora apparater, som både är kamera och mörkrum.

De håller till i närheten av administrationsbyggnader och kunderna är undersåtar som av en eller annan anledning måste ha med statens representanter att göra och därför behöver identitetskort.

Det hela går på en kvart. Så här går det till:

Ett fotopapper placeras i lådan bakom linsen. Kunden stramar upp sig och fotografen lyfter ett ögonblick bort objektivlocket. Exponerat. Så trär han in handen i lådan, framkallar och fixerar. Därpå tar han ut det negativa pappret och målar ansiktet mörkrött — på så vis kommer hudtonerna på slutprodukten att

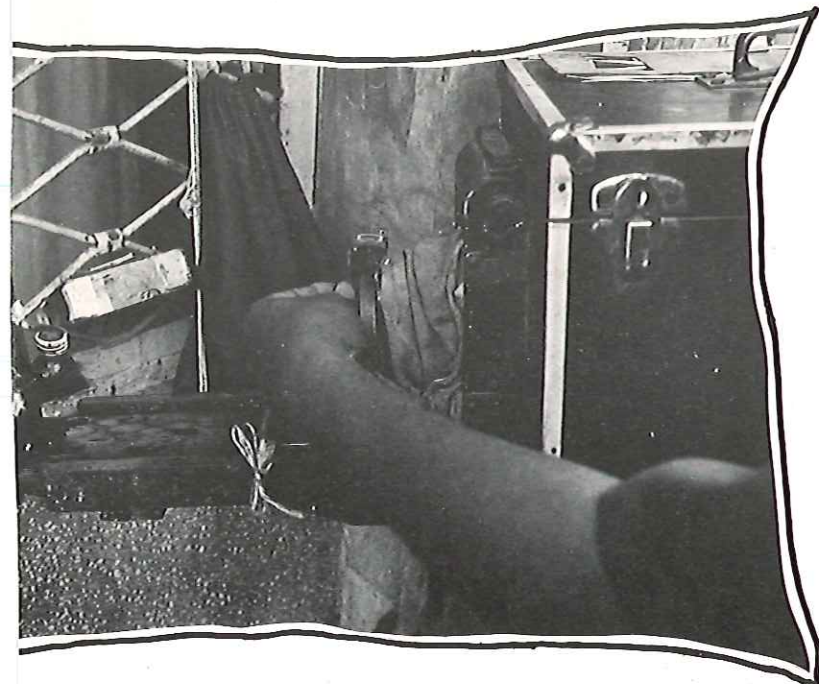
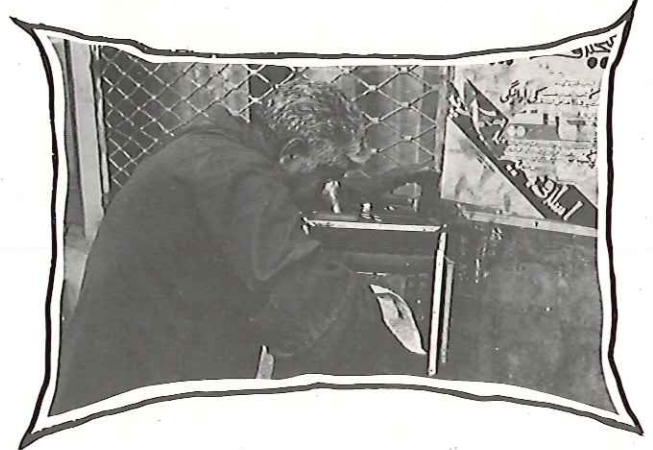
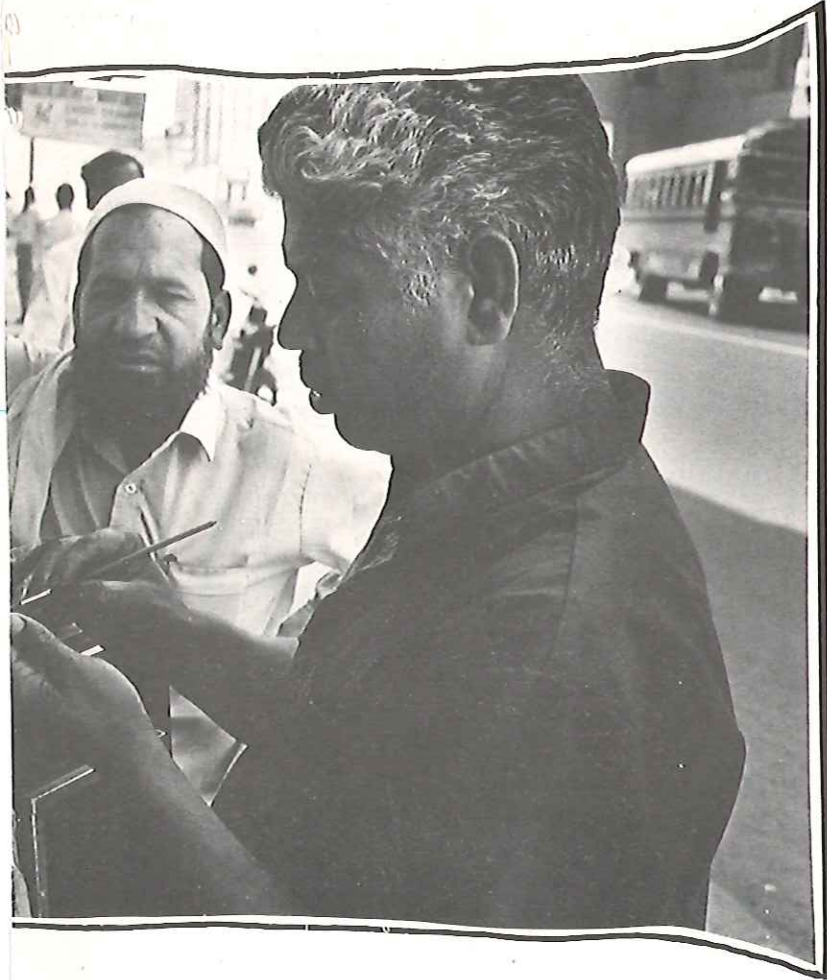

framstå ljusare än i verkligheten.

Sen fotograferar han den negativa bilden, gör om proceduren och plockar fram ett skarpt och fint kort.

med den stora apparaten

Bhuttos egen inställning till politiken kom senare att leda till röstnederlag för hans parti i två provinser. Vid ett tillfälle använde han militär mot folket i Baluchistan. Användandet av dessa medel i de politiska affärerna ledde till att öka självförtroendet igen hos den, under kriget med Bangladesh 1971, besegrade och förödmjukade armén. Armén blev så stark att den 1977 avsatte sin egen beskyddare från sin makt-position.

Folkrörelse — inte parti

En viktig sak att notera när man analyserar affären Bhutto är den organisatoriska strukturen av Pakistan Peoples Party. I den politiska vetenskapen kan PPP aldrig definieras som ett politiskt parti; sedan 1967 har man inte någon gång genomfört en partikongress. Inte heller finns det några riktlinjer för val av olika poster eller något partiprogram. Partiordförandeskapet var, och är, reserverat för Bhutto själv och hans familj. Alla andra poster utses av ordföranden. Valet av person beror på hans lojalitet gentemot Bhutto och hans familj, hans sociala status och popularitet inom partiet.

Om man tittar på de personer som innehar de ledande posterna inom PPP, så finner man att de flesta är landlors från Punjab och Sind, ex-officerare från armén eller ex-ordförande av underrättelsetjänsten. Några få är advokater, byråkrater eller medlemmar ur den intellektuella eliten. De flesta tillhör medelklassen.

Med andra ord; man kan inte klassificera PPP som ett politiskt parti utan mer som en folkrörelse. Under Bhuttos levnad så var hans personlighet partiet — hans ord var partiprogram. Bhutto och ingen annan kunde tillsätta eller sparka en ledamot inom partiet.

”Kungen” avsatt

Zulfikar Ali Bhutto blev en okrönt konung. När han avsattes (1977) tog kaoset över. Hälften av medlemmarna i centralkommittén försvann och många av partiets ledamöter bytte sida. I ett läge då landet verkligen skulle ha behövt ett starkt parti hade PPP allt utom en fungerande organisation.

De människor som idag stöder Benazir Bhutto är inte organiserade politiker utan endast sympatisörer. Hur dessa ska kunna påverka arméns nioåriga styre beror på Benazir och PPP's centrala ledare. Idag stödjer folket Benazir Bhutto mycket på grund av att man lider av en kollektiv skuld känsla — deras ledare avrättades och folket gjorde inget. (En vanlig ny slogan idag lyder ”Bhutto we are ashamed — your killers go unchained”). Vad man kan förstå så är Benazir fullt medveten om att hennes popularitet idag inte härrör från hennes popularitet, utan från hennes fars. Folk känner inte Benazir Bhutto, de backar endast upp Zulfikar Ali Bhuttos dotter. Detta som en slags

Benazir Bhutto — vad går hon för?

FEER, Hongkong

”Den 14 augusti 1986 kommer att bli en avgörande dag för Pakistans politiska liv” skriver Irfan Malik i sin artikel. Den 15 augusti kunde vi läsa i svenska tidningar om ”de våldsammaste politiska oroligheter under flera år” i Pakistan med ”häftiga sammanstötningar” mellan kravallpolis och regeringsfientliga grupper. Benazir Bhutto blev själv arresterad och får minst en månad i fängelse.

Irfan Malik från Lahore, sedan två år tillbaka bosatt i Sverige, ger här en bakgrund till det politiska läget i Pakistan och Benazir Bhuttos återkomst till landet.

upprättelse för de nio år som Bhuttos mördare har gått ostraffade.

Talar man om Pakistan idag kan man knappast undvika att referera till eller nämna Benazir Bhutto. Hon är för tillfället den av de politiska personligheterna som, i siffror räknat, har det största förtroendet hos folket. Folket har aldrig tidigare i Pakistans historia visat sitt stöd i ett sådant stort antal som de gjorde vid Benazirs återkomst till landet 1986. Men kan Miss Bhutto använda detta utgångsläge för att bidra till en förändring i landets politik?

Svaret på den frågan, om den inte är omöjlig att besvara, kräver en komplicerad analys av vad som pågår:

En av folkets senaste slogans ”Benazir — Bhutto's återuppståndelse” beskriver situationen något. Hennes far, Zulfikar Ali Bhutto, förblir en unik ledare i landets historia. Han lyfte ut politiken från vardagsrum och matsalsbord och förde fram den till vanliga människor. Han gjorde dem medvetna om sina politiska möjligheter. Dock ingick inte någon politisk eller social revolution i Bhuttos politik. Folkets delaktighet förblev begränsad till vissheten om de politiska möjligheterna. På offentliga möten så var deras åsikter styrda genom kanaler som var förutbestämda och godkända.

Eftersom Bhuttos parti *Pakistan Peoples*

party (PPP) hade sina grenar spridda i små städer och byar så fick deras representanter, då de blev ett regerande parti, ganska snart insyn i de lokala polisstationerna, domstolar och småbyråkrati. Det gick så långt att vissa lokala representanter hade inflytande över placering av barn i specialskolor, till licenser för ransoneringsdepåer och även över beslut tagna av vissa civila domstolar. Detta ledde till en ohämmad korruption inom partiet — och till att dess ledamöter blev medvetna om betydelsen av pengar och makt.

Ny medelklass

Under denna period kunde ett flertal industrier och banker erbjuda arbete — både på lokal och internationell nivå. Exporten av arbetskraft till Gulf-staterna ökade och resulterade i en högre cirkulation av pengar för den lägre medelklassen. Detta bidrog i sig till födelsen av en ny medelklass som, vad gäller materiell levnadsstandard, fick det bättre än tidigare.

En annan viktig faktor är att det var första gången någonsin som ett politiskt parti bildade regering i Pakistan. Åran för detta nya experiment gavs oinskränkt till Peoples Party. Även Bhuttos politiska slogan ”Bröd, kläder och bostäder” samt det fak-

tum att han antog en "folkets livsstil"; klädde sig som dem och talade deras språk — hjälpte honom att bli en legend. Man måste då komma ihåg att ingen politisk ledare har tidigare varit så "folknära". Inte ens Pakistans grundare — i folkmun kallad *Qaid Azam* (den store ledaren) — talade annat än engelska till sitt folk.

Det är helt korrekt att nationaliseringen av ett antal industrier, försäkringsbolag och banker bröt dominansen av tjugotvå traditionella familjer inom den ekonomiska sektorn. Däremot lyckades Bhutto inte bidra till någon social förändring genom denna nationalisering. I stället blev byråkratin, som tog över kontrollen över kapitalisterna, starkare.

Misstänksamheten ökar

Folket i Pakistan vill ha en förändring till stånd. Majoriteten anser att Benazir Bhutto är en acceptabel ersättare för General Zia ul Haq och Pakistan Peoples Party för armén. Folkets ögon vilar på Benazir men hon tvekar att utmana någon.

Hennes plötsliga besök till USA före återkomsten till Pakistan har väckt misstänksamhet hos vissa grupper. Likaså det faktum att PPP propagerar för att Benazir ska bli en Pakistans Corazon Aquino samt hennes egen förändrade attityd och politik gentemot Afghanistan. Hittills verkar det som om hon önskar att komma till makten utan att behöva gå i konfrontation med militären.

I det första talet hon höll till folket efter återkomsten till Pakistan förvånade hon genom att förklara att om PPP kommer till makten så skall de som avrättat Zalfikar Bhutto bli benådade. När chocken efter uttalandet hade lagt sig började den stora åhörarskaran (ca en halv million) att ropa: "Vi vill ha hämnd, hämnd, hämnd".

Än så länge har Benazir Bhuttos politik

gått ut på att bevara ett status quo — hon vill ha grädden, men bemödar sig inte om att kärna smöret. Hon vill återupprätta den typ av demokrati som hennes far accepterade — en kompromiss där regeringen samarbetar med det militära högkvarteret. Hittills har hon endast pratat emot en person — general Zia — men inte fördömt armén i sig eller andra styrande fraktioner.

Armén ej populär

Arméns styre är dock ett mycket impopulärt sådant. Får det bestå kommer det i längden att leda till ökad aktivitet bland radikala och andra vänstergrupper inom och utanför PPP. Detta i sin tur skulle kunna leda till en större social förändring.

Ett sätt för de styrande att förhindra denna utveckling är att byta ut det impopulära militärstyret mot någon form av "populärregering" för att lugna ner folket. Detta är den politik som den dominerande sektorn i Pakistan vill driva med stöd av delar av utrikesdepartementet i USA.

Till sist; det faktum att Benazir Bhutto inte har vänt sitt stora stöd hos allmänheten till en organiserad rörelse kan ha två orsaker:

1) Hon tror inte på en sådan organiserad rörelse och är nöjd med den makt hon har. Det är tydligt att hon inte önskar att PPP utmanar det militära styret — vilket skulle kunna leda till att hon själv förlorar sin nuvarande maktposition.

2) Pakistan Peoples Party är mer oorganiserad idag än någonsin tidigare. En högerfraktion har redan brutit med partiet, flera småfraktioner står oeniga mot varandra. En vänsterfraktion, med fäste i Punjab, vill vara mer militant än partiet är idag. När en av deras ledare, Sheikh Rashid, kom till Lahore den 25 juli i år så förvandlades platsen till ett slagfält mellan polis och partiarbetare — en polisstation

INSIDE ASIA, London

brann ner och många blev arresterade. Detta i skarp kontrast till det mottagande som Benazir själv fick i Lahore.

Folket vill ha frihet

Den 14 augusti kommer att bli en avgörande dag för Pakistans politiska liv. Regeringens eget parti, Muslim League, och PPP har den dagen båda annonserat att hålla möte i Lahore. Detta faktum kan leda till mycket blodspill — det kan även visa om PPP är ett totalt misslyckande.

Folket vill ha frihet och PPP som regeringsparti. Både och verkar ganska avlägset idag. Kanske blir något sagt om detta den 14:e. Dock gäller fortfarande Bhuttos eget yttrande strax före sin död: "Jag skall regera detta land från min grav".

Om så inte gäller landet direkt så styr han i alla fall fortfarande dess folk från sin grav.

Irfan Malik

Översättning från engelska
Titti Hadders Lindahl

rymdprogrammet

Osäker framtid

I *Sydiasien 2/86* skrev Thomas Arvidsson om det indiska rymdprogrammet ("Svindlande höjder" via satellit). Han återkommer här med kompletterande uppgifter som mildrar den något optimistiska tonen i föregående artikel.

Det är ännu oklart när och hur Indien kan få sin satellit *Insat 1-C* utplacerad i geostationär bana och därmed försäkra sig om kontinuitet i sin rymdbaserade väder-, TV- och teleservice.

Ursprungligen skulle satelliten tillsammans med en indisk astronaut följa med den amerikanska rymdfärjan i juli i år men pga katastrofen med rymdfärjan Challenger i början av året har hela rymdfärjeprogrammet kraftigt försenats. Förhandlingar med Europeiska Rymdorganisationen om att låta *Insat 1-C* utplaceras av den Europeiska raketerna *Ariane* pågår. *Ariane* är dock fullteknad och sannolikt kommer *Insat 1-C* ej att lämna marken före 1988. *Insat 1-B* är i full drift sedan 1983 och Indien har bett leverantören av *Insat*-satelliterna, US Ford Aerospace Corporation, om ytterligare en satellit: *Insat 1-D*. Leverans beräknad till 1988.

Uppsändandet av en indiskbyggd jordresursatellit med en rysk raket var planerat till september i år men har flyttats fram.

Testuppskjutningen av den 2:a generationens inhemskt byggda raketer: *ASLV* som kan ta en nyttolast på 150 kg (mot tidigare 35 kg) var planerat till förra året men har ännu ej ägt rum.

Vädret emot sig?

Enligt Indiska Rymddepartementet beror förseningarna av rymdaktiviteterna bl a på att det indiska raketuppskjutningscentrat i Shriharikota på östkusten blev allvarligt skadat av en cyklon 1984. Planer finns att flytta raketuppskjutningsplatsen till en säkrare region.

Thomas Arvidsson

Källa: *Nature*, 17 juli 1986

Punjab-problemet värre igen

Efter det att överenskommelsen mellan Rajiv Gandhi och säkerhetsledare Longowal sprack i början av detta år har våldet i Punjab och närliggande områden tagit ny fart. Ingen sida vill glömma de oförrätter den utsatts för. Sikherna minns med särskild avsky massakern i Delhi och arméns angrepp på Gyllene Templet.

Under de första dagarna i november 1984 slaktades omkring 3 000 sikher på Delhis gator som en hämnd för mordet på Indira Gandhi. Bestialiska hindu-mobbar, organiserade av kongress-politiker, härjade på gatorna, drog sikher ut ur deras hem och eldade upp dem inför ögonen på passiva poliser. Om sikher kan behandlas på det sättet på huvudstadens gator kan man undra vad som sker i Punjab, där 10 000-tals poliser och militärer sedan flera år med hjälp av odemokratiska lagar och presscensur håller sikherna i ett järngrepp.

Vitbok

Det är svårt att föreställa sig något värre än slakten på sikher i Delhi, men många sikher betraktar arméns angrepp mot Gyllene Templet i juni 1984 som värre ändå. Vad som hände där har den indiska regeringen med alla medel försökt dölja och i stället publicerat en vitbok för att ge sin version.

I vitboken sägs angreppet på Gyllene Templet ha varit nödvändigt eftersom en omfattande terrorverksamhet styrdes därifrån. Anfallet sägs ha utförts med all den återhållsamhet som var möjlig i den då rådande situationen. Oskyldiga tempelbesökare sägs ha fått lämna området och endast beväpnade terrorister, inga kvinnor och barn, uppges ha dödat. De många för sikherna heliga byggnaderna inom tempelområdet sägs ha fått ett minimum av skador.

Den version som många sikher ger av

händelseförloppet är den motsatta. Enligt den drog soldaterna fram som består. De brände, mördade och våldtog.

Bägge versionerna är partsinlagor och man kan förmoda att de präglas av överdrifter och tillrättalägganden. Dock finns också en tredje version av vad som hände i Gyllene Templet. Det är en rapport som heter "Oppression i Punjab" och som givits ut av en indisk medborgarrättsorganisation som heter *Citizens for democracy*. Ordförande är den i Indien välkände f d domaren i Högsta Domstolen, Tarkunde.

Obehaglig läsning

Organisationen sände i maj 1985 fem personer till Punjab för att där bli göra intervjuer om stämningarna i delstaten och samla ögonvittnesskildringar av arméns angrepp på Gyllene Templet. Materialet ställdes samman i en rapport som gavs ut i september 1985. Det blev en obehaglig läsning för den indiska regeringen. Rapporten förbjöds, beslagtogs och några av författarna arresterades.

Att den indiska armén med kanoner, gas och pennor gick till angrepp mot beväpnade sikher på tempelområdet är en sak. En annan sak är vad som hände de oskyldiga besökare som råkade befinna sig där den dag armén gick till angrepp. Det var den tredje juni (1984), en dag som sikherna kallar *Guru Parb* och som de firar till minne av den dag då deras femte guru led martyrdöden. Den dagen fanns flera tusen besökare i templet och de hade inte hindrats av armén från att komma in, något som hade varit lätt gjort eftersom armén belägrade tempelområdet. Enligt rapporten "Oppression in Punjab" hamnade de oskyldiga tempelbesökarna i en fälla och råkade där ut för samma mördande eldgivning som de beväpnade sikherna.

En ung kvinna som befann sig på tempelområdet sökte tillsammans med andra sikher skydd i ett hus. Soldaterna uppmanade dem att komma ut och de lydde. Hon berättar i rapporten: "Armén fick oss att stå i en rad. Bland oss fanns 13 pojkar av vilka

jag påstod att tre var mina bröder. Jag ville bara rädda dem. Jag vet inte varför, kanske för att armén trodde att de tre tillhörde vår familj, men armén släppte dem. De gick sin väg. Av de återstående pojkarna valde de ut fyra. De tog av dem deras turbaner och med dem bakband de deras händer. Sen misshandlade soldaterna dessa pojkar med sina gevärskolvlar tills de blödande föll till marken. De sa gång på gång till dem att de var terrorister som skulle skjutas. Sen sköts dessa pojkar ihjäl framför mina ögon. De såg helt oskyldiga ut. De verkade varken kunna hantera ett gevär eller förstå vad 'terrorism' betyder. De sköts ihjäl inför mina ögon. De var mellan 18 och 20 år. Jag vet inte vilka de var. Det var bara omständigheterna som fört oss samman. Så snart jag minns detta känns det som jag förlorar fotfästet."

Biblioteket brändes

När sikherna säger att vad som hände i Gyllene Templet var värre än vad som hände i Delhi tänker de inte bara på antalet döda utan också på den skymf det innebar mot dem att armén sköt sönder deras heligaste tempel, symbolen för och kärnan i deras religion. I Gyllene Templet fanns ett omfattande och mycket värdefullt bibliotek. Enligt regeringens vitbok hade beväpnade terrorister förskansat sig där. Det sägs att biblioteket fattade eld under striderna, att arméns brandkår skyndade till platsen men att terroristernas automateld hindrade den från att släcka elden.

Den sikh som ansvarade för biblioteket lämnar i rapporten "Oppression in Punjab" en helt annan version av händelseförloppet. Enligt honom var biblioteket i gott skick när han lämnade tempelområdet på kvällen den sjätte juni då striderna var över. Men när han av armén fördes tillbaka till biblioteket en vecka senare låg det i ruiner. Han berättar: "Efter att ha tagits till ruinen av biblioteket ombads jag av en arméofficer att överta ansvaret för biblioteket. Jag frågade honom var biblioteket fanns. Han sa att jag var tvungen att skrift-

Ny flyktingtragedi under uppsegling

Thomas Bibin
och Charlotte Wrangberg

De har alla samma historia att berätta. Den handlar om familjemedlemmar mördade av lankesiska regeringssoldater, om nedbrända bostadshus och skövlade affärer. Idag säger de att de aldrig någonsin kan leva ihop med den singalesiska befolkningsmajoriteten i Sri Lanka. Många familjer har varit på flykt sedan 1983.

— Vad händer om ni återvänder hem?

— Återvänder vi, dödar de oss.

Av de totalt ca 400 000 flyktingarna lever 150.000 i läger i Indien. En del av dem bor i cyklonskydd, där varje familj fått hörn på sex eller sju kvadratmeter, avgränsat med tygstycken. Andra har byggt små provisoriska hyddor. Det finns inga sanitära inrätt-

ningar, knappast något vatten. Så gott som alla flyktingar lider av blodbrist, diarréer och undernäring. Varje år dör 400 till 500 barn. De subventionerade ris- och sockerleveranser som Indiens regering och Tamil Nadus delstatsregering bidrar med räcker inte långt.

De flesta flyktingar i Indien kommer från norra Sri Lanka, från Mannar och Vavuniya. Där levde de i huvudsak som bönder och fiskare. Några av dem hade en egen liten affär. När mordvågorna på tamiler drog fram över Sri Lanka flydde de.

R Murugaiyah är från Vaddakandal i Mannar-distriktet. Tillsammans med sin fru, sina två barn och två syskon har han levt i flyktingläger i drygt ett år.

— Regeringstrupperna brände ner mitt hus, stal vår egendom och sköt min far. Vi hade inget annat val än att fly.

Murugaiyah lämnade sin mor och två syskon kvar i Sri Lanka. Vad som hänt dem vet han inte och han orkar heller inte fundera på det.

Tamil Rehabilitation Organisation (TRO) är en av flera organisationer som ar-

betar i flyktinglägren, såväl i Indien som i Sri Lanka. TRO försöker rycka in där myndigheternas hjälp tar slut. Organisationen är i akut behov av mat och medicin.

— Vi får hjälp av tamiler bosatta utomlands, säger dr Thillaiampalam. Men det räcker inte. Vi saknar sjukvårdspersonal vilket har tvingat oss att utbilda egen personal. I varje läger finns en eller flera personer som svarar för sjukvården. I ett läger på den indiska sidan får Nela Devasagayam fungera som "doktor". Hon har gått en enveckaskurs för att ta hand om de omkring 100 människor som bor där. Hon är 17 år och har sin utrustning i en papplåda i ett skjul.

Röda Korset får nej

Internationella Röda Korset har inte fått tillstånd att arbeta i de tamilska flyktinglägren, vare sig i Indien eller i Sri Lanka. Skälet är, tror man, att regeringen inte vill att flyktingarna ska öka sin status till att bli politiska flyktingar. Om internationella Röda Korset ryckte in skulle ett besvärande ljus kastas över flyktingarnas situation och över konflikten som helhet.

Trots misären är flyktingarna i Indien nästan lyckligt lottade. I jämförelser med deras bröder och systrar i Sri Lanka har de haft tur. Det finns ca 200 000 flyktingar och hemlösa i Sri Lanka pga regeringens konflikt med tamilerna. Dessa människor är helt utestängda från all internationell hjälp. De finns i de "förbjudna områden", dit ingen utomstående släpps in. Göran Bäckstrand på svenska Röda Korset berättar:

— Sedan tre år tillbaka har vi försökt få tillstånd att arbeta i Sri Lanka. Trots upprepade förhandlingar vägrar den lankesiska regeringen att släppa in oss.

Regeringens argument är att konflikten är av nationell karaktär, och det är endast

Bosättning för tamilska plantagearbetare i Tamil Nadu, Indien. Foto: T. Bibin

ligt bekräfta att jag övertagit ansvaret för biblioteket. Jag vägrade och sa att jag inte kunde fara med sådan osanning."

Nyhetsrapporteringen om Punjab

Våldet i Punjab har ökat under 1986 och spritt sig till kringliggande delstater. Vi läser notiser i tidningarna om hur sikhterro-

SYDASIEN 3/86

risterna mördar hinduer, men om terrorn mot sikher, utövad av regering och hindu-mobbar, hör vi mycket lite. Sikherna möter inte mycket förståelse i nyhetsrapporteringen. De utmålades som terrorister, extremister och fundamentalister. De militanta sikhernas f d ledare Sant Bhindranwale jämförs regelbundet med Khomeini.

Punjab-problemets kärna är att sikherna

är en militant minoritet som strävar efter att bevara sin särart och att en förtryckande centralmakt möter denna strävan med brutala metoder. Detta är ett mönster som vi känner igen från många länder. Att minoriteten utmålades som terrorister är också något vi ofta ser exempel på.

Oddvar Lind
25

vid internationella konflikter som Röda Korset har rätt att hjälpa.

— Men många länder ger oss tillstånd ändå, säger Bäckstrand. Till och med Sydafrika har släppt in oss.

Utöver de ca 200 000 flyktingarna inom Sri Lanka så har 150 000 fiskare bundits vid landbacken. Det har skett genom att militären har infört en 100 meter bred säkerhetszon längs de 320 km av kusten som löper runt tamilernas områden i norr och öster. Sri Lankas fiskfångst har därmed minskat och i många kustbyar hotar nu svälten.

I västvärlden finns idag också 50 000 tamilflyktingar, fr a i Västtyskland och Frankrike. Flera europeiska länder har tidigare intagit en hård attityd mot dessa flyktingar och ställt sig tveksamma till om de verkligen haft anledning att fly. Också i detta fall tycks Östtyskland spela en starkt kritiserad roll som genomgångsland.

Enligt internationella beräkningar finns det ca 100 tamilflyktingar i Sverige. Men Invandrarverket uppger att blott 13 tamiler fått flyktingstatus i Sverige sedan 1979 (t o m 1985). Antalet icke välkomna tamiler är betydligt fler. Under de tre senaste åren har 29 tamiler utvisats ur landet och dessutom har under samma tid 70 tamiler direktutvisats vid gränsen.

Oklar svensk hållning

— Det kan tyckas att förhållandevis många får lämna Sverige, säger Marie Andersson på Statens Invandrarverk, men vi menar att de som kommer från Sri Lanka inte får så illa att vi behöver ta särskild hänsyn till det.

Det kraftigt ökade antalet civila offer för kriget i Sri Lanka, flygbombningarna av byar osv under senare tid har heller inte föranlett Invandrarverket att ändra sin inställning till de som kommer hit från Sri Lanka, säger Marie Andersson.

Det har också förekommit föga uppmärksammade utvisningar av tamiler från Sverige. I augusti förra året, t ex utvisades fyra ungdomar direkt till Sri Lanka, och alla fyra togs om hand av säkerhetspolisen när de kom fram.

Avvisningarna speglar den vacklande svenska hållningen vad det gäller följderna av konflikten i Sri Lanka. Ironiskt nog får

singaleser utan vidare visum till Sverige, men inte tamiler.

— Tamilerna kan ju få för sig att de vill bosätta sig här, säger Marie Andersson och bekräftar Invandrarverkets syn på viseringarna.

Det är i huvudsak de s k ceylontamilerna, de som befolkar Sri Lankas norra och östra delar, som förvandlats till flyktingar. Men Sri Lanka rymmer också andra tamiler, plantagetamiler, som huvudsakligen kom till Sri Lanka från Indien under senare hälften av 1800-talet. De importerades av engelsmännen för att jobba på téplantagerna. Men 1948, sedan Sri Lanka förklarats självständigt, förklarades de statslösa. I ett slag förvandlades uppemot en miljon människor till främlingar och utlänningar i sitt hemland. De är de dolda och tysta offren för Sri Lankas tamilpolitik.

Det fria Indiens förste premiärminister Nehru nekade bestämt till krav från Sri Lanka att ta emot plantagetamiler därifrån. Men 1964, efter Nehrus död, lyckades Sri Lanka förmå Indien att gå med på att ta emot dessa tamiler. Av de dåvarande 975 000 plantagetamilerna i Sri Lanka förband sig Indien ta emot 600 000 personer medan Sri Lanka skulle ge medborgarskap åt de resterande 375 000.

1964 års avtal innebar ingen lösning på "problemet" med de statslösa. Trafiken över till Indien med f d plantagearbetare kom visserligen igång kring 1970, men så sent som i början av 1986 fanns det drygt 350 000 statslösa kvar i Sri Lanka. De har väntat sedan 1948 på att få bli befriade från sin statslöshet och under tiden fött nya generationer statslösa.

Ingen vill egentligen veta av plantagetamilerna. Sedan 1977 har de vid flera tillfällen utsatts för överfall från den singalesiska befolkningsmajoriteten. Därför finner man också plantagetamiler bland flyktingarna, såväl i Sri Lanka som i Indien.

Problemen följer med

En dryg halv miljon plantagetamiler, inklusive den naturliga ökningen, har hittills flyttats över till Indien enligt 1964 års avtal. Deras problem är långtifrån över när de kommer dit. Den tamilska lokalbefolkning-

en ser dem inte som jämlikar och behandlar dem nedlåtande, också som de flesta som kommit över tillhör låga kaster. De har också mycket svårt att få arbete, och de som lyckas får ofta lägre lön än de infödda.

Enligt de indiska myndigheterna har alla rätt till fri sjuk- och hälsovård, liksom till lån och bidrag för att rehabiliteras i det nya hemlandet. Men verkligheten är en annan. Reglerna förfuskas på lokal nivå och mutor är t ex vanligt för att få ut lån och bidrag.

Utänför staden Kotagiri i Nilgirisbergen i det inre av Tamil Nadu träffar vi mr Janaki som jobbar på en téplantage. Han har arbetat fyra dagar i veckan och tjänar ca 2 svenska kronor om dagen, långt mindre än andra plantagearbetare i Indien. Han säger att han möter fientlighet och misstänksamhet överallt. Men han ångrar inte att han flyttade till Indien.

— Det är svårt här. Jag är inte glad. Men i Sri Lanka förföljdes jag och min familj av singaleserna. Det obehaget slipper jag här, säger Janaki.

Inte bara en lek med siffror...

Exakta och trovärdiga uppgifter om antalet offer för konflikten i Sri Lanka är svåra att få fram. Enligt officiella lankesiska uppgifter dödades 1 078 personer under 1985 varav 885 civila, 75 poliser och 118 soldater. Amnesty International uppger att 2 971 tamiler dödades av säkerhetsstyrkor och det s k hemvärdet under 1985 och att 14 903 tamiler arresterades under samma tid.

Enligt uppgifter från flyktingorganisationer och andra så finns det knappt 200 000 flyktingar i Sri Lanka varav en tredjedel finns i flyktingläger. Uppgifter i Colombo menar att flyktingarna i landet är färre och att en tredjedel av dem dessutom är singaleser. Ingen betvivlar att det finns ett mindre tal singalesiska flyktingar.

Utöver de 200 000 flyktingarna i landet så har 150 000 fiskare berörts av säkerhetszonen längs norra och östra kusten.

I Indien finns närmare 150 000 tamilska flyktingar, i Väst ytterligare 50 000. I Indien finns dessutom drygt 500 000 repatrierade plantagetamiler. I Sri Lanka finns fortfarande uppemot 400 000 statslösa plantagetamiler.

Den lankesiska regeringens hårdföra linje gentemot tamilerna drabbar idag således sammanlagt 1 450 000 tamiler. Av dessa finns troligen 950 000 i lankesisk befolkningsstatistik som uppger att det finns totalt 2 700 000 tamiler i landet (1981). Det betyder att var tredje tamil från Sri Lanka är antingen flykting, hemlös, statslös, tvångsförvisad, arresterad eller dödad.

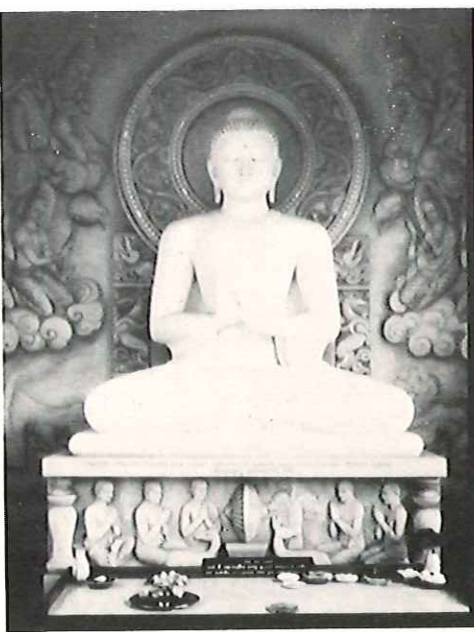
På adoptionsfronten

Adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner meddelar i sitt informationsblad att man avslutar den debatt man vägrat föra med SYDASIEN. "Vi diskuterar våra problem med oss själva, Nia och andra adoptionsorganisationer i nu nämnd ordning", heter det. Det är förklaringen till varför man vägrat ta in SYDASIENS inlägg och till att SLBV oemotsagt och saklost kan påstå att SYDASIEN är ett okunnigt organ och att dess redaktör är ett nöt. *Mann merkt die Absicht und wird verstimmt...*

DYRT ADOPTERA

Medelkostnaden för en adoption via adoptionsorganisation ligger nu på 40 000 kronor meddelar Statskontoret som inlett en undersökning av adoptionskostnaderna. Kostnaderna varierar stort mellan de sex auktoriserade adoptionsorganisationerna år från år. "Dyrast i drift" är avgjort den största organisationen, Adoptionscentrum. Men det behöver inte betyda att AC alltid är dyrast för föräldrarna.

Statskontorets material tas nu över av Socialdepartementet som till årsskiftet ska vara klart med en utredning om de totala adoptionskostnaderna för att man ev ska kunna bistå de blivande adoptivföräldrarna ekonomiskt.

Budda som vi tänker oss honom.

MUNKAR KÄMPAR FÖR FRED

Den buddistiska nationalistiska ideologin återspeglas ibland i monumentala byggnader som här i ett kloster nära Matara.

Dagens buddistiska chauvinism i Sri Lanka, bl a i form av extrema kamporganisationer med rasistiska inslag och med länkar till regeringskretsarna, har tidigare beskrivits av Peter Schalk, religionshistoriker i Uppsala.

Att detta är känsligt har visat sig i de försök som Sri Lankas ambassad i Stockholm gjort för att stoppa honom.

Men det finns också buddistiska organisationer som verkar för en fredlig samexistens med tamilerna.

Buddistiska kampgrupper i Sri Lanka uttrycker sin tamilantagonism med "ideologin om landets söner". De fyra grundpelarna i denna ideologi är *mitt land, min religion, min ras, mitt språk*. Denna ideologi har starka religiösa inslag. Även om dessa kampgrupper är mäktiga och länge har lyckats hindra regeringens strävan att göra kompromisser i tamilfrågan, bör vi vet att de möts av en stark opposition bland singlar och buddister.

Till denna opposition hör t ex enskilda munkar och universitetslärare (bl a den lärde munken Walpola Rahola och professorerna i buddism W S Karunaratne och E Adikaram) och studenter. Med sitt anseende kan de påverka många intellektuella i landet.

Till oppositionen hör också medborgarrättsrörelsen som organiserar både singlar och tamiler som tillhör olika religioner.

Andra opponenter är delar av katolska kyrkan och vissa politiska partier som domineras av singlar, men har en ideologi som tar avstånd från den singalesiska chauvinism som karaktäriserat regeringarna efter självständigheten.

I opinionsbildningen mot "landets söner" är de viktigaste partierna: Janata Vimukti Peramuna (JVP, folkets befrielsefront), Kommunistpartiet (CP) samt de två anti-stalinistiska partierna, LSSP och NSSP.

En annan viktig faktor i en kritisk opinionsbildning är en kritisk analys av det politiska läget i landet. En sådan analys försöker bl a enskilda och grupper av olika samhällsforskare åstadkomma. De sprider sina åsikter i populär form i tidskrifter som *Lan-*

ka Guardian, Saturday Review, Ätta (Folket, Kommunistpartiets tidning) och *Vimuttigama*, JVPs tidning.

Oppositionella munkar

Det finns dessutom en oppositionell buddistisk munkorganisation, som enligt min uppfattning kan få strategisk betydelse i framtiden, eftersom den omfattar både skarpsinniga analytiker och folkligt betrodda personer. Organisationen heter **Manava Hitavadi Bhiksu Samvidhanaya, MBHS**, som jag översatt *Munkorganisationen för mänsklig välfärd*. Den grundades i mars 1984 av buddistiska munkar från 12 distrikt. Den kom till som en reaktion på händelserna i juli 1983, då ett stort antal tamiler genom våld, sanktionerat av regeringen, förlorade sina liv och sin försörjningsbas. En huvudfråga för "munkorganisationen" är därför tamilfrågan.

I en ledare i MBHS tidskrift *Vinivida* sammankopplas analysen av tamilfrågan med den ekonomiska exploateringen av arbetarklassen.

Låt oss se på de fem mål som antagits för munkorganisationen:

1. att befria folket från ekonomiskt och politiskt förtryck
2. att befria folket från rasistisk ideologi och skydda landet och folket mot rasismens lockelser och aktiviteter
3. att bevara munkarnas rättigheter
4. att reagera på främmande länders försök att kontrollera det lankesiska folket
5. att arbeta för rättvisa och fred i världen.

När munkorganisationen MBHS vill befria folket från en "rasistisk ideologi" går de emot en stark tolkningstradition i Sri Lanka om hur man bör förhålla sig till tamiler.

Dessa munkar är naturligtvis inte ensamma i sina försök att nytolka historien. De stöds av en grupp yrkeshistoriker, som också vill avmytologisera Sri Lankas historia. Men dessa yrkeshistoriker skiljer sig genom sin bildning och sociala ställning från folkflertalet som fått sin uppfostran av munkar.

De har visserligen kunskaper som munkarna saknar. Men bara munkar som en gång mytologiserade historien, kan även avmytologisera den.

Vad gäller tamilfrågan delar inte "munkorganisationen" de militanta tamilernas mål att skapa ett separat **Ilam** (*Eelam på engelska*), utan förespråkar en decentralisering av makten. Men hur denna decentralisering konkret skall genomföras är oklart i såväl munkorganisationens skrifter som i samtal med representanter för den. En sak är dock klar: munkarna vill ingå i en gemensam front för ett rättvisare samhälle, där ingen folkgrupp förtrycks.

Jag måste erkänna att jag inte förstår hur rasistiska idéer skall ersättas med buddistiska värden, eftersom orsakerna till konflikten inte har identifierats och därmed konflikten inte kan lösas.

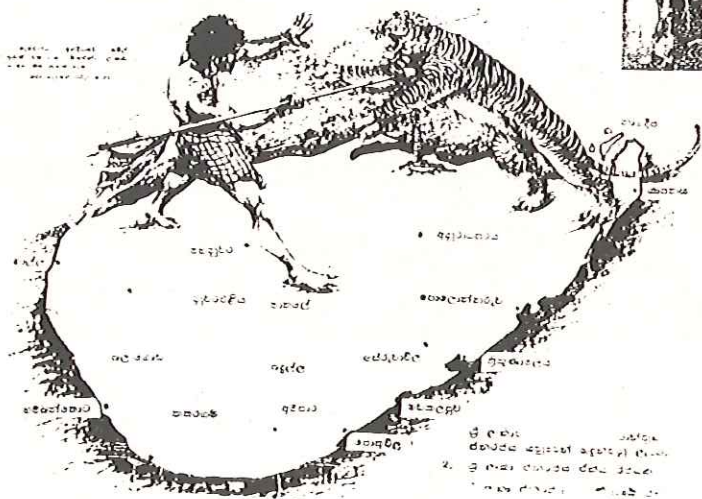
Stark patriotism

Det framgår av det sista avsnittet av ledaren i *Vinivida* att munkarna drivs av en stark patriotism, som förbjuder dem att acceptera delning av landet. De leds av ett starkt medvetande om sin egen roll i Sri Lankas historia. De ser sig som en kulturellt vilket kan kopplas till ett elitistiskt kadertänkande.

Det är oklart hur "munkorganisationen" tänker sig förhållandet mellan stat och religion. Skall staten vara sekulär, buddistisk eller som nu sekulär men ge buddismen en privilegierad ställning?

Sammanfattningsvis karaktäriseras

Anti-tamilsk propaganda som visar hur "lejonfolket" (singaleser) dödar den tamilska tigern medan den hoppar.

The Constitution of the democratic Socialist Republic of Sri Lanka (1978), second schedule, article 6: The national flag

Singalesisk chauvinistisk variant av Sri Lankas flagga: de gröna och orange fält som symboliserar singaleser och tamiler, har tagits bort.

"munkorganisationen" av en patriotism och vägran att diskutera "Ilam" och framhävandet av munkarna i statsbildningen snarlik de extrema buddister som bekänner sig till ideologin om "landets söner". Men det finns viktiga skillnader.

"Munkorganisationens" syn på historien är kritisk och avmytologiserande. Dess strävan att befria folket från rasism är unik. "Munkorganisationen" är också ekumenisk. Den har en människosyn som framhåller värden som vänlighet och ickevåld. Den vill representera förtryckta samhällsklasser i Sri Lanka.

Kritik mot regeringen

Ekonomiska orättvisor skylls på utländska och inhemska kapitalister — som anses utarma landet och roffa åt sig alla resurser. Regeringen kritiseras för att den inskränker fackliga rättigheter, betalar för låga löner, avskedar arbetare, förbjuder vissa politiska

partier, förföljer studenter, driver med landets högsta domstol och underlåter att motarbeta rasfördomar.

Munkorganisationens tidskrift är klar och skarp i sina formuleringar vilket är ovanligt med tanke på att den skrivs av munkar. Den innehåller ren politik och ingenting om buddismen. Språket och föreställningarna påminner starkt om en motsvarande ledare i JVPs tidskrift *Vimuttimaga* (befrielsen väg). Lösningen på det "nationella problemet" är att buddistiska värden infördes i en kommande statsbildning.

Det finns dock vissa problem munkorganisationen måste lösa för att bli intellektuellt trovärdig. Främmande influenser från marxism och sydamerikansk revolutions-teologi (Tissa Balasuria) måste förenas med en buddistisk människosyn.

Man måste finna svar på frågor såsom: vad kan buddismen bidra med i konfliktlösningen mellan tamiler och singaleser? Hur ska munkelitismen och patriotismen få sina rätta proportioner i ett demokratiskt och multietniskt Sri Lanka?

"Munkorganisationen" är alltså ännu i vardande. Men i en fråga håller den en strikt linje: i synen på tamilkonflikten som ett specialfall av en klasskonflikt i Sri Lanka och i synen på rasismen som en del av klassförtrycket.

Peter Schalk

Peter Schalk är religionshistoriker vid Uppsala Universitet med moderna folkliga uttryck för buddismen som specialitet.

De buddistiska kamporganisationerna har närmare presenterats bl a i *Häftet för Kritiska Studier 1/86* och i *Broderskap 18/86*.

Sri Lankas ambassad har sökt stoppa framträdandet av Schalk bl a på ett möte, anordnat av *Sydasienskommittén i Stockholm* och *Kursverksamheten* i SIDA:s U-Forum i mars 1985, och likaså i ett radioprogram i maj 1986.

Munkarna i "munkorganisationen" är i regel belästa personer med litterära talanger. De uttrycker sig ofta i diktform. Låt oss se på en sådan dikt där munkorganisationens linje blir synlig. Dikten vill visa på solidaritet mellan de förtryckta hos tamilerna och singaleser, men att dessa båda grupper hindras att gå samman av förtryckarna på båda sidor. Diktaren antyder, att konflikten i Sri Lanka idag inte finns mellan singaleser och tamiler, utan mellan förtryckare och förtryckta. Diktaren talar inte om klass, utan kaster, eftersom han vänder sig till en publik för vilken klassanalyser fortfarande är främmande. Kasterna beskrivs funktionellt som klasser i dikten.

Dikten är skriven 1985 och ännu opublicerad i Sri Lanka. Den torde uppröra många sinnen efter en publicering. Jag har fått tillstånd av diktaren att publicera den.

Dikten är författad av munken Kongasdeniye Ananda från Matara och har sina rötter i en singalesisk-buddistisk tradition. Han är litteraturkritiker och var lärare innan yrkesförbudet för vänstersympatier drabbade honom. Han är i 40-årsåldern och har en rik produktion av poesi och noveller bakom sig. Han talar vänligt om sina fiender, men är obarmhärtig i sin poesi. Ananda är en av initiativtagarna till "munkorganisationen för mänsklig välfärd".

Krishnadevi är en tamillflicka som tillhör *sakkili*, latrintömmarnas kast med låg position i tamilernas sociala hierarki. Hon är teplockerska i Dunumale på Sri Lankas södra högland. Kasten anger alltså social härkomst och status, inte yrke. Hennes älskare, Divakara Pedige Martinu, är singalesisk buddist. Hans andra namn Pedige anger att han tillhör tvättarkasten, med låg position i singalesisk social hierarki. Han arbetar också som tvättare och är stolt över sitt yrke; han bär tvättbyltet på huvudet likt en buddistisk ledare bär en relik i en religiös procession.

Poetens jämförelse mellan tvättbyltet och relikerna är oerhört provocerande i en av kasttänkande präglad miljö. Kärleken mellan singaleser och tamil är ovanlig, men inte otänkbar. Men i den konfliktsituation som råder efter juli 1983 har sådana förhållanden blivit mer sällsynta.

Krishnadevi och Martinu går under. Hindret för de förtrycktas förening identifieras i dikten: Ljudet av de hinduiska brahmanernas klagande kulsnäcka förföljer dem. De båda älskandes kroppar hittas i ett eldhav på Dalanda Vidya, den heliga tandens gata i Kandy. Gatan leder rätt fram till den heliga singalesiska buddismens högberg, Tandens Palats, som förvaltas av munkar ur den högsta kasten, *Goyagama* (de forna jordägarnas kast).

Dikten ger aspekter på konflikten mellan tamiler och singaleser, som kommit bort i regeringssidans teckning av konflikten. Den vill "befria folket från rasistiska ideologier" vilket är en programpunkt hos "Munkorganisationen" (som beskrivs här intill). Det som lämnar ett tomrum hos läsaren är att poeten inte visar någon väg ur konflikten — om inte identifieringen av förtryckarna är ett första steg!

Peter Schalk

En okänd kung

Sri Lankas historia känner också singalesiska buddistiska kungar som var toleranta och vidsynta, t ex *Mahinda IV* (956—972 e Kr). I en framtida omskrivning genom lankeser av landets historia kunde dessa lyftas fram som alternativ till den våldsamma och tamilhatande kung *Dutthagamani* (101—77 f Kr). *Dutthagamani* intar en dominerande position i dagens historieskrivning. Han är själva huvudsymbolen för hetesen mot de tamilska folkgrupperna.

Mahinda IV var genom sin bildning och "multi-etniska" åskådning *Dutthagamani* motpol. Hans eftermäle blev: "Han gjorde den välsignade ön (=Sri Lanka) till en gemensam plats för olika folk med olika utseende och från olika länder..."

Idag vet endast professionella historiker vem denne kung var. Men han skulle kunna bli en hjälte i den politiska socialisationen av ungdomar i ett framtida Sri Lanka.

MONICA FRANTZ RIKKEN

KRISHNADEVI

av munken Kongasdeniye Ananda

''Tack vare dig har bladen på tebuskarna i Dunumale skjutit skott''
sade uppsyningsmannen utan förställning då en gång.
Om jag möter dig en dag ser jag fram emot att säga:
''skall vi binda en kärlekens krans''?

Men Krishnadevi var dotter i en familj från sakkilikasten,
''Martinu är mitt namn och 'Divakara från tvättarkasten' är mitt ursprung''.
I konflikten mellan folkgrupper och kaster uppstår giftiga ormar.

Genom läkemedlet kärleksmjöl försvinner gifter.
En dag lämnade vi skolan på teplantagen efter femte klass.
På grund av ett ödets skämt växte kärleken fram hos dig denna dag.
På grund av fattigdomens förening gick även jag miste om välsignelsen som Sarasvati givit.
Från denna dag svor jag, medan jag rörde vid mitt tvättkar, trohet mot min kasts arv.

Vi lät tiden ha sin gång.
Vi lärde oss från omgivningens bergstoppar hur man undvek att skaka.
Vi upplevde segrar när vi kastat livets tärningar på mödornas spelbord.
Vi förstod när vi såg blommorna slå ut för första gången...

Byltet med tvättad tvätt bär jag liksom ett relikskrin på mitt huvud.
Den lilla korgen fylld med bladskott på Krishnadevis rygg är som ett offer.
Medan vi talade på fabriken väg, med hjärtat överflödande, kastades skammens stenar och käppar efter oss.
Vi kände snäckans klagande följa efter oss liksom en elefant som blivit galen.

Vi träffades en eller två gånger i veckan på detta sätt.
När Saturnus förenades med Drakens huvud blev vi man och hustru.
En ung kvinna, som är fäst vid det mänskliga och inte vid status och sed längtar efter mig.
Vad fel är i detta, säg!
Martinu rymde med Krishnadevi.

Det berättas, att ryktet om deras rymning härskade över alla tebuskar som sköt skott.
Det berättas, att när tidens fruktansvärda storm hade blåst, dagarnas rytm hade brutits.
Det berättas, att när indier och lankeser tänt eldslågor började de en tvekamp.
Det berättas, att de båda älskande blev sedda av en tillfällighet.
Det berättas, att de befann sig i ett eldhav som snabbt blåst upp mitt på den heliga Tandens gata.

Tolkning från singalesiska
Peter Schalk

Turism är en relativt ung näring i Nepal: till början av 1950-talet var landet praktiskt taget stängt för utlänningar. Men sedan dess har "utvecklingen" gått snabbt och idag är turism Nepals största industri. Trekking — att vandra på den nepalesiska landsbygden — är en

Nepals Trekking Workers kräver:

Fast anställning åt alla!

av de mest populära turistattraktionerna: nästan hälften av alla turister vågar sig ut på Himalayas svårforcerade stigar.

Men många av dem gör det inte ensamma. Under de senaste tjugo år har det vuxit fram en yrkeskår av trekking-arbetare: guider, tolkar, kockar, bärare m fl som står turisterna till tjänst. Att arbetet är tungt och underbetalt är vad man kan förvänta sig.

Att trekking-arbetare förr eller senare skulle organisera sig kunde man också förvänta sig: umgänge med rika turister — i nepalesiska ögon är varje turist rik — och en växande medvetenhet om deras egen betydelse för landets ekonomi ledde 1984 till grundandet av Nepal Trekking Workers Association (NTWA).

SYDASIENS Hammett Murphy har träffat NTWA's ledare, Nuru Wangchu Sherpa, i Kathmandu.

HAMMETT MURPHY

Nuru Wangchu Sherpa, du är ordförande i Nepal Trekking Workers Association (NTWA). Vad är en trekking worker?

Det är folk som arbetar för turistindustrin i Nepal, mera bestämt de som är engagerade i organiserad trekking i Himalaya. Vår fackförening försöker organisera de professionella trekking workers, dvs guider, guide-assistent, kockar, kitchen-boys och *naike*. Det är folk, vars huvudsakliga inkomstkälla är trekking med turister. Vi organiserar inte bärare. Självt jag guide. Vi arbetar vanligtvis genom en *trekking agency*, ett företag som organiserar vandringar och förser dem med utrustning. Agenturerna är våra arbetsgivare.

Olika yrken

Beskriv arbetet för de olika yrkeskategorierna!

Guiden är bas för trekken. Han kallas ibland "sirdar", chef. Han är ansvarig för de pengar som används under trekken. Det är guiden som t ex köper upp mat under vägen. Guide-assistenten ser till turisterna under dagen, kollar att tälten sätts upp, utrustningen packas och tas om hand. Över huvud taget ska han se till att allt fungerar. Kockens jobb är självklart.

Kitchen-boy bär köksutrustningen, serverar maten och diskar. Apropå det, så har man först på senare tid insett att detta är en viktig tjänst. Tidigare räknades kitchen-boy som bärare. Men arbetet är mycket viktigt och hårt dessutom. De måste gå upp tidigt på morgonen och arbetar till sent på kvällen. De måste diska i kallt vatten, ibland på hög höjd. De bär tungt. Nu betraktas de som verkliga yrkesmän och deras lön är densamma som för guide-assistenten.

Slutligen har vi *naike*, som är förman för bärarna. Vi har *naike* bara för de stora grupperna på 10-15 turister, som behöver många bärare. *Naiken* underlättar vardagsansvaret för guiden, genom att anställa bärare och se efter bagaget.

Hurdana är lönerna?

De kan variera något beroende på agenturen och typ av trek. Våra löner är inte reglerade av staten, men för dem som är anställda på agenturer är de normala lönerna: guide 50 rupies/dag, guideassistent och kitchen-boy 35 NRs/dag och kock 45 NRs/dag. Bärare får 35-40 NRs/dag. Men ibland kan lönen för guide vara ända upp till 80 NRs/dag och för bärare 50 NRs/dag. (1 NRs = 2,88 SEK)

När grundades NTWA?

För 2 1/2 år sedan. Vi har omkring 500 medlemmar nu.

Bärare ej med

Hur många personer arbetar inom trekking-industrin idag?

Vi har omkring 2 000 personer som jobbar yrkesmässigt och permanent med trekking. Vi kan inte räkna bärarna. De kommer bara från sina byar till ställen som man brukar ha som utgångspunkter för treks och där väntar de på jobb. Vi hittar dem på ställen som Lukla, Junbesi, Pokhara och Lamusangu.

Sherpas betalar högt pris

Bergsbestigarnas sk attacker på Mt Everest vore helt otänkbara utan sherpas, folket som bebor Solu-Khumbu i nordöstra Nepal, där berget står. Det är de som bär allting som behövs för expeditionerna. Mot en dagslön som inte skulle lösa en svensk biobiljett, förser sherpas de utländska klättrarna med utrustning som de behöver men inte kan, eller inte kan tänka sig bära själva.

Om sherpa-arbete är lätt köpt, får sherpas själva betala dyrt. Mellan 1953-1983 har 116 män från Solu-Khumbu förlorat sina liv på bergsbestigningsexpeditioner i Nepal. Därtill kommer ett icke överskådligt antal brutna ben och förfrysningsskador. I sanning ett högt pris för ett litet folk att betala för utlän-

ningarnas tillfredsställelse och *because-it's-there-övermod!*

Förlusterna får praktiskt taget aldrig någon uppmärksamhet i rapporterna och litteraturen över bergsbestigning, men de kan medföra förhärjande slag mot somliga sherpafamiljer. Christoph von Furer-Haimendorf, antropologen som "introducerade" sherpafolket till världen, har skrivit: "Den som har upplevt upprördheten och sorgen som uppslukar en sherpaby när nyheten av en svår olycka når offrens familjer kan bara önska att de europeiska, amerikanska och japanska bergsbestigarna kunde hitta på andra sätt att bevisa sitt mod och sin uthållighet *utan* att utsätta så många sherpas för risker under deras bästa år."

Är de flesta medlemmarna i NTWA sherpas?

Inte bara sherpas. Vi har många olika kaster, såsom tamang, gurung, rai, några chetri och sunwar. Det finns bara några få tibetaner.

Man får ett intryck att inte så många hinduer arbetar med trekking. Hur kommer det sig?

Det beror delvis på deras kastsystem. För det mesta har rai, sherpas, tamang och gurung samma religion, buddhism. De är också vana att arbeta hårt. Hinduer äter inte kött eller mat som någon annan har rört vid: i trekking-grupper äter vi kött och vi äter tillsammans. Ett antal arbetar som bärare, så att de kan laga sin egen mat. Men de flesta hinduerna bor på lägre höjder och skulle ha det svårt högt upp med tung last.

Få kvinnor

Finns det några kvinnliga trekking-arbetare?

Mycket få, mindre än 1 %. De flesta jobbar som kitchen-boy, ibland som kokerskor. Jag har bara träffat tre kvinnor som arbetar som guider, men de arbetar inte permanent, bara ibland. Det kan vara någon på en agentur, som känner en kvinna och som väljer henne till guide.

Hur länge har du varit ordförande i NTWA?

I 6 månader. Förra året jobbade jag som

undersekreterare i förbundets centralkommitté. Jag var också representant för vår lokala kommitté på min agentur. Vår förra ordförande har återvänt till sin by. Han är intresserad av politik och har ställt upp i valet till *Rashtriya Panchayat* (riksdagen). Han bor i Solu-Khumbu. Det är bra, för vi behöver en talesman i *Rashtriya Panchayat* och han är en duktig karl.

Fackliga krav

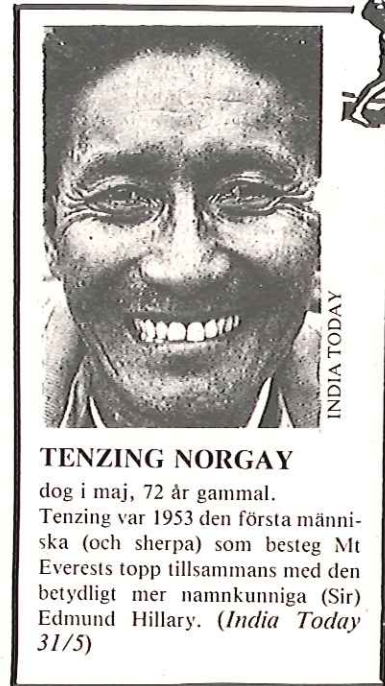
Vilka är ambitionerna i NTWA? Vilka förbättringar kan ni arbeta för?

Vi vill ha fast anställning, en lön som man kan leva på, livförsäkring, läkarvård, vädertillägg och nödvändig utrustning för arbetet på höga höjder. Tills nyligen fanns det *ingen* fast anställd personal. Fabriksarbetare får det efter 6 månader.

Jag har arbetat som guide i 9 år på samma agentur. I 8 år hade jag ingen fast anställning. Det är en osäker situation. Nu försöker vi ordna stabila arbetsförhållanden för de gamla arbetarna. Det är inte lätt. När min agentur fick upp ögonen för min starka ställning inom NTWA, blev jag erbjuden 500 NRs/mån. Men vi jobbar för fast anställning åt *alla* som har arbetat på samma agentur i 3 år.

Du blev erbjuden 500 r/mån? För hur många månader?

För 12 månader.

TENZING NORGAY

dog i maj, 72 år gammal. Tenzing var 1953 den första människa (och sherpa) som besteg Mt Everests topp tillsammans med den betydligt mer namnkunniga (Sir) Edmund Hillary. (*India Today* 31/5)

Och meningen var att du skulle sluta vara ordförande i NTWA?

Ja, det tror jag, men jag ska inte sluta. Jag säger en sak till dem, men gör något annat i smyg. Vi har några guider som får 1 500 NRs/mån. Det är en bra lön, men inte ens de har fast anställning. De kan få kicken när som helst och kan inte slåss för att få jobbet tillbaka.

Hur många månader per år jobbar en trekking-arbetare?

Trekking har blivit alltmer populärt bland turisterna. Men för trekking-arbetarna är det ett slitsamt och dåligt betalt arbete.

NILS JOHANSSON

Maximalt 5 månader och minimalt 2 1/2 månader. Det är *säsongerna*. Det kan gå en vecka eller två mellan jobben och det är svårt för dem som inte har fast lön. Trekking-industrin bygger på turism och bergsbestigning, men turisterna kommer inte hela året och det är inte alltid så många som vill trekka.

Om man arbetar maximal tid, är det då tillräckligt att leva på hela året?

Knappast tillräckligt. Men turisterna hjälper oss en hel del. När de har varit så länge på trek med oss, lär vi känna varandra och de får reda på våra problem. Därför ger de oss dricks, bonus eller litet kläder. Det hjälper till, men det är inte vår ambition att bli mottagare för välgörenhet.

Måste vara tillgängliga...

Hur många månaders lön per år menas med fast anställning?

12 månader, även om vi inte jobbar under 7 av dem. Du förstår, vi måste finnas tillgängliga. Vi kan inte ta semester under

trekking-säsongerna (sept-okt och mars-maj), men om vi ändå gör det, så får vi ingen lön för den tiden. Och även om det inte är normalt, så *kan* det bli en trek under monsunen. När vi jobbar, så är vi borta från våra familjer. Vi kan alltså inte delta i jordbruksarbetet och det gör det svårt för våra familjer. Dessutom har det en negativ effekt på hela vår kultur. Också för dem av oss, som bor i Kathmandu är det ett stort problem.

Jag har fru och två barn här. I Kathmandu kan man inte få ett hyreskontrakt, bostadssituationen är mycket osäker. Därför måste vi flytta ungefär en gång om året. Det är svårt att ha ett stabilt socialt liv under dessa förhållanden. För tillfället bor vi i ett rum, som vi har haft i 3 månader.

Jag har just återkommit från en 9 dagars trek. Medan jag var borta blev min 3-månaders dotter mycket sjuk och min fru måste vara på sjukhus med henne. Min andra dotter, som är 3 år, måste tas om hand av andra människor. Sådana saker gör att man blir orolig och det tar på nerverna, när man inte ens kan vara hemma och ta hand om sin familj. 12 månaders lön är verkligen inte för mycket begärt.

Vad händer om en guide eller en bärare blir sjuk eller skadad under en trek?

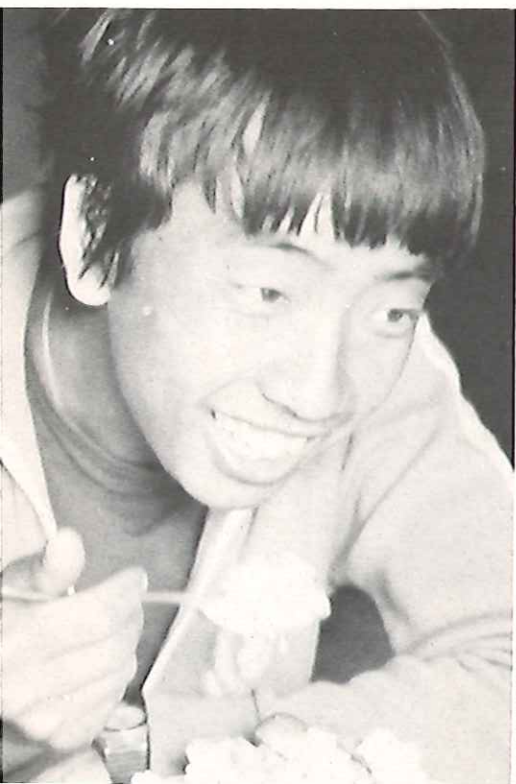
Tills för ett år sedan hände ingenting. Det var ens personliga problem. 1985 tog regeringen beslut som fastslår att agenturerna skall betala en del av läkarvårdsräkningen. Men detta är verkligen ett stort problem för oss. För Er är trekking rolig — en spännande upplevelse. För oss är det arbete, slit och det är farligt! En skada betyder inkomstbortfall, en allvarlig sak för fattiga människor och de flesta av oss är i sanning fattiga! T o m en relativt lätt skada innebär otroligt besvär ute på stigarna.

Motarbetade

Hur reagerade trekking-agenturerna när NTWA bildades?

De var inte glada. I några fall erbjöd de bättre lön till guiderna, för att de inte skulle gå med i facket. I andra fall blev folk avskedade. Vi anklagades för att vara kommunister. På det stora hela, försökte de skapa förvirring och det är verkligen inte svårt att göra.

En sherpas väg

HAMMETT MURPHY

Dendis liv, som så många andra sherpas, har påverkats grundligt av turism. Just ingenting har blivit av vad hans föräldrar hade tänkt sig. Det är ett rätt vanligt öde bland unga män från Solu-Khumbu i Dendis ålder.

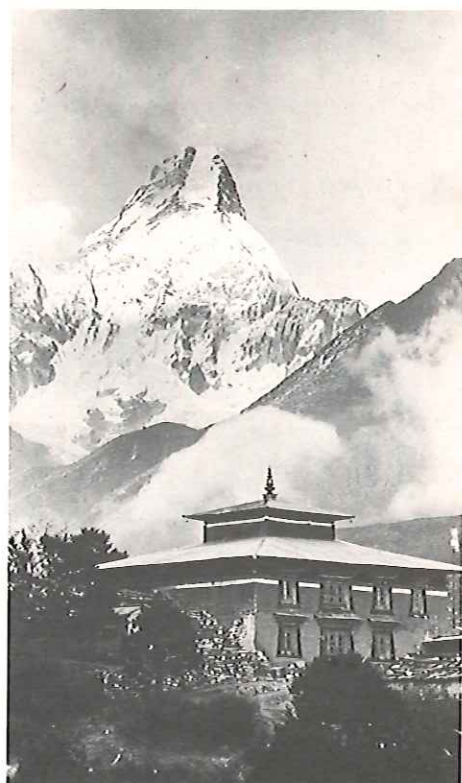
Dendi kommer från en jordbrukarfamilj i östra Solu. Det är bra där: jorden räcker och det finns gott om skog. Potatisen, stammen i den traditionella Solu-sherpa ekonomin, växer i överflöd. Hemma hos Dendi fanns det alltid gott om mat, ett överskott t o m, tillräckligt att sälja en del eller byta till sig saker som familjen behövde. På så vis var Dendis familj rätt genomsnittlig.

Dendi fick en traditionell lamaistisk ("tibetansk") undervisning av sin far som är, med sherpa-mått mätt en välutbildad lama. På grund av denna undervisning betraktas Dendi av sina fränder som lama. Meningen var naturligtvis att Dendi skulle följa i sin fars spår: slutföra den klassiska utbildningen i något buddistkloster, ta en aktad plats i byns religiösa och kulturella liv, gifta sig och tillföra världen några präktiga sherpabarn, odla jorden och vakta boskapen.

Inget har blivit av. Vad är det då som har hänt? Ja, ingenting dramatiskt. En gång som 16-åring var Dendi på väg från byn med en last ris på ryggen till sherpalands högre belägna Khumbu. I Nameche Bazaar sålde han riset och skulle återvända hem. Men just då fanns det en grupp utländska trekkare som behövde en bärare till. Dendi tillfrågades om han ville ta jobbet. När han fick reda på lönen (20 rupier) tvekade han inte ett ögonblick. Tjugo rupier per dag bara för att bära en vanlig 30 kilos last till Kathmandu? Det var grejor, det! Pengarna från riset skickades hem via en kompis. Han skulle höra av sig sedan!

På den vägen är det. Nima Dendi Sherpa var 16 år och ute i livet. Dendi är en seriös ung

från Solu-Khumbu

BÖRJE TOBIASSON

man och har kanske alltid varit så. Många sherpa-ungdomar tycker att bärarlönen är lättförtjänta pengar och mellan-treks-tiden i Kathmandu tillfälle för skoj och liv.

Det är klart att även Dendi hade roligt i storstaden. Livet i Kathmandu var ju fantastisk, med folkträngseln, kulturen, bilar och bussar, biografier, kompisar — en potatisåker i Solu var det inte! Men timmarna i det mörka altarrummet, böjd över sin fars tibetanska böcker, hade lämnat ett spår av allvar och ansvar. Dendi ville uppåt i trekking-yrket. Han gick då på en statlig kurs i trekking-matlagning och blev kock. Nu var han verkligen proffs.

Hur hamnar man i turistbranschen? Trekking-arbetare är knappast något traditionellt yrke i Nepal. För Nima Dendi Sherpa och hans familj har livet ändrats i grunden.

Möt Nima Dendi Sherpa, guide och tolk. Som hans namn avslöjar hör Dendi till sherpa-folket, en av Nepals många etniska grupper.

De flesta sherpas och också andra kaster kommer från avlägsna trakter och de är utbildade. Det är mycket svårt för oss att förklara problemen för dem och att övertyga dem. Religionen skapar också problem. Buddismen lär människan att acceptera livet som det är. Vårt folk arbetar alltid hårt och även om de inte får en lön som det går att leva på, så klagat de inte. De tror att det är deras eget problem.

Till och med sherpas från Everest-området är verkligen utbildade. De vet ingenting om fackföreningar eller idén bakom solidaritet. Deras agenturer säger en sak till den ena och något annat till den andra, för att bryta deras solidaritet. Ibland ger de en bra, och ibland ger de en dålig trek till någon erfaren guide. De gör så att allting blir upp och ner.

Nu vet agenturerna åtminstone att de inte kan skrämman iväg NTWA och de inser att NTWA är en kraft att räkna med. När vi skriver till någon agentur och klagat, t ex på hur någon av våra medlemmar har blivit behandlad, kan vi vänta oss ett svar och någon sorts förklaring. Tack vare vår organisation och den press vi kan sätta på agenturerna, har flera trekking-arbetare fått fast

anställning. Jag vill dock inte överdriva vår framgång. Vi har fortfarande en hård kamp framför oss. Bara att ordna ett möte är ett problem, eftersom alla våra medlemmar är utspridda över hela landet på treks.

”Regeringen har glömt oss!”

Har regeringen reagerat negativt?

Nej, regeringen är mest intresserad av politiska grupper, inte av fackföreningarna. Det finns naturligtvis fackföreningar som är lierade med kommunisterna eller med kongresspartiet, men vi är inte det. Vi begär bara att våra arbetsförhållanden ska förbättras.

Vi har bett regeringen om hjälp och de har sagt ”ja” och sedan glömmat de bort oss. De gör ingenting för att hjälpa oss.

Regeringen skickar inte polisen på er?

Nej. Men du förstår, vårt land är beroende av turismen. Regeringen är rädd att NTWA ska växa sig stort och att vi ska göra något som kan skada turistindustrin.

Vi har fått förslag om att göra en stor strejk, men jag tänker så här: Nepals problem är också vårt problem. Om vi förstör någonting, så kan vi inte bygga upp det igen. Om vi genomför en strejk under trekkingssäsongen, kommer vi säkert att få betala för det följande år. Turisterna blir borta. Det blir stora ekonomiska problem i landet, om trekking-arbetarna gör något fel. En strejk skulle inte bara ge effekt på agenturerna. Det skulle också påverka trekking-arbetarna själva, bärarna, hotell och restauranger i Kathmandu och deras anställda, ägarna till de små värdshusen längs stigarna och själva staten.

Vi ser inte fram emot en strejk. Men regeringen måste hjälpa till med att lösa våra problem. Den måste kontrollera agenturerna.

Kommer det att bli bråk, om NTWA blir större?

Ja, det tror jag. Vi vill få till stånd överenskommelser med arbetsgivarna genom förhandlingar. Om vi misslyckas med det, så kommer otåligheten hos trekking-arbetar-

... till Kathmandu

Två år hade gått sedan han tog på sig en turistlast och nu hade han verkligen lämnat byn bakom sig.

Tiden som trekking-kock var kort, bara två år. På sin fritid, särskilt under monsunens dödsäsong, studerade Dendi engelska på kvällskurser vid det amerikanska biblioteket i Kathmandu. Han lärde sig engelska och tog sedan en guidekurs och blev guide. Nu, år 1986, har han varit guide i fyra år och det finns inte många hörn i Nepal som är honom okända.

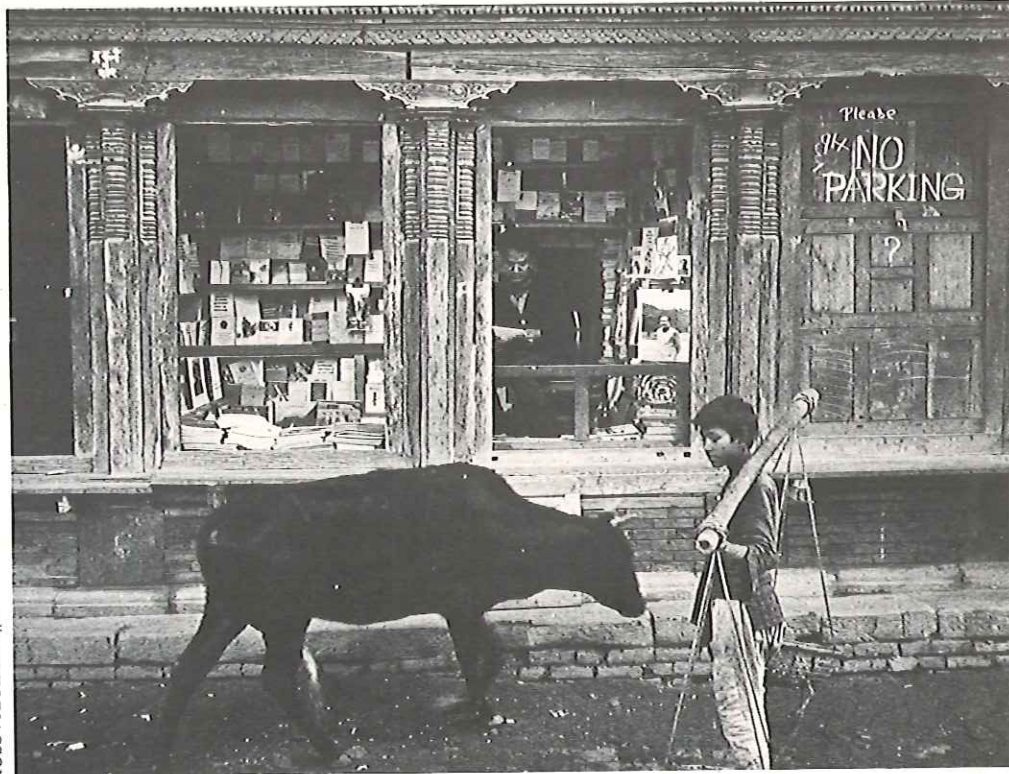
Han har inte bara lett rekreations-trek, utan också kulturella och vetenskapliga expeditioner. I Kathmandus naturhistoriska museum finns en sällsynt himalaya-fjäril som Dendi fångade åt en samlingsexpedition för ett par år sedan.

Han är kunnig och sympatisk och folk skriver till honom från olika länder för att engagera hans ledning och tjänster. På bergsstigarna är han en välkommen vän och gäst i många hem.

Dendis historia är en av personlig utveckling och framgång. Men det är inte bara det. För Dendi har också tappat en del. Under de åtta åren som trekkingarbetare har han varit hemma på besök bara tre gånger. Pengar till sina föräldrar skickar han ganska ofta, men det är spånt dem emellan. De vill ha honom hem, han är bonde menar de, det är tid för honom att gifta sig, att återuppta studierna.

Dendi kan inte komma tillbaka, men hur ska han förklara det? Och så finner han det inte lätt nu för tiden att läsa tibetanska, han glömmat mer och mer. Hur skulle det se ut där hemma? Det blir långt mellan besöken. Dendi säger att man måste slå vakt om sherpa-buddistisk kultur. Är det därför som han är så angelägen om *sin lillebrors* lamaistiska undervisning?

Nyligen tillbaks från en trek i Kathmandu blev Dendi överraskad av att hitta sin 19-åriga syster hemma hos sig. Hon hade kommit ner till stan utan förvarning för att lära sig väva

BÖRJE TOBIASSON

väskor och sådant för turister. (Hon är bondjätan personifierad, på en gång förbluffad och begestrad av Kathmandu.) Dendi suckade djupt över det nya ansvaret, men sade: ”Det ska nog gå. Och så är det ett inkomstbringande arbete som hon kan utöva hemma i byn.”

Men Kathmandu är dyrt och inkomsten från trekking ostadig. Den är rentav låg nu för tiden, man kan inte spara. Då är det dags att smida nya planer. Nu vill Dendi öppna en restaurang, servera ren och billig mat. Syrran kan hjälpa till, säger han.

Men en vän undrar. Hur ska det gå? Vad

blir det av Dendi *som sherpa*? Från välmående höglandsbonde till restaurangägare som bugat för utlänningar — är det något att ha? Stannat lillsystemet för gott i Kathmandu? Vad blir det av föräldrarna? Och lillebror, nu 16 år — ska han verkligen stanna uppe i Solu och plocka potatis när storebror äger en restaurang i stan?

Vem ska bruka familjens jord sedan — främmande? Kommer Dendi att bli en av dessa trottoarbönder som lyfter 75 % av skördens utfall?

Vad blir det av pojken?

Hammet Murphy

na att växa. Om regeringen inte bryr sig om de fattigas intressen kan vi tvingas samarbeta med de politiska grupperna.

Det finns i huvudsak 3 olika trekking-grupper: stora grupper, små grupper på 1-3 turister och bergsbestigningsexpeditioner. Vilka grupper är bäst att jobba med?

Bergsbestigningsexpeditioner. Arbetet är mycket farligt och lönerna är i stort sett desamma. Men vi är försäkrade och vi får behålla utrustningen, som vi kan sälja för ungefär 8000 NRs. Det är därför, som de flesta trekking-arbetarna är beredda att jobba med sådana expeditioner. Jobbet varar också längre — minst en månad.

En semester-trek med turister kan å andra sidan vara så kort som 5 dagar, men bergsbestigningsexpeditioner kan vara så långa som 3 månader. Så om en trekking-arbetare lyckas få jobb på 2 bergsbestigningar, kan han göra omkring 15 000 NRs och det är en bra inkomst i Nepal idag. Med en stor grupp kan vi få dricks, ibland från flera människor i gruppen.

Säger du att lönerna på bergsbestigningsexpeditioner är desamma som på vanliga treks?

Ja. Men om man bär en last på Everest från Camp I till Camp III på en dag får man 20 rupier extra — ett slags övertid.

Men är inte detta mycket farligt?

Mycket farligt!

Det är i själva verket farligare för oss än för bergsbestigarna. Bördorna är tunga och väldigt få av oss kan teknisk klättring. Och så går vi fram och tillbaka många gånger. Faran blir på så vis mångdubblad. Många sherpas har dött på Everest och andra berg. Många har blivit svårt sårade.

Men du, Nuru, som har två barn, du vill göra det ändå?

Själv är jag inte intresserad av bergsbestigning. Jag vet hur farligt det är. Men jag har inget val, min ekonomi är så pass dålig att jag är tvungen att resonera som så: gör eller dör. Ifall jag dör får min familj försäkringspengar — upp till 75 000 rupier (drygt 25 000 kr) Det hela beror på ens tur.

Finns det några fördelar med att gå med en liten grupp?

Ja, med en liten grupp är det inte så mycket strul. Vi får också bättre kontakt. Det blir bra kamratskap mellan oss, vi blir vänner och hjälper varandra. Många turister har hjälpt trekking-arbetare — det är därför, som så många nepaleser vill jobba inom trekking-industrin. En del människor skickar pengar, så att våra barn kan gå i skolan. Det har också hänt att trekking-arbetare har fått pengar för att köpa land eller bygga hus.

Men strävan hos NTWA är, och måste vara, att få löner som vi kan leva på.

Hammett Murphy

Jakten på presidenten...

Vem är Sri Lankas president Junius Richard Jayewardene? Den 17 september fyller han 80 år och han kan då se tillbaka på dryga 40 år som ledande politiker i landet. Men konflikten med tamilerna har förmörkat ålderns höst för presidenten. Många undrar om han förlorat greppet om utvecklingen, för ena dagen talar han om fred och politiska lösningar för att nästa meddela världen att den militära vägen är den enda möjliga.

Thomas Bibin har försökt fånga president Jayewardene, men bara fått fatt på hans skugga...

Vi hade förberett oss noga. Vi tre svenska journalister från DN, Sydsvenskan och Riksradiation som reste ner i maj i år för att pejla konfliktläget i det land som under de gångna tio åren fått uppemot två miljarder kronor i u-hjälp av Sverige och som härbärgerat tiotusentals svenska turister.

Hur pass allvarligt menat är den lankesiska regeringens tal om en förhandlingslösning med tamilminoriteten? Vilka kompromisser är man beredd att göra? Är det hökar eller duvor som har initiativet? Är presidenten bara en slug diktator som söker ett ärofyllt slut på sin statsmannakarriär? Eller är han en politisk balanskonstnär som söker undvika bli offer för mörkermän och olyckliga omständigheter.

Vi hade läst intervjuer med presidenten, talat med folk, diskuterat sinsemellan och vi hade besökt legationen i Madras på vår väg till Sri Lankas huvudstad Colombo. En vecka skulle räcka gott för att kunna komma överens om ett lämpligt sammanträffande.

Sen vi under överinseende av kommandosoldater fått lämna ifrån oss våra saker hos vaken släpptes vi in i den gamla f d parlamentsbyggnaden i Fort. Idag framstår byggnaden mest som en smutsbrun nyklaccissistisk miniatyr i skuggan av sina storbröstad hotellgrannar Inter-Continental, Galadari Meridien och Taj Samudra. Här ligger i alla fall presidentens sekretariat och vi har beviljats audiens hos pressofficer *Lakshmi Pieris*. Mrs Pieris är en allvarlig dam som tar sig tid att meddela oss hur saker och ting verkligen förhåller sig i Sri Lanka. Vi får också informationsministeriets broschyrer om hur bra tamilerna har det och om tamilterroristernas avskyvärda våldsdåd. Mrs Pieris vet också hurdana tamilerna är för hon har haft det tvivelaktiga nöjet att vara gift med en. Vi nickar intresserat och lovas besked om en intervju med presidenten.

Två dagar senare meddelar Mrs Pieris att vi får ta kontakt med presidentens rådgivare Mr *Herman Gunaratne*, Jayewardenes förtrogne och vän till presidentfamiljen. Mr Gunaratne tycker dock att vi bör träffa journalisten *Nirmal Ratnatunge* först, och vi beger oss i kvällen till dagstidningen "Sun" där det visar sig att Ratnatunge är en osedvanligt ung man som bjuder oss hem till sig för ett samtal. Han försäkrar att han inte är utsänd som nån slags politisk

kommissarie, men han vill gärna höra vad vi tidigare har dryftat med tamilledaren *Appapillai Amirthalingam*. Amirthalingam hade vi träffat i Madras och vi hade citerat honom i en intervju i DN/Sydsvenskan veckan innan när AirLankaplanet sprängts på flygplatsen i Colombo.

Vi förstod snart att Ratnatunge inte var vemsomhelst. Tids nog sjönk vi ner i ett antal massiva fåtöljer i hans luxuösa vardagsrum. Runt oss vackra orientaliska bord, skåp med snidade figurer och handsmidda beslag, en kraftfull djupröd salongsmatta och i mitten ett upplag flaskor med västerländska rusdrycker. Vi ångrade att vi inte ätit innan seansen hos vår nyfunne vän.

Det var säkert ingen tillfällighet att några av Ratnatunges vänner dök upp så snart förhöret var avslutat. Där kom diplomaten *Tissa Jayakody*, chef för den lankesiske legationen i Madras med en chaufför som visade sig vara redaktör på "Sun" och korrespondent för den amerikanska nyhetsbyrån UPI. Där kom grannen, en charmerande medelålders engelsman som arbetar för ett japanskt dataföretag och som naturligtvis är bäste vän med Brigadier *Ranatunge*, en av de arméöverstar som står i främsta ledet i kampen mot tamilgerillan.

Kvällen blev surrig och sen. Vi konstaterade såsmåningom förhoppningsfullt att vi nu upptagits i den halvintellektuella värld som finns runt presidenten men också att ingen kan förutsäga om han har nån lust att träffa oss svenska journalister eller inte. Nirmal Ratnatunge berättade om utländska journalister som blivit vän med presidenten men som sen gjort honom så besviken med sina infama skrivelser om Sri Lanka. Britten *David Selbourne* är det värsta exemplet.

De följande dagarna innebar dock ett tröstlöst telefonerande, fr a till den svår fångade Herman Gunaratne som alltid uppehöll sig på olika platser. Till slut blir vi lovade audiens efter att ha skjutit upp vår hemresa och såg den stora dagen an med spänning. Men vårt nederlag blir totalt när Gunaratne på den Stora Dagen meddelar oss att presidenten J R Jayewardene avblåst seansen. Han vill inte längre träffa oss för han är förbittrad över ett reportage i brittiska *The Times* där reportern *Simon Winchester* berättar om de brittiska legopiloterna som styr de plan som bombar tamilområdena i norr, vilket visserligen är sant men inte desto mindre är en oförsämndhet eftersom Colomboregimen för ett rättmätigt krig mot rebellerna.

Vi ger upp och oroas av tanken på en president som styrs av tillfälligt uppblåsande känslor och av uppfattningen att en god press är en press som ser det presidenten ser och inget annat. Eller, o fasa, hade vi bara blivit offer för ett antal andraplansfigurer runt statschefen, fixare som girigt försöker återskapa lite av den aura av makt som lyser runt presidenten?

Ännu en i raden av obesvarade frågor.

Thomas Bibin

Jayewardene, Junius Richard, Sri Lankas president och statsöverhuvud sedan 1978, tillika Försvars-, Plan- och Energiminister. Född i Colombo den 17/9 1906, gift med Elna Rupesinghe 1935, en son. Juridisk examen i Sri Lanka, jurist vid Högsta Domstolen 1932, medlem i United National Party från 1938 (hette då Ceylon National Congress), uppbar centrala förtroendeposter i partiet från 1940, partiordförande från 1973. Ledamot av Colombos kommunstyrelse 1940-43, av Statsrådet 1943-47, parlamentsledamot 1947-56 & 1960-77, Jordbruksminister 1953-56, Finansminister 1947-52, 1952-53 & 1960, Försvars-, Inrikes- & Utrikesminister 1965-70, delegationschef vid konferenser i FN och Samväldet, styrelsemedlem i Världsbanken och i IMF 1947-52. Publikationer: *Some Sermons of Buddha*, 1940; *Buddhist Essays*; *In Council*, 1946; *Buddhism and Marxism*, 1950, *Selected Speeches*.

En journalist som haft större framgång och vid flera tillfällen lyckats intervju president Jayewardene är N Ram. En av de längre intervjuer som gjorts med

honom, publicerades i januari i år i den indiska dagstidningen *The Hindu*. SYDASIEN presenterar här några utdrag.

Jayewardene i intervju:

"Ni har rätt fast ni har fel!"

Om tamilskt missnöje

Jayewardene: Vad plågas tamilerna av? Ön tillhör dem som alla andra. De kan bo, arbeta, tjäna pengar och ta tjänst var som helst på ön. I 1977 års partiprogram för vårt UNP tog vi upp det tamilska missnöjet. Vad var det nu det gällde, jag har nåt papper här... har du det?

N. Ram: Jo, ni tog upp arbete, utbildning, språkfrågan och bosättningspolitiken...

JRJ: Just det, och vi har löst en del av detta.

NR: Löst?

JRJ: Just det. Vi tar en sak i taget, först arbete. Där finns över huvud taget ingen diskriminering... vi talar nu om offentliga anställningar alltså.

NR: Men tamilpartiet och andra säger att saker och ting förvärrats sen 77.

JRJ: Det har det gjort, ja. Sen terrorismen kom. Folk har blivit rädda för att anställa dem! Till exempel inom armén och inom polisen. (...)

NR: Så har vi språkrättigheterna som inte förverkligats.

JRJ: De är inskrivna i Konstitutionen. Vi har gjort ett tillägg där.

NR: Men man säger att de inte fungerar i praktiken.

JRJ: Det håller jag med om. Sånt tar tid. Jag håller med till 100 procent.

Om våld mot civila

NR: Men era säkerhetsstyrkor ägnar sig åt våldsaktioner...

JRJ: Det är deras jobb, ja.

NR: Nej, mot civila...

JRJ: Ja där förekommer nog överdrifter. Men det är regeringen emot.

NR: Och juli-augusti 83...

JRJ: Ja, det har vi fördömt.

NR: I en intervju nyligen såg jag att Ni kallade det för folkmord.

JRJ: Ja, det sa jag.

NR: Ni medger alltså att det var folkmord?

JRJ: På sina håll, visst, definitivt. Anklagelserna finns där. Och det som hände i fängelset...

Dikter att återvända till...

Människans anrop

Ahmad Faraz

Övers: Gail Ramsay och Sain Sucha

Bokförlaget Kitabiat

Helgestabodarna

193 00 SIGTUNA

Förlagspris 40:— + moms

”Förtryckaren har många lakejer
För honom fruktar folket
Han bär svärdet, flaggan och hornet
Han skapar drömmarna och deras
uttydning

Ändå fruktar han poeten
Och dödas av det sanna ordet”

Den poet som så skildrar sin roll heter
Ahmad Faraz. Han anses allmänt som den

mest framstående bland Pakistans nu le-
vande diktare, men efter upprepade trakas-
serier och fängslanden har han tvingats
lämna hemlandet och lever sedan 4 år i
London.

Ett urval av Ahmad Faraz dikter finns nu
översatta till svenska och utgivna av bok-
förlaget Kitabiat under titeln ”Människans
anrop”. Översättarna, Sain’ Sucha och
Gail Ramsay, har tillsammans tolkat 23
dikter som Ahmad Faraz självt valt ut för
att belysa olika skeden i sitt diktarliv. I sin
ungdom skrev han mest kärlekslyrik och
använde den klassiska *ghazal*-formen.
Dessa dikter är fyllda av symboler och ett
poetiskt bildspråk som anknyter till mång-
hundraåriga traditioner men som inte alltid
när fram till en västerländsk läsare.

Desto mera direkt berörs jag av hans se-

nare dikter — skakande vittnesmål om för-
tryck och mänsklig förnedring men också
om hoppet och modet hos dem som vågar
kämpa emot. Engagemanget sträcker sig till
alla världsdelar — från det meningslösa
slaktandet i våldets Beirut till monumentet i
Washington över det lika meningslösa Viet-
namkrigets offer. Ibland tar Ahmad Faraz
sagens bilder till hjälp för att skildra en nu-
tida verklighet:

”Stadens invånare säger
Att det sedan många år
Har huserat en människoätande demon i
staden
/.../
Många gånger
Har modiga människor
Med hjärtan fyllda av glödande smärta,

NR: Men ingen i säkerhetsstyrkorna har
ställts inför rätta...

JRJ: De har ställts inför krigsrätt, ja inför
krigrätt... fockats...

NR: Men sen har de fått statliga jobb inom
den statliga industrin...

JRJ: Nej, nej...

NR: Det har tamilpartiet sagt.

JRJ: Det kan de säga ja. De säger att Mr
Mathew (förra industriministern) gjorde
det, men han är ju borta nu...

NR: Men en parlamentsledamot har ju fört
detta på tal och pekat på fall där...

JRJ: Jag fick veta att Mr Mathew gett dem
jobb, Cyril Mathew... men det tolererar jag
inte (...) de här övergreppen... vi har fått
nya officerare nu bland säkerhetsstyrkor-
na. De vet att detta inte gagnar oss. Det är
mycket bättre nu, det måste jag säga. Så Ni
kan inte jämföra dessa saker med terroris-
ternas dåd. De är ju olagliga.

Om krig, amnesti och nya lösningar

JRJ: Vi vill ha en politisk lösning. Men det
går inte att få till stånd en politisk lösning
med terrorister. Det är ett militärt problem.
De vill ha en militär lösning. Vem ska jag
förhandla med, Håller du inte med så skjuter
de dig. (...) Men om de lägger ner sina
vapen och överlämnar dem till mig ger jag
dem amnesti...

NR: Då ger Ni dem allmän amnesti?

JRJ: Javisst! (...)

Och vi föreslår distriktsråd och provins-

råd som båda väljs samtidigt. I norr kan det
finnas ett provinsråd och i öster ett. Och
det vinnande partiets ledare kallar jag till
mig och utnämner till Minister i provinsrå-
det. Och han har sin regering. Presidenten
utnämner dem och de kommer att få sam-
ma makt som min regerings ministrar, fast i
provinsen. Vad mer kan man begära? Vi
har också talat om decentralisering av två
saker, lag och ordning, och bosättningspo-
litiken. Det diskuterar vi fortfarande.

Om tidningar och chauvinism

NR: När man läser tidningarna här så får
man inte reda på sanningen om vad som
händer i tamilområdena.

JRJ: De får ju inte resa dit!

NR: Intrycket är att de manipuleras.

JRJ: Nej vi har ingen kontroll över pressen.
Utom de statliga Lake House-tidningarna.
De blev ju statliga under Mrs Bandaranai-
ke. Resten skriver vad de vill — det finns
ingen censur alls. Och singaleserna är oer-
hört — om jag får använda uttrycket —
chauvinistiska. Så tidningarna tar till de
metoder som gör att de singalesiska läsarna
köper dem — de attackerar tamilerna och
talar om det singalesiska arvet, Buddhis-
men. Allt det där måste jag bekämpa. De
buddhistiska prästerna lär sig bara singale-
siska. Deras historieböcker berättar bara
om krigen mellan singaleserna och ”demo-
nerna”... i 2.500 år har de pågått. Det är
deras bild.

NR: Mycket chauvinistiskt...

JRJ: Ja därför att utbildningen är sådan.
Men jag tänker trotsa allt det där.

Om legosoldater

NR: Inför general Zia i Pakistan gjorde Ni
några anmärkningsvärda uttalanden om is-
raelerna...

JRJ: Ha, ha, ha. Jag talade om praktisk
hjälp, det är riktigt. Pakistanierna utbildar
vårt folk, men det finns inga pakistaniere i
våra styrkor inga pakistanska piloter här
inte. Däremot finns det några brittiska pi-
loter som utbildar vårt folk och det finns
engelsmän som tränar vår specialstyrka,
Special Task Force — nåt i stil med britti-
ska SAS (Special Air Services). Det förne-
kar vi inte. Vi betalar dem och de kommer
hit och utbildar vårt folk. Så kunnigt folk
har vi inte själva. Men vår specialstyrka gör
ett underbart jobb — det är de mest disciplinerade av alla.

NR: De anfaller inte civila?

JRJ: Nej.

NR: Såvida de inte får order om det?

JRJ: Såna order får de inte, ha ha. De hål-
ler till i östra provinsen. De är den bästa
anti-gerillastyrkan vi har. Vi är ju noviser
på sånt här. Det finns en grupp som kallas
KMS — en avläggare till SAS i England.
Några lämnade dem och bildade detta KMS
som betyder Keeny Meeny nånting. De är
som ormen i djungeln. De användes för att
bekämpa gerilla i Rhodesia och i Oman. Så
de har en organisation som tränar folk vär-
lden över. De har vi hyrt in för att lära upp
vårt folk. Jag måste ju göra något. Jag kan
ju inte bara sitta på min säng och säga
”Kom och ta över vårt land!” Ha, ha ha.
Fast egentligen, om nu inte den här terro-
rismen hade satt igång, så hade jag tänkt
att upplösa de väpnade styrkorna. Och bli
som Costa Rica. Och bara ha polis...

Bearbetning: Thomas Bibin

sorgsna ögon bärande glimmande stjärnor,
 Gett sig av för att söka demonen.
 Men följande afton
 Har man på den krokiga stigen som leder
 till djungeln,
 Den med slingrande svarta ormar och gula
 törnen,
 Funnit blodiga huvuden.
 Avhuggna
 Armar och kroppar.”

I dikten ”Tänk efter före” formulerar
 den landsflyktige diktaren de omänskliga
 krav som kan möta en flykting när han väl
 kommit i säkerhet:

”Vilka underliga människor ni är!
 När ni kommer bort
 För ni med er
 Era skröpliga dagar och nätter,
 Ömkliga minnen av era kära,
 Som gamla fläckiga, skrynkliga skjortor
 Som aldrig blir rena igen.
 Inte ens i tvättmaskinen.”

Sri Lanka — vår syster.
Per-Åke Andersson
Stockholm, Sober Förlag,
1985. 94 s

Det är ont om saklig information i
 Sverige om Sri Lanka. Konflikten
 mellan tamiler och singaleser har
 politiserat även nyhetsförmedlingen
 och reducerat den till svart-vita
 kategorier. Informationen som
 kommer från Sri Lankas ambassad
 i Stockholm representerar inte lan-
 keserna, utan en grupp militanta
 singalesiska politiker i Sri Lanka.
 SYDASIEN med Thomas Bibin i
 spetsen tar engagerat och kompetent
 ställning för de indiska tamiler-
 na, men behandlar singaleserna
 som en grå massa.

Politiseringen har också splittrat
 Sri Lankas vänner i Sverige i flera
 föreningar, som säger sig vilja rep-
 resentera Sri Lanka, men vars in-
 formation är präglad av gruppspe-
 cifika intressen. Av SIDA medar-
 betare i Sri Lanka kunde man kan-
 ske förvänta sig att de efter flera
 års vistelse i landet hade lärt sig till-
 räckligt mycket singalesiska för att
 kunna rapportera om nationalra-
 dions nyhetsförmedling eller läsa
 en dagstidning på singalesiska.

Skanskas medarbetare i Sri Lanka
 har dokumenterat bildningsfient-
 lighet om förhållanden i Sri Lanka,
 vilka ligger utanför det svenska
 ghettot i Kotmale.

Till vem skall en av Sri Lanka in-
 tresserad ungdom eller turist vända
 sig för att få saklig information om
 Sri Lanka?

De kan vända sig till Per-Åke
 Andersson, som har skrivit en bok
 med titeln *Sri Lanka — vår syster*.
 Boken innehåller talrika illustratio-
 ner och en karta. Per-Åke Anders-
 son är inte bara Sri Lankavän, han
 är också ordförande i svenska
 IOGT, som har ett starkt engage-
 mang i Sri Lanka. Detta intresse
 har utgjort goda förutsättningar
 för att vinna en allsidig bild om Sri
 Lanka, vilken förmedlats i boken
 till IOGT-medlemmar, men också
 till vem som helst, som har vissa
 krav på faktaförmedling. Boken in-
 nehåller ett historiskt avsnitt, en
 presentation av de politiska partier-
 na i nutiden och av konflikten mel-
 lan tamiler och singaleser, arbe-
 tarklassens problem, biståndets
 verkningar, det svenska biståndet,
 de indiska tamilernas situation och
 det sociala systemet bland tamiler-
 na.

Att översätta poesi är ett företag som
 kräver både respekt för originalet och en
 känsla för det nya språkets uttrycksmedel.
 Sain' Sucha och Gail Ramsay har utgått
 från de urduspråkiga originaltexterna och
 dessutom jämfört med en tidigare utgiven
 engelsk översättning, som godkänts av för-
 fattarens själv. Hur de har lyckats tolka ori-
 ginaltexterna kan jag inte bedöma, men de
 har definitivt lyckats skapa läsvärd poesi på
 svenska. Speciellt i bokens senare del är
 språket klart och utan omskrivningar eller
 krystade ordval, och i många dikter känns
 formuleringarna så självklart enkla att man
 glömmer att de alls är översatta.

”Människans anrop” innehåller dikter
 man gärna återvänder till. Men den är
 också intressant av andra skäl: Ahmad Fa-
 raz anses som en av Pakistans viktigaste
 författare, och genom att ge ut hans dikter
 har bokförlaget Kitabiat givit ett viktigt bi-
 drag till vår förståelse för Pakistans kultur.

Naturligtvis behandlas också
 IOGTs verksamhet i Sri Lanka och
 narkotika- och alkoholproblemen
 där, utförligt. Per-Åke Andersson
 ser dessa som sociala och politiska
 problem och sätter därmed in dem i
 ett samhälleligt och internationellt
 sammanhang. Med stor behållning
 läste jag dessa avsnitt, som är fria
 från moralism och indignation och
 som präglas av en vilja till att vinna
 kunskap om narkotikans och alko-
 holens sociala och politiska förut-
 sättningar och verkningar i ett u-
 land. Boken innehåller också vär-
 defulla litteraturanvisningar och i
 slutet finns studieuppgifter. Jag
 finner inget bättre att säga än att
 boken är en stor tillgång inom folk-
 bildningen om Sri Lanka.

Per-Åke Anderssons ambition
 att vara allsidig har tyvärr i några
 fall lett honom till att göra ”över-
 tramp”. När man t ex i hans bok
 finner Israels religion, vedisk reli-
 gion, hinduismen och buddismen
 under rubriken ”knarkreligioner”
 (s 74) känner jag ett stort obehag
 och när det påstås att kastsystemet
 har sitt ursprung i religionen (s 69)
 måste jag höja ögonbrynen. Bättre
 kan du, Per-Åke Andersson!

Allsidigheten har naturligtvis

Indien i TV

I höst satsar TV-1 på en ambitiös serie
 dokumentärfilmer från Indien — In-
 disk Perspektiv. Här blandas reportage
 om nattklubbssdansöser och gaskata-
 strofen i Bhopal.

Serien sänds på följande tider:

4/11 kl. 21.40	Gunga Jumna i Femte Generationen
6/11 kl. 22.00	Mångfald och endräkt
13/11 kl. 19.20	Fallet är avslutat
kl. 22.00	Bhopal
14/11 kl. 21.40	Shivas dans
kl. 22.40	Musikerna möts i Bombay
19/11 kl. 21.40	Över floden
20/11 kl. 22.00	Bombay Our City
21/11 kl. 21.40	India Cabaret

Genom att varje dikt dessutom tryckts på
 urdu vänder sig boken även till dem som
 kan och vill läsa de oöversatta originalen.

Karin Fridell

också sina nödvändiga gränser,
 men ett avsnitt om hinduismens
 och buddismens etik, till vilken
 såväl den inhemska som den svens-
 ka nykterhetspolitiken anknuter,
 hade varit på sin plats. En skildring
 av singalesernas sociala system,
 som speglar likheter och olikheter i
 jämförelse med det tamilska, hade
 också varit önskvärt. Antydningarna
 om den singalesiska nykterhets-
 rörelsen som en politisk kamporga-
 nisation — på gott och ont — från
 dess begynnelse kunde ha utvecklats.

Jag vill här avsluta min önskelista
 och i stället gratulera Per-Åke
 Andersson till hans bok. Vi har i
 den fått mycket, både stora utveck-
 lingslinjer och detaljer, som t ex en
 beskrivning av konsten att tugga
 betel och av tebladens gång från
 plantage till kopp. Men det viktiga
 gaste är att boken innehåller kun-
 skap för förändring av sociala för-
 hållanden, som befrämjar alkohol
 och drogmisbruk. Jag lovar att lä-
 saren av denna bok lär sig viktiga
 ting om Sri Lanka och förbereder
 henne/honom på en givande resa,
 inte till en paradiso, utan till verk-
 lighetens Sri Lanka.

Peter Schalk

Resebranschen lockar med solbränna,
 lyxliv, sexäventyr och Österns mystik.
 Ju löjligare och mer dekadenta önske-
 målen är, desto mer har resebyråerna
 att erbjuda.

Att resa för att lära sig något om en
 annan kultur är däremot viktigt. Med
 den målsättningen blir resans pris lågt,
 då vi bor och reser enkelt. Detta innebär
 logi på hotell med låg standard och
 resor med allmänna kommunikationer,
 vilket är ett krav om du vill lära känna
 ett land och dess invånare. Vad är en
 natt på Sheraton jämfört med en natt
 i en indisk by? Resorna förbereds med
 studiecirkel och seminarium.

LÄS och RES

Tel 08/717 54 40

Box 208 133 02 SALTSJÖBADEN

OBS: I år är samtliga resor fullbokade.
 Undantaget är en resa till **Bhutan** 5/10
 - 28 10. (23 875 kr).

Under 1987 arrangerats nedanstående
 resor:

Indonesien. Java, Bali. På Borneo
 resa på floder och vandring mellan byar
 i mindre grupper. 14/3, 20/6 och 17/10.
 12 890 kr.

Nepal. Tåg genom Indien. Vandring i
 små grupper med tolk i Himalaya. 21/2,
 28/6, 11/10. 9 850 kr.

Rajasthan. Berömda städer i indi-
 ska Thar-öknen, många byar och viltre-
 servat. 19/12-22/1. 11 650 kr.

Natur i Sydasiens. Nationalparker
 och kultur i Indien, Nepal och Bangla-
 desh. 26/12-29/1. 12 850 kr.

Bhutan. Hela 18 dagar i landet. Kor-
 tare vandringar, besök i kloster och bor-
 gar. 4/10-27/10. 23 875 kr.

Kina. Fem resor med olika resplaner.
 Hotell och tåg är ej bokade. Flyg ToR
 Hongkong. Fr 16 510 kr.

Afghanistan

Läkare angräps

Den svenske läkaren Johan Lagerfelt (se: SYDASIEN 2/85) anklagas i en sovjetisk tidskrift för att vara CIA-agent. Lagerfelt har på uppdrag för *International Enquiry Commission* rapporterat om de sovjetiska truppernas övergrepp mot civilbefolkningen i Afghanistan. (*Afghanistan-Nytt* 1/86)

Karmal avsatt

Den 4/5 avsattes Babrak Karmal och ersattes som generalsekreterare i kommunistpartiets centralkommitté och regeringschef av *Najibullah* — tidigare chef för den hemliga polisen. Najibullahs politiska karriär är intimt knuten till hans lojalitet mot Sovjet. Den nye regeringschefen har deklarerat att han vill förbättra den afghanska arméns slagkraft och intensifiera kampen mot gerillan. (*Afghanistan-Nytt* 2/86 m m)

Optimism i Genève

Tongångarna var optimistiska när de indirekta rundabordsförhandlingarna om Afghanistan återupptogs i Genève i början av maj. Den avgörande frågan gäller tidtabellen för de ryska truppernas tillbakadragande. Pakistans bud ligger på fyra månader, Sovjets och Kabulregimens på fyra år. För ytterst handlar det om hur snabbt Kabulregimen ska kunna stärkas att klara sig på egen hand mot motståndsrörelsen. (*Neue Züricher Zeitung* 7/5, *The Guardian* 29/7 m m)

Enhetssträvanden

Den afghanska motståndsrörelsen gör inom kort ett nytt försök att skapa en enad front. Professor Rabbani, ordförande i Afghanska mujaheddins enhetsorganisation har meddelat att nationalförsamlingen blir högsta politiska organ för motståndsrörelsen. I den skall ingå representanter för de 10-tal motståndsgupper som bekämpar den sovjetiska ockupationsarmén. (*UPI* 24/7)

Sovjetisk reträtt

Sovjet meddelade i slutet av juli att sex regementen — 6 000 man — kommer att dras tillbaka från Af-

ghanistan före årsskiftet. Det är emellertid tveksamt om detta reellt kommer att minska Sovjets militära slagstyrka i landet. (*The Guardian* 29/7)

Anders Forsberg

Bangladesh

Indien-besök

President Ershad avlade 14-16 juli ett officiellt besök i Indien för att diskutera utestående frågor länderna emellan. Besöket beskrevs som framgångsrikt. Bl a ska Indien äntligen ha gått med på att inkludera Nepal i de gemensamma överläggningarna kring delningen av Ganges vatten och på att slutligen reglera en gränsfråga i norra Bangladesh — *Tin Bigha*. (*Holiday* 25/7)

Skuldfälla

Bangladesh skuldbörda växer. 1986/87 kommer landet att betala mer i form av amorteringar och räntor än någonsin tidigare. Totalt uppgår betalningarna till 31 procent av de beräknade exportintäkterna för året. (*Holiday* 25/7)

Islamiska centra

Särskilda islamiska centra kommer att etableras i vart och ett av landets 460 Upazila (ung kommun), deklarerade president Ershad i början av augusti. Syftet är att stödja religionens sak och att ge viss samhällsservice. En skola och ett sjukhus ska knytas till varje centra. 13 sådana centra har redan byggts. (*Holiday* 8/8)

SAARC i möte

De sju medlemsländerna i *South Asia Association for Regional Cooperation* sammanträdde 12-13/8 i Dhaka. Det var första gången organisationens ministerråd sammanträdde sedan den bildades i december 1985. Mötet präglades av mötsättningar bl a kring Sri Lankas önskemål om regional samverkan mot terrorism. Mötet beslöt förlägga SAARC:s sekretariat till Kathmandu. (*Holiday* 14/8)

Daniel Asplund

Indien

Militanta hinduer

Som ett resultat av bl a utvecklingen i Punjab har i Indien bildats en rad militanta hinduiska organisationer, vars medlemsantal ökar starkt. "Vi har misslyckats att kanalisera det hinduiska samhällets kraft. Så snart vi lyckas väcka den sovande giganten kommer allt som plågar oss att gå upp i rök", säger en medlem i *Young Mens' Hindu Association*. (*India Today* 31/5)

Maktspel

Kongress-partiet har efter en värvningskampanj nått ett medlemstal på 30 miljoner, men bland de nya medlemmarna finns massor av fiktiva personer, skolbarn och personer som aldrig har tillfrågats. Orsaken är att mot varandra stridande partibossar strävar efter att stärka sina fraktioner inom partiet. (*India Today* 15/6)

Handplockat

Kongress-partiet har utsett partiets kandidater i ett kommande fyllnadsval till överhuset. Bland många föreslagna valde Rajiv Gandhi ut sådana som är *honom* trogna, medan de lokala partibossarnas förslag blev underkända. Utslagsgivande var inte effektivitet, ärlighet eller tidigare framgångar i val, utan just lojalitet till ledaren Rajiv Gandhi. (*India Today* 15/7)

Sterila affärer

Enligt statistiken görs många steriliseringar i Gujarat, men siffrorna rymmer mycket luft. — Den som låter sterilisera sig ska få 175 kr, "motivatören" 25 kr och läkaren 5 kr. Dessa pengar korrumpierar systemet. Samma personer genomgår fiktiva operationer gång på gång och tjänar därmed på ett enkelt sätt pengar.

För "motivatörer" och läkare är systemet utmärkt eftersom det är enklare att slippa operera ett begränsat antal personer än att samla och operera ständigt nya personer. En ytterligare fördel för dem är att eftersom patienter slipper operation nöjer han sig med mindre än 175 kr och mellanskillnaden kan "motivator" och läkare dela på. (*India Today* 31/7)

Jagjivan Ram död

Jagjivan Ram, en mäktig politisk ledare för Indiens oberörbara, är död. Frågan är vem som ska axla hans mantel och hur hans stora rikedomar ska fördelas. Bland Jagjivans släktingar, som tillhör olika politiska partier, är kriget i full gång. De första stridsfrågorna gällde när Jagjivan dog, om han skulle kremeras eller begravas och var det skulle ske. (*India Today* 31/7)

Fred i Mizoram

Efter 20 års krig har fred slutits mellan den indiska centralregeringen och gerillan i Mizoram, ett s k unionsterritorium gränsade till Burma och Bangladesh. Under företsättning att gerillan överlämnar sina vapen kommer Mizoram bli en delstat, mizo bli ett av Indiens officiella språk och den tidigare gerillaledaren Laldenga bli chefsminister. — Ifall gerillan inte ger upp kampen kommer centralregeringen svara med hårda metoder, varnade Rajiv Gandhi på besök i Mizoram. (*India Today* 31/7)

Väldsspiral

Efter att sikh-terrorister mördat 14 hinduiska busspassagerare i Punjab steg spänningen snabbt. I Delhi gick hindu-mobbar till angrepp mot sikher, men denna gång var både sikher och poliser bättre förberedda än i november 1984. (*India Today* 15/8)

Kalle Kjellman

Nepal

Vänstervindar?

Resultaten för de allmänna valen till 112 av de 140 platserna i *Rashtriya Panchayat* (parlamentet) den 12 maj pekar på utbredd missbelåtenhet med det rådande s k partilösa *panchayat*-systemet (se: SYDASIEN 3/79 & 1/81).

Mer än hälften av de gamla ledamöter i parlamentet förlorade sina

Valet en fars!

Allmänna val till landets parlament, suspenderat sedan i början av 1982, inleddes 7/5. 28 partier deltog i valet med sammanlagt över 2 000 kandidater. Den ena av de två stora oppositionsgrupperingarna — 7-parti-alliansen under Bangladesh National Party (BNP) — bojkottade valen, liksom sju par-

tier ur den s k 15-parti-alliansen under Awami League och Communist Party of Bangladesh (CPB). Starka rykten cirkulerade före valet om en uppgörelse mellan AL och president Ershad.

Valet, som bland annat bevitnades av tre

engelsmän inbjudna av en grupp bangladeshiska jurister, karaktäriserades av grovt valfusk, främst från det av presidenten stödda och nyligen etablerade partiet Jatiyo Party. Anklagelserna riktade sig också mot Awami League och många oberoende kandidater. Våld, väpnat hot, stöld av valurnor, förfalskade valsedlar m m var metoder som tillgreps. Totalt dödades ett 20-tal personer medan hundratals skadades under valet. Omval ägde rum i ett mindre antal valkretsar den 19/5.

såten till relativt unga radikaler som vill ändra systemet. Så vann *Padma Ratna Tuladhar* (ledare för en olaglig pro-Moskva kommunistisk gruppering) en jordskredsseger över en panchayat-anhängare, som varit minister i 25 år.

I fortsättningen blir dessa "unga turkar" en kraft att räkna med. *Kung Birendra* väntas försöka begränsa deras inflyttade genom att utnämna en stark och kompetent premiär-minister och genom att nominera trogna panchayat-anhängare till de 28 platser som parlamentet tillsätter.

Officiellt deltog 60 % av de röstberättigade i valen trots terrorhot från en anti-monarkisk grupp med bas i Indien och trots den bojkott som Nepali Congress och pro-Peking kommunisterna hade manat till. (FEER 29/5)

Notiser från Sydasiien

Heroinmissbruket ökar

På 70-talet var det bara västerlänningar som använde heroin i Nepal, men nu finns det sammanlagt 18 000 unga drogmissbrukare i Kathmandu, därav 1 500 flickor på högskole-nivå. Vart tionde hem drabbas.

Droghandeln är mycket lönsam. Det är inte bara höga nepaleser som sköter den, utan också vissa öststats diplomater ägnar sig åt smuggel. 1985 arresterades 165 personer på Kathmandus flygplats, därav 43 utlänningar, och 4 000 kg droger togs i beslag.

Ganja (marijuana) har traditionellt använts av de äldre männen och vissa "heliga män". Det odlas fortfarande mycket i västra Nepal trots regeringens försök att sätta stopp för det. För 50 000 människor är ganja-odling den huvudsakliga utkomsten och för dem behövs alternativa groddar till odling. (FEER 1/5)

Gerard Rikken

Enligt officiella källor var valdeltagandet kring 50 procent medan iakttagare på platsen bedömer det så lågt som 10-15 procent.

Valet gav Jatiyo Party 153 av de 300 mandat som valet avsåg. Övriga resultat blev:

Awami League: 76
Jamaat-e-Islami: 10
CPB: 5
Övriga partier: 24
Oberoende: 32

Jatiyo Party får med sin majoritet också kontroll över de 30 platser som utses av par-

Pakistan

Massmöten

Benazir Bhutto återvänder 10/4 till Pakistan från mångårig exil och möts av hundratusentals anhängare. Som samlade kraft för *Rörelsen för Demokratins Återupprättelse (MRD)* startar hon en "Karavan för Demokrati" med välbesökta massmöten runt om i landet. MRD, som stöds av elva partier kräver bl a nya och fria val till parlamentet och större självstyre till provinserna. Bhutto avslutar sin kampanj inför *Ramadans* (fastemånaden) början. (Asiaweek 18/5)

Utegångsförbud

Utegångsförbud införs i Karachi efter ett bombdåd mot polisen. (FEER 22/5)

Avsatt

Parlamentets talman S.F. Imam avsätts efter ett försök att utesluta Junejo ur parlamentet pga brott mot lagarna för partibildning. Imam väljs senare till ledare för den samlade oppositionen i parlamentet. Kontakter etableras med MRD. (Asiaweek 8,22/6)

USA stöd

Premiärminister Junejo avlägger officiellt besök i USA. Såväl inrikes- som utrikespolitiken får Reagans fulla stöd. Viss kritik riktas mot landets självsvåldiga kärnkraftsprogram. Junejo lovar att skriva på icke-spridningsavtalet om Indien också gör det samt att skärpa narkotikakontrollen. (FEER 31/7)

Repression och motstånd

13/8 slår myndigheterna till mot oppositionen. Över 400 personer grips, däribland generalsekretären för PPP. MRD hade planerat en rad massmöten på landets nationaldag 14/8. (DN 14/8)

14/8 grips Benazir Bhutto av polisen efter ett stort massmöte i Karachi. Vid de häftiga sammanstötningarna skjuts minst tre personer ihjäl. En påföljande protestmarsch i Lahore skingras hårdhänt av polisen. (SvD 15/8)

16/8 sätts arméförband in mot oppositionens starkaste fäste i

lamentet. Flertalet av de oberoende kandidaterna har uppgett sig stödjda JP. Trots detta får Ershad och JP inte den kvalificerade (2/3) majoritet som krävs för att i efterhand godkänna general Ershads maktövertagande 1982 och de beslut som fattas under krigslagstiftningen sedan dess.

En lång rad partier — såväl sådana som bojkottat valet och andra — demonstrerade mot parlamentets öppnande och flera partier vägrade att delta i förhandlingarna. Skälen är främst att presidenten inte upphävt de

Thatta utanför Karachi. Protestyttringar mot arresteringen av Bhutto förekommer över hela landet. (DN 17/8)

17/8 öppnar polisen eld mot demonstranter i Karachi. 25 människor skadas. Byggnader sätts i brand och vägar blockeras över hela landet. (DN 18/8)

Daniel Asplund

Sri Lanka

Tigerherrar på täppan

Över 150 gerillasoldater dödades kring första maj när den största gerillaorganisationen, *Tamil Tigers*, beslutade att göra upp räkningen med TELO (*Tamil Eelam Liberation Organisation*). Uppgörelsen utlöstes enligt uppgift av att TELO tillfångatagit flera ledande Tigrar. Under attackerna som följde omkom också TELO's ledare *Sri Sabaratnam*, *Tall Sri* kallad. Bedömare anser att TELO härmed är utslaget och att Tigrarna befäst sin ställning som den ledande gerillan bland tamilerna i Sri Lanka. (Maj, 1)

Förfelad regeringsoffensiv

Den 17 maj inleder regeringen en militär offensiv mot gerillan i norr. Men "Operation Kort Frist" förmådde inte göra processen kort med gerillan som lyckas stoppa en militär framstöt landvägen norrut från Elefantpasset. Många civila dödades dock eftersom regeringsstyrkorna bombade Jaffna från luften med italienska Marchettiplan och med helikoptrar styrda av inhyrda legosoldater från England och Sydafrika. Också allmänna sjukhuset i Jaffna skadas av bomber och flera patienter omkommer. "Ska vi ha en politisk förhandlingslösning så ska den komma ur en styrkeposition", säger säkerhetsminister *Atulathmudali* i en kommentar till den fem dagar långa offensiven. (Maj, 17)

Kotmale stängt

I juni kommer det fram uppgifter om att läckorna i det svenska kraftverksbygget Kotmale är långt större än befarat. Det räcker nu inte med att stälbeklä högtryckstunnlarna för 30 miljoner kronor. Också lågt-

ryckstunneln måste kläs för ytterligare 70 miljoner. Sen invigningen i augusti förra året har endast en av tre turbiner varit igång, och detta bara under några månader i våras. Nu är Kotmale stängt och någon ny kraftproduktion kan inte komma igång förrän tidigast i slutet av 1987. Byggherren Skanska har åtagit sig att för den lankesiska regeringens räkning ansvara för reparationerna, men Sverige kommer inte att betala kalaset. (Juni)

Förhandlingar pågår...

Den 15 juli fortsatte den partikonferens som inleddes 25 juni på initiativ av president Jayewardene för att diskutera regeringens senaste förhandlingsbud till tamilerna. Konferensen bojkottades av oppositionspartiet SLFP, som kräver folkomröstning kring förslaget och att allmänna val snarast hålls.

Regeringens förslag, som bygger på delegering av vissa centrala funktioner till provinsråd har backats upp av Indien och stöds förutom av UNP av LSSP och SLMP. Partikonferensen har bildat 5 underkommittéer och en samordnande grupp för att vidarebearbeta förslaget.

Också TULF, som inbjudits, bojkottade julmötet. Efter hårda påtryckningar från Indien inledde TULF separata överläggningar med regeringen den 13 juli. Besöket föregicks av bombattentat mot det hotell där TULF:s delegation bodde.

De fem mera betydelsefulla gerillaorganisationerna har hittills tagit avstånd ifrån förslaget med hänvisning till att det inte tillnärmelsevis uppfyller deras krav på självstyre. (Juni-juli)

Indiska pekpinnar

I början av augusti kallades TULF och de fem gerillaorganisationerna till möte med Rajiv Gandhi i New Delhi. Gandhi underströk på nytt att de i princip borde acceptera Jayewardenes förhandlingsbud.

Den stora stötestenen är tamilernas krav att de norra och östra provinserna ska betraktas som en tamilsk enhet. Fortsatta överläggningar mellan Indien och tamilerna äger rum i mitten av augusti i Madras. (Augusti, BBC)

Thomas Bibin

krigslagar som gällt sedan maktövertagandet 1982.

Och detta kan president Ershad alltså inte göra förrän han lyckats tillförsäkra sig stöd från oppositionen och uppnår en kvalificerad majoritet för ett parlamentsbeslut som sanktionerar hans kupp 1982.

Så länge krigslagarna gäller saknar dessutom parlamentet befogenheter att fatta några egentliga beslut. (FEER, Holiday)

Daniel Asplund

Avs
SYDASIEN
BOX 1625
221 01 LUND

**BEGRÄNSAD
EFTERSÄNDNING**

Vid definitiv eftersändning
återsänds försändelsen med
nya adressen på baksidan

Indisk krönika

En förlegad Gandhi

Ajit Roy

Calcutta 17 juli 1986

Gandhi-filmen, en gemensam indisk-brittisk satsning med omfattande finansiell och teknisk uppbackning från den indiska staten, tog för några år sedan världen med storm. Denna krönikör har tagit emot många brev från vänner i såväl väst som öst vilka uttryckt sin uppskattning för det stora moraliska arv som martyren efterlämnat till sina lyckosamma landsmän. Detta stora arv lyser idag helt med sin frånvaro.

Icke-våld, sanning, hinduisk-muslimsk enhet och de oberörbaras sociala och materiella emancipation betraktas med rätta som vitala delar av Gandhis tankar och praktik. Men de har alla systematiskt ersatts av sina motsatser i indiskt offentligt liv. Detta blir uppenbart för varje läsare av indiska tidningar, varje dag, året om.

Ingen lyssnar

Låt oss till exempel följa två ledande engelska dagstidningar i Calcutta den 17 juli, d v s den dag då denna krönika skrivs.

Gandhis familj hörde hemma i den västliga delstaten Gujarat. Själv levde och arbetade han i många år i dess huvudstad Ahmedabad. I mer än 15 år har Ahmedabad och andra städer i Gujarat varit skådeplatsen för det mest brutala religiösa och kastrelaterade våldet.

Nyligen bröt konflikten mellan hinduer och muslimer ut i öppet våld som tagit nära 60 liv (9-10 juli) i Ahmedabad och andra orter, skriver *The Statesman* som fortsätter: "Det finns fortfarande många människor som hängivet arbetar för att sprida Mahatmas läror... Men dessa röster hörs sällan över larmet från striden mellan religiösa och sociala grupper... 'Ingen lyssnar idag till de sansade i Gujarat' klagade en Gandhi-inspirerad socialarbetare. Men än-

nu mer oroande är det faktum att ingen talar emot denna galenskap. Gandhis lära är ute i Gujarat" tillägger *The Statesman's* korrespondent.

Skräck i Bihar

Den andra tidningen, *The Telegraph*, har samma dag en lång artikel med rubriken "Skräcken härskar i Palamau". Palamau är ett distrikt i Bihar, ytterligare en delstat med lång anknytning till Gandhi. Gandhis första experiment med sin metod för civilmotstånd (*Satyagraha*) bland bönder i Indien gällde böndernas kamp mot de brittiska indigo-plantagerna i Champaran-distriktet.

Artikeln återger den ena avslöjande berättelsen efter den andra, fyllda av makabra detaljer om förtrycket av de lågkastiga i den Kongress(I)-styrda delstaten. Med fullt stöd av den politiska och administrativa apparaten utsuger, förnedrar och torterar den jordägande och högkastiga eliten de oberörbara. De skonar inte ens de utbildade bland dem och våldför sig mycket ofta, och ostraffat, på deras kvinnor.

Situationen förtjänar att ses också ur en annan vinkel. När Jagjivan Ram nyligen dog efter en längre tids sjukdom förklarade Rajiv Gandhi tre dagars landssorg i New Delhi. Ram, själv ur de "oberörbaras" led, var en veteran inom Kongress-partiet och hade innehaft poster i centralregeringen nästan oavbrutet mellan 1947 och 1979. Två gånger var han vice premiärminister. Men relationerna mellan Ram och familjen Indira Gandhi blev ansträngda eftersom Rams plötsliga avhopp från Indiras läger kom att spela en inte oväsentlig roll i hennes stora nederlag i 1977 års allmänna val.

Statsbegravning

I det uppenbara syftet att smickra in sig hos

de lågkastiga väljarna beslöt Rajiv Gandhi att göra allt för att hedra deras avlidne ledare. Både presidenten och premiärministern begav sig till Rams svårtillgängliga och obetydliga hemby i Bihar för att ge honom en statsbegravning. De statskontrollerade medierna prisade frikostigt de många dygder han aldrig hade haft.

Den ohöjda cynismen som de politiska arvtagarna till nationens grundare ofta visar prov på, framstod i all sin nakenhet. Medan statens alla ärebetygelser kom de oberörbaras ledare till del, sköts dennes kastbröder ner av polis och av de högkastiga jordägarnas privata armjéer i samma delstatsdistrikt. Två sådana massakrer nådde nationell ryktbarhet. Den ena inträffade i byn Aarwal den 19 april då polisen sköt ned 22 personer enligt egen utsago, men närmare 50 enligt andra källor. Den andra ägde rum i byn Kansari den 8 juli. 10 personer sköts till döds av jordägarnas privatarmé — däribland 6 kvinnor och två barn. Saken rapporterades inte ens omedelbart av polisen.

Växande militans

Bakgrunden till massakrerna i Bihar är den växande militanta hållningen bland de lågkastiga och andra fattiga grupper på landsbygden. Under ledning av naxaliter gör de motstånd mot den omänskliga exploatering och det förtryck som utövas mot dem av de högkastiga jordägarna. Gandhis lära som predikar fred mellan klasserna, verkar förlora all betydelse för den härskande klassen så snart de utsugna höjer den militanta klasskampens banér — som i Bihar.

Lika litet betyder Gandhi när olika delar av eliten slås om sin andel av en kaka som inte växer särskilt snabbt — som i Gujarat!

Översättning från engelska
Daniel Asplund